

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

บ้านร่องกล้า ตำบล เนินเพิ่ม

อำเภอ นครไทย จังหวัด พิษณุโลก ระยะที่ 1

จัดทำโดย

นาย ป้อ วชิรวงศ์วรกุล และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

มิถุนายน 2552

สกว. สถาบันวิจัยและพัฒนา

เลขที่รับ ๓๓๑

วันที่ 13 ต.ค. 2552

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

บ้านร่องกล้า ตำบล เนินเพิ่ม

อำเภอ นครไทย จังหวัด พิษณุโลก ระยะที่ 1

จัดทำโดย

นาย ป้อ วชิรวงศ์วรกุล และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

มิถุนายน 2552

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

บ้านร่องกล้า ตำบล เนินเพิ่ม

อำเภอ นครไทย จังหวัด พิษณุโลก ระยะที่ 1

คณะผู้วิจัย

1. นายป้อ วชิรวงศ์วรกุล
2. นายหลือ แซ่ลี
3. นายวิฑูรย์ วชิรวงศ์วรกุล
4. นายพันธุวัฒน์ แซ่โง้ว
5. นายชีพ วชิรวงศ์วรกุล

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

มิถุนายน 2552

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ คำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไข ปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำให้คิดขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ทีมวิจัยมีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

การวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการสร้างกระบวนการการเรียนรู้ และการแก้ไขปัญหาของชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งสามารถทำให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อการดำรงของวิถีชีวิต คุณภาพชีวิตชุมชนให้มีการขยายตัวในทิศทางที่ดี และเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชน ในท้องถิ่น เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายของชุมชน

โครงการศึกษาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านร่องกล้า เป็นงานวิจัยชาวบ้าน ที่ต้องการทราบถึงบทบาทของชุมชนที่จะนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าในท้องถิ่น มาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนสูงสุด โดยใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือ ในการที่จะให้ชุมชนสามารถเข้ามาบริหารจัดการ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หากผลของการดำเนินการเป็นไปตามเป้าหมาย ชุมชนสามารถยืนหยัดอยู่ได้ มีผลถึงความเป็นอยู่ของชุมชน รวมถึงความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น

ทีมวิจัยชาวบ้านร่องกล้า ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ได้ให้โอกาสนักวิจัยชาวบ้าน ได้ค้นพบศักยภาพของตนเอง และชุมชน ในท้องถิ่น ในการเรียนรู้กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นอย่างยิ่ง

ทีมวิจัยชาวบ้าน

บ้านร่องกล้า

บทที่ 2

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบการจัดการท่องเที่ยวในอดีต

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป การมีส่วนร่วมจากประชาชนจะมีมากยิ่งขึ้นเพื่อมีส่วนกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ให้ความสำคัญของคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและยังคงแนวคิดนี้ต่อเนื่องมาจนกระทั่งถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และจะมีผลต่อการท่องเที่ยวในระยะต่อไป

ในอดีตผลประโยชน์การท่องเที่ยวมักตกแก่คนนอกพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งคนเหล่านั้นไม่ได้ผูกพันกับทรัพยากรในพื้นที่มากนัก นอกจากการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การใช้ประโยชน์เป็นไปในลักษณะตักตวงเพื่อผลกำไรสูงสุด เมื่อแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมก็พร้อมจะถอนตัวออกไปแสวงหาพื้นที่ใหม่ต่อไป ขณะที่การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวเป็นภาระของรัฐเท่านั้น และด้วยข้อจำกัดของงบประมาณ จำนวนบุคลากร และการประสานงานที่มีหลายขั้นตอน ทำให้รัฐไม่สามารถดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีวิถีชีวิตอิงอาศัยอยู่กับทรัพยากรเหล่านั้น จึงน่าเป็นผู้เห็นความสำคัญของทรัพยากรได้มากที่สุด (พิกุล สิทธิประเสริฐกุล, 2543)

ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่ผ่านมา

เป็นการยากอย่างยิ่งที่จะหยุดการท่องเที่ยวไม่ให้เติบโตแต่จะอย่างไรที่จะทำให้การเติบโตนั้นอยู่บน

พื้นฐานของการพัฒนาที่ให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนของระบบนิเวศและความเป็นธรรมในสังคม การเรียนรู้บทเรียนในอดีตจะทำให้สามารถลดความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ในอดีตการท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นดังต่อไปนี้

1 ด้านสิ่งแวดล้อม

- 1.) มีการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยเนื่องมาจากการ และขาดการวางแผนการใช้ทรัพยากร ทำให้เกิดมลภาวะต่าง ๆ เช่น อากาศเสีย น้ำเสีย ขยะ รวมทั้งการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ การตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น

- 2.) ชาวบ้านเปลี่ยนแบบแผนการใช้ทรัพยากร จากเดิมใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อ
การเกษตร เช่นการใช้ป่าเพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำ อาหาร และยาสมุนไพร ต้องเปลี่ยน
หรือแบ่งปันทรัพยากรธรรมชาติเพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้เกิด
ความสามารถที่ธรรมชาติจะรองรับได้จนยากต่อการฟื้นฟูให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ได้
ดังเดิม
- 3.) เกิดการบุกรุกและเปิดพื้นที่ใหม่ ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยขาดการวางแผนและ
ประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น เช่น ทำให้เกิดการลดลงของความหลากหลายทาง
ชีวภาพ หรือเป็นช่องทางให้เกิดการล่าสัตว์ การขโมยพันธุ์กรรมพืชหรือสัตว์

2 ด้านเศรษฐกิจ

- 1.) การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจบริการที่ต้องพึ่งพาการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองระดับท้องถิ่นประเทศและโลก รวมทั้งการ
ขยายพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใหม่ ย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชน และเมื่อคนในท้องถิ่นละ
ทิ้งภาคการเกษตรมาอยู่ในภาคบริการ เช่น การขนส่ง การนำเที่ยว ร้านอาหาร เมื่อ
นักท่องเที่ยวลดจำนวนลงหรือเปลี่ยนไปเที่ยวที่อื่น คนในท้องถิ่นก็ย่อมได้รับ
ผลกระทบไปด้วยและเป็นการยากที่จะกลับเข้าสู่ภาคการเกษตรเพราะขาดทักษะและ
วิธีคิดแบบพึ่งตนเอง
- 2.) ตลาดเป็นตัวกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวทำให้ต้องมีการลงทุนด้วยงบประมาณ
จำนวนมาก จึงเป็นการยากที่คนท้องถิ่นจะดำเนินการได้โดยลำพัง ทำให้การกระจาย
รายได้ของภาพรวมของการท่องเที่ยว จะมีสัดส่วนอยู่กับผู้ลงทุนในจำนวนที่มากกว่า
คนหรือประชาชนท้องถิ่น
- 3.) การท่องเที่ยวเป็นการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจ ซึ่งต้องแสวงหาผลกำไรสูงสุดต้องม
ีการแข่งขันด้านคุณภาพ ราคา หรือสร้างสินค้าใหม่ ๆ เพื่อให้ธุรกิจมุ่งไปสู่การทำกำไร
ทำให้ขาดการมองถึงการทำลายคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็น
วิธีคิดที่มองสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมมิใช่ต้นทุนทางธุรกิจ

3. ด้านสังคม

- 1.) เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมจากเดิมชาวบ้านมีการช่วยเหลือมีแบ่งปัน มีความเอื้อเฟื้อ
ต่อคนภายนอก กลับกลายเป็นการค้าขายของการให้ในรูปแบบของราคา ดังนั้นเงินตราจึง
เป็นสิ่งสำคัญมากกว่าน้ำใจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 2.) นักท่องเที่ยวเข้ามาแย่งการใช้พื้นที่ทางสังคมของชุมชน เช่น ลานบ้าน ช่วงเวลา
พูดคุยแลกเปลี่ยนยามว่างงาน การช่วยเหลือด้านงานบุญ-ประเพณี ซึ่งเป็นการเข้ามา
ทำลายความเป็นส่วนตัวของชุมชน

- 3.) การนำพาปัญหาสังคมสู่ชุมชน เช่น ยาเสพติด โสเภณี เอคส์ และการเลียนแบบการบริโภคของนักท่องเที่ยว

4. ด้านวัฒนธรรม

- 1.) เกิดการสร้างภาพ หรือวัฒนธรรมเทียมที่ถูกทำให้เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการจากคนภายนอกหรือนักท่องเที่ยว เช่น ให้มีการแต่งกายประจำเผ่าในวันที่จะมีการท่องเที่ยวเพื่อเอานักท่องเที่ยวโดยไม่ใช่วิถีชีวิตปัจจุบันของชาวบ้าน
- 2.) การนำเอาประเพณีวัฒนธรรมมาแสดงให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ โดยที่ไม่ใช่ช่วงเวลาหรือโอกาสของพิธีกรรมหรือประเพณีนั้นจริง เช่น การเดินจะคิด ของชาวเขาเผ่ามูเซอ ซึ่งจะเดินเฉพาะเทศกาลปีใหม่ หรือในช่วงที่ชาวบ้านป่วยไข้ไม่สบาย มิใช่การเดินทุกวันที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามา
- 3.) เกิดการปะทะทางวัฒนธรรมในฐานะผู้ที่เหนือกว่ากับผู้ด้อยกว่า ทำให้ชาวบ้านขาดความภาคภูมิใจและรู้สึกว่าตัวเองด้อยพัฒนา เช่น การเข้ามาแจกของ การแนะนำให้ชาวบ้านเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย อาหาร การรักษาสุขภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งในระดับชุมชนและระดับในครัวเรือน เป็นต้น

5. ด้านการเมือง

- 1.) เกิดความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ภายในชุมชน แบ่งกันเป็นพวกเป็นฝ่าย เพื่อการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ของกลุ่มตนให้ยาวนานต่อไป
- 2.) การพัฒนาที่ผ่านมาชาวบ้านถูกทำให้เกิดความรู้สึกว่าตัวเองด้อยกว่าภายนอก ทั้งความรู้ ความสามารถ ทำให้ไม่กล้าจัดการกับปัญหา เพราะกลัวทำผิดหรือการไม่ยอมรับจากภายนอก
- 3.) ชาวบ้านมักถูกเรียกร้องให้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว โดยไม่มีโอกาสเลือกว่าจะจัดการท่องเที่ยวหรือไม่ กลายเป็นผู้ถูกท่องเที่ยว โดยไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางท่องเที่ยวด้วยตนเอง.

แนวคิดที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

แนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

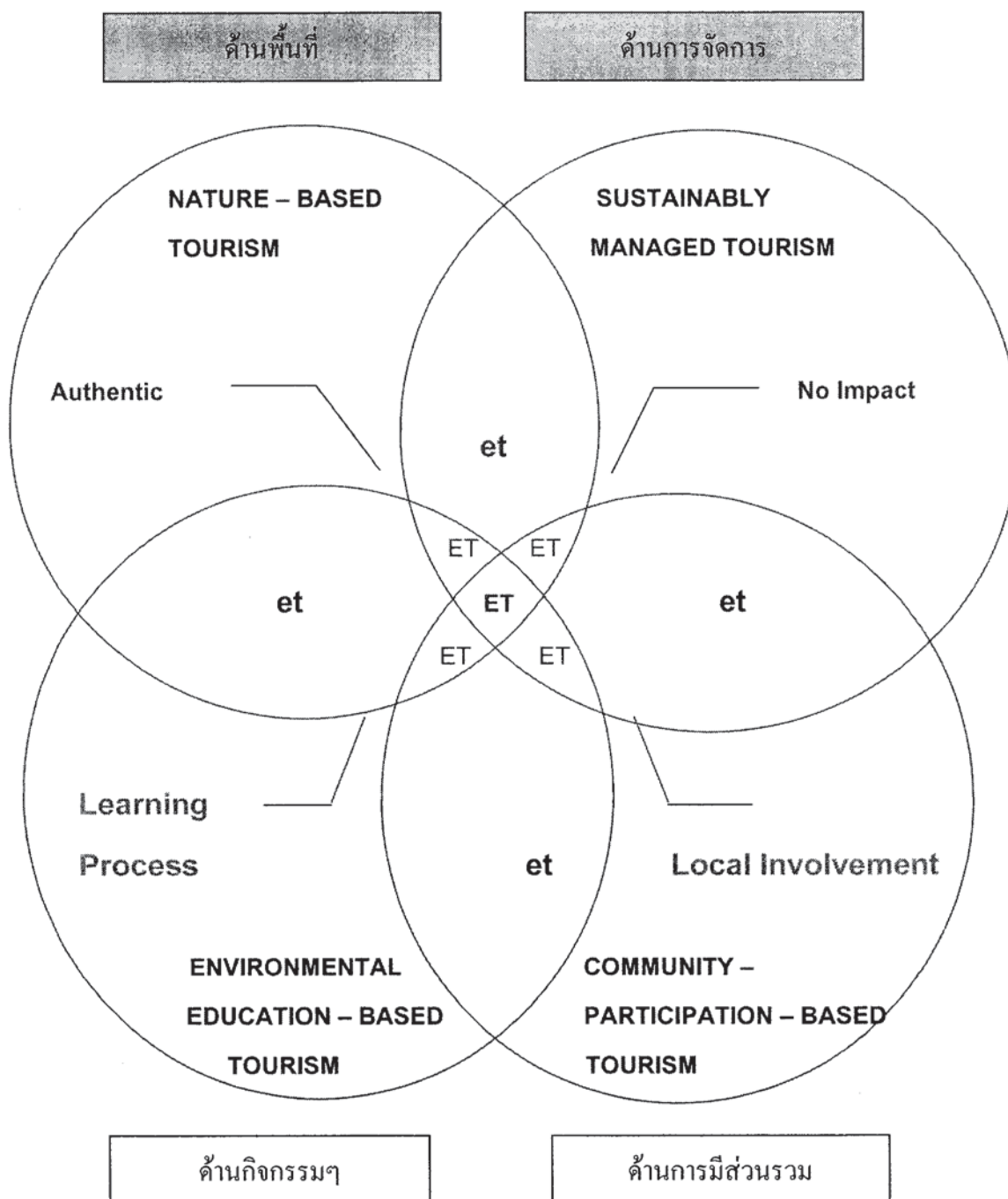
ราล์ฟ บัคลีย์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ มหาวิทยาลัยกรีฟฟิธ ออสเตรเลีย ให้แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 5 ประการดังนี้ (อ้างจาก สิ้นธุ์ สโรบล, สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น)

- (1) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการดูแลอย่างยั่งยืน ด้วยรูปแบบและการบริหารที่ถูกต้อง
- (2) เป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของธรรมชาติ
- (3) มีการศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก
- (4) เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ และ
- (5) สร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

จากแนวคิดดังกล่าว สถาบันวิจัยและวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้ดัดแปลงความคิดของ ราล์ฟ บักลีย์ และพัฒนามาสู่องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน 4 ด้าน ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงมีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ และจะต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ ให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา
4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นเข้ามามีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของ ราล์ฟ บัคลีย์

รูปภาพแสดง หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

จากองค์ประกอบข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า นิยามดังกล่าวเป็นข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่จะเรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหลักทั้งสี่ด้านดังกล่าวเป็นสำคัญ หากการท่องเที่ยวในพื้นที่ใดมีองค์ประกอบครบสมบูรณ์

ทั้งสี่ข้อ ก็จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลง ซึ่งอาจนำไปสู่การเข้าไปจัดการและเน้นกระบวนการส่งเสริม เพราะไม่เช่นนั้นจะทำให้แปรเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT. Community - Based Tourism

ความหมาย

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน” หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืน สู้คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ”

เครือข่ายการเรียนรู้และประสานงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน

(Community – Based Tourism Research and Learning Network: CBTRLN)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้สนับสนุนให้เกิด เครือข่ายการเรียนรู้และประสานงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขึ้นเพื่อเป็นหน่วยสนับสนุนให้เกิดการดำเนินการวิจัยในประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำหน้าที่เชื่อมประสานระหว่างชุมชน บุคลากร องค์กร ภาควิชาต่างๆ ในด้านข้อมูล ความรู้ และเครือข่ายการท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นหน่วยจัดการความรู้ และฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งเป็นหน่วยบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการ การท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง สนับสนุนการพัฒนา ศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจนให้การสนับสนุนชุมชนด้านการจัดการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การขับเคลื่อนระดับนโยบายสาธารณะในอนาคต

ทิศทางและแนวทางในการสนับสนุน

- ร่วมมือกับชุมชนหรือประชาชนในท้องถิ่น หน่วยงานภาคเอกชน ภาครัฐ และสถาบันการศึกษา ในลักษณะพหุภาคีดำเนินการวิจัยด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ร่วมพัฒนาองค์ความรู้และสร้างรูปแบบกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านกระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- นำฐานทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่มาเป็นทุน อันเป็นการพัฒนามาจากฐานรากพร้อมทั้งคำนึงถึงศักยภาพในการรองรับของธรรมชาติ
- ร่วมสร้างโอกาสให้บุคลากรในชุมชนได้พัฒนาศักยภาพ และระดมความคิด เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน
- สนับสนุนด้านเทคนิค และวิชาการแก่ชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวและการทำวิจัยโดยชุมชน
- สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชน ผ่านกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ท่องเที่ยว : เครื่องมือในการพัฒนาชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT. เป็นเครื่องมือเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนด ทิศทางการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

หลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน มีหลักการดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนในด้านสิ่งแวดล้อม

6. คงเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

องค์ประกอบหลักของ CBT. มีอยู่ 4 ด้าน

1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม

ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และมีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2 ด้านองค์กรชุมชน

- ชุมชนมีระดับสังคมที่เข้าใจกัน
- มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย
- ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

3 ด้านการจัดการ

- มีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
- มีองค์กร กลไกในการทำงาน เพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวม
- มีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม
- มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของชุมชน

4 ด้านการเรียนรู้

- ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจ ในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่าง
- มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
- สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของโครงการ

บ้านร่องกล้า หมู่ที่ 10 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เมื่ออดีตเมื่อ 60 ปี ที่ผ่านมแล้วนั้น ปู่ ย่า ตา ยาย ได้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำมาหากินแบบคนป่าคนเขาตามมีตามเกิด ส่วนมากได้อพยพมาจากทางภาคเหนือ

ปี 2510 พรรคคอมมิวนิสต์ได้เข้ามาชักชวนปลุกระดม ให้ลุกขึ้นต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลเป็นเวลา กว่า 20 ปี ทำให้มีนักศึกษาที่หนีเข้าไปอยู่ในป่า พื้นที่บริเวณนั้นเป็นจำนวนมาก จนสืบเนื่องเป็นตำนาน เรื่องการสู้รบมาถึงปัจจุบัน

ปี 2525 ฝ่ายรัฐบาล ได้มีนโยบายให้ผู้ทีหลงผิดไปอยู่กับคอมมิวนิสต์ เข้ามามอบตัว หลังจากนั้นประชาชนที่หลงผิดไปได้เข้ามอบตัวเพื่อร่วมกันพัฒนาชาติไทย ตามนโยบาย 66/23

ปี 2526 - 2527 ทางรัฐบาลได้มาจัดตั้งหมู่บ้านร่องกล้านี้ โดยจัดที่ทำกินให้กับชาวบ้านโดย กองทัพอากาศที่ 3 หรือ กอ.รมน.

ต่อมารัฐบาลได้ประกาศพื้นที่นี้เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เป็นประวัติศาสตร์ การสู้รบระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เปิดเป็นที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และธรรมชาติอย่างไม่มีใครเหมือน

หมู่บ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เป็นชุมชนที่มีการ ผสมผสาน ความเป็นอยู่ระหว่างชาวเขาเผ่าม้งและคนไทย ซึ่งมีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประจำเผ่าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ถึงแม้ในอดีตเคยเป็นมวลชนที่เป็นแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งมีการสู้รบที่รุนแรง แต่ก็เป็นการสู้รบที่อยู่บนพื้นฐานของการเรียกร้องความเป็นธรรมเพื่อให้เกิดความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์

ชุมชนบ้านร่องกล้า มีการดำรงชีวิตแบบการทำเกษตรบนพื้นที่สูง โดยมีการเพาะปลูกพืชผลทาง การเกษตรตลอดมาแต่บรรพบุรุษ บนพื้นที่ที่มีความสูงเฉลี่ยจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,400 เมตร และมีอากาศหนาวเย็นตลอดปี โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 5-20 องศา ทำให้พื้นที่ที่มีการเพาะปลูกพืชเมืองหนาวจำนวนมาก เช่น ต้นพลับ ดันท้อ และยังมีพืชผัก เช่น กระหล่ำปลี แคร้งรอต บร็อคโคลี่ เป็นต้น โดยหมู่บ้านร่องกล้า เป็นชุมชนที่มีพื้นที่อยู่ใจกลางของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า มีพื้นที่ประมาณ 6,215 ไร่ สำหรับเป็นพื้นที่ทางการเกษตร และมีพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ของชุมชนประมาณ 137 ไร่ โดยอยู่ในความดูแลของสำนักงานสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดพิษณุโลก ที่ประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก ทั้งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ที่มีทั้งพื้นที่จริง สถานที่เกิดเหตุจริง และสามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของอุทยานภูหินร่องกล้าได้เป็นอย่างดี รวมทั้งยังมีผู้คนที่อยู่ในเหตุการณ์

ประวัติศาสตร์นั้น ยังมีชีวิตอยู่และสามารถเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์นั้นได้อยู่ นอกจากนั้นยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจ การเกษตรบนพื้นที่สูง และวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนไทย และมั่งที่อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ปัจจุบัน บ้านร่องกล้าได้อยู่ใจกลางของอุทยานภูหินร่องกล้า เป็นชุมชนที่มีกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งและคนไทยพื้นเมือง อาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งในชุมชนมีทั้งประเพณีของชนเผ่าม้ง และคนไทยพื้นเมืองที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข อีกทั้งพื้นที่ยังเป็นพื้นที่ที่มีป่าดงดิบ อากาศหนาวเย็นตลอดปี มีวัฒนธรรม ประเพณีชนเผ่าม้ง และคนไทยพื้นเมือง มีวัดป่าภูหินร่องกล้า มีโบสถ์คริสต์ มีโรงเรียน และไม้ดอกเมืองหนาว มีสถานที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว มีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ มีถ้ำวิทย์ของคอมมิวนิสต์ มีแม่คะนึ่ง มีดอกซากุระ มีแปลงปลูกกะหล่ำปลีที่ใหญ่มาก

ที่ผ่านมา มีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่พยายามเข้ามาทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ขาดความกระตือรือร้นของชาวบ้าน ทำให้โครงการไม่บรรลุวัตถุประสงค์ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานขาดการเข้ามาทำงานอย่างต่อเนื่อง และไม่สนับสนุนอย่างจริงจัง

ถ้าหากมีคนริเริ่มจากชุมชนคาดว่าจะมีการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวได้ ถ้าไม่มีการริเริ่มชาวบ้านจะขาดโอกาสและจะไม่ได้รับการพัฒนาอย่างทุกวันนี้ โดยไม่เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวทั้งๆที่หมู่บ้านมีทุนทางธรรมชาติอย่างเหมาะสมที่สุด

สถานการณ์การท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนทั้งจากหน่วยงานภายนอกที่พยายามเข้ามาสนับสนุนและเปิดหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวแต่ไม่ประสบความสำเร็จดังที่กล่าวมาแล้วนั้น อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เป็นอีกหนึ่งพื้นที่เลี้ยงที่อยู่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุด และสถานการณ์ที่ผ่านมาคือมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวที่อุทยานฯ เป็นจำนวนมากในแต่ละปี และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักจะแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้กับอุทยานฯ ทำให้มีผู้คนต่างถิ่นและนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาเที่ยวในชุมชนร่องกล้า แต่เข้ามาแบบไม่ได้ตั้งใจและชาวบ้านไม่ได้รับผลประโยชน์หรือไม่สามารถจัดการให้บริการกับผู้คนที่เข้ามาในชุมชนได้ นักท่องเที่ยวหลายคนได้แต่พูดเหมือนกันว่า หมู่บ้านมีศักยภาพทางการท่องเที่ยว แต่ไม่รู้จะไปเที่ยวไหนไม่มีกิจกรรม และไม่มีผู้คนรองรับ ส่วนใหญ่ในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว ชาวบ้านมักได้ประโยชน์จากการเป็นพ่อค้าขายของให้กับนักท่องเที่ยว บริเวณโรงเรียนการเมืองการทหาร บริเวณอุทยานฯ

ด้วยเหตุผลนี้เอง ทางชุมชนจึงได้ประชุมหารือกับทางอุทยานฯ ในการที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว เพื่อลดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ทำกินในเขตอุทยานฯ สร้างการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในแบบวิถีชีวิตของชุมชน และสร้างงานสร้างอาชีพให้กับชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อที่จะสามารถรองรับสถานการณ์นักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มจะเข้ามาอย่างต่อเนื่องและเพิ่มจำนวนขึ้น เนื่องจากอุทยานภูหินร่องกล้าได้รับการประกาศเป็นอุทยานฯ ที่มีคนมาเที่ยวมากที่สุด 1

ใน 5 ทั่วประเทศไทย หากชุมชนร่องกล้าสามารถเปิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวจะสามารถช่วยรองรับนักท่องเที่ยวที่ล้นจากอุทยานฯ ในทุกปีของช่วงเทศกาลท่องเที่ยว

จากสถานการณ์และเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ชุมชนร่องกล้ามีความต้องการใช้กระบวนการวิจัยในการศึกษาศักยภาพชุมชน ข้อมูล แหล่งท่องเที่ยวและเรื่องราวดีดีของชุมชน เพื่อที่จะสามารถนำมาจัดทำเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวและทำให้ชุมชนร่องกล้าสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยคนในชุมชนเอง โดยจัดแบ่งงานออกเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เน้นการศึกษาศักยภาพชุมชน เพื่อศึกษาข้อมูลต่างๆ ในชุมชน วิเคราะห์ และเตรียมความพร้อมในการทำกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน และในระยะที่ 2 เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมโดยคนในชุมชนร่องกล้า และสามารถเปิดชุมชนรองรับนักท่องเที่ยวได้ รวมทั้งยังสามารถประสานการทำงานกับอุทยานภูหินร่องกล้าในการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพต่อไป

นิยามศัพท์

การมีส่วนร่วมในระดับชุมชน คือ การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มชนเผ่าม้งและคนไทยพื้นเมืองที่อยู่ร่วมกันในชุมชนบ้านร่องกล้า

การมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ คือ การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนบ้านร่องกล้า อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า และผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่

ซึ่งในโครงการนี้ตีความหมายของการมีส่วนร่วมในทั้งสองระดับดังที่กล่าวข้างต้น

คำถามวิจัย

ศักยภาพของชุมชนบ้านร่องกล้าในการจัดการท่องเที่ยวนั้นเป็นอย่างไร และชาวบ้านจะสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยชุมชนเองได้หรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างความเข้าใจ และเตรียมความพร้อมของชุมชนร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและชาวบ้าน
2. ศึกษา รวบรวมศักยภาพของชุมชนเพื่อเป็นต้นทุนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

สถานที่ดำเนินการ

บ้านร่องกล้า หมู่ที่ 10 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

กลุ่มเป้าหมาย

ชาวบ้าน บ้านร่องกล้า จำนวน 63 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชน
2. ชุมชนมีความรู้ และความเข้าใจเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. ได้แนวทางในการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิธีการดำเนินงาน

ระยะที่ 1

1. สร้างความเข้าใจและเตรียมความพร้อมของชุมชนร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและชาวบ้าน
2. เก็บข้อมูล ศักยภาพ ทุนเดิมของชุมชน
 - 2.1 ประชุมทีมวิจัยเพื่อวางแผนการทำงาน
 - 2.2 เก็บข้อมูลในประเด็น ดังนี้

- ประวัติศาสตร์ (อ้างอิงจากพื้นที่จริงและคนจริงในเหตุการณ์)
 - ประเพณี วัฒนธรรม ม้ง
 - ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
 - สมุนไพร
 - การเกษตร การปลูกผักกะหล่ำปลี
 - ข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยวและข้อมูลนักท่องเที่ยว
3. สรุปข้อมูลเพื่อจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยว
 4. ตรวจสอบข้อมูลและคืนข้อมูลให้กับชุมชน
 5. ร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวกับเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวภาคเหนือ

ระยะเวลาดำเนินการ

ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 ถึง 30 มิถุนายน 2552
(รวมระยะเวลา 8 เดือน)

งบประมาณ

94,500 บาท (เก้าหมื่นสี่พันห้าร้อยบาทถ้วน)

ผู้เสนอโครงการ

นายป้อ วชิรวงศ์วรกุล
บ้านเลขที่ 111 หมู่ที่ 10 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
โทรศัพท์ 087-211-3704

รายชื่อทีมวิจัย

ทีมวิจัยหลัก

1. นายป้อ วชิรวงศ์วรกุล
2. นายหลือ แซ่ลี
3. นายวิวัฒน์ วชิรวงศ์วรกุล
4. นายพันธวัช แซ่โซ้ง
5. นายชีพ วชิรวงศ์วรกุล

ทีมวิจัยร่วม

1. นางเน่ง แซ่จ๊ะ
2. นางชี แซ่ลี
3. นายกือ แซ่โซ้ง
4. นายกั๊ว แซ่หว่า
5. นายลี แซ่เถา
6. นายกิตติศักดิ์ แซ่วือ
7. นางไม้ แซ่หว่า
8. นางไหม แซ่วือ
9. นางโอ๋ อินสูง
10. นายเจี่ย แซ่เถา

ที่ปรึกษา

1. พัฒนาการอำเภอ
2. นายเฉลิมชัย ลีชานนท์
3. นายเทห์ แซ่หว่า
4. หัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย โครงการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านร่องกล้า ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย จ.พิษณุโลก มีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อสร้างความเข้าใจ และเตรียมความพร้อมของชุมชนร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและชาวบ้าน และศึกษารวบรวมศักยภาพของชุมชนเพื่อเป็นต้นทุนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากการดำเนินงานตามกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อจุดหมายที่จะทำให้ชุมชนในพื้นที่วิจัย ได้เกิดความตระหนัก ความสำนึกในทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ใช่ชุมชนเข้าไปทำลายให้เสื่อมสภาพลง แต่ทางกลับกันชุมชนเป็นผู้ดูแลคุ้มครองทรัพยากรเหล่านั้นให้คงอยู่ได้ โดยใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาเป็นเครื่องมือในการที่จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่อย่างยั่งยืน และชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ก็จะได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยไม่รู้ตัว ทีมวิจัยชาวบ้านร่องกล้า ซึ่งเป็นกลุ่มชนเผ่าม้ง มีความพยายามที่จะทำให้คนในหมู่บ้านมองภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้ เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของ และทุกคนสามารถเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการรองรับนักท่องเที่ยวเองได้

เป็นเรื่องธรรมดาของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคน หรือชุมชน ที่จะต้องประสบปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน โครงการวิจัยศึกษาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านร่องกล้า ก็พบปัญหาอุปสรรคเหมือนกัน โดยเรื่องที่มีปัญหามากที่สุด คือ คน และการจัดการ เป็นปัญหาที่ทีมวิจัยต้องพบเจอ แต่หากปัญหาเหล่านั้นมีการแก้ไขได้ ทางหนึ่งคือการพูดคุยกัน การยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง เพื่องานที่ทำงานจะได้ดำเนินการต่อไปได้ แต่ถ้าปัญหาเหล่านั้นไม่ได้รับการแก้ไขปัญหา การทำงานจะไม่ราบรื่นมีผลทำให้งานช้าลงไป และที่สำคัญความสัมพันธ์ระหว่างกันก็อาจขาดหาย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการทำงานวิจัย

นับตั้งแต่โครงการวิจัย เข้ามาในพื้นที่ มีการตั้งคำถามในใจของทีมวิจัยที่เป็นชาวเขาเผ่าม้งทั้งหมด ว่าจะได้หรือเปล่า แต่ด้วยความอยากรจะเรียนรู้สิ่งใหม่ และประสบการณ์ใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้น ทีมวิจัยม้งก็พร้อมที่จะเรียนรู้จากกระบวนการวิจัย เพื่อให้ได้ความชัดเจนของข้อมูล ในการค้นหาคำตอบของโครงการวิจัย โดยต้องอาศัยพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการทำงานของทีมวิจัยชาวบ้าน เริ่มต้นด้วยการสร้างความเข้าใจเรื่องงานวิจัยท้องถิ่นให้กับชาวบ้านในชุมชน เพื่อสร้างแนวร่วมในการทำงานในการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไปสู่การค้นหาคำตอบ งานวิจัยชาวบ้านให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม การรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย การคิดเป็นและการใช้ความคิดที่กล้าแสดงออกถึงแนวความคิดในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ถึงแม้จะเป็นความคิดเห็นแบบชาวบ้าน แต่แนวทางที่ดีที่สุด เพราะชาวบ้านจะรู้เรื่องพื้นที่ของตนเองมากที่สุด ในการให้ข้อมูลเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ถึงตัวชาวบ้านจะไม่รู้ข้อมูลมากนัก แต่ก็พยายามหาบุคคลอ้างอิงที่มีข้อมูลนั้นให้กับทีมวิจัยชาวบ้าน เป็นการแสดงการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

โครงการศึกษาศึกษาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านร่องกล้า กิจกรรมส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปทางด้านการเก็บข้อมูลในพื้นที่ การสร้างความเข้าใจให้แก่ทีมวิจัย ซึ่งถ้ามองกันให้ลึกแล้วกระบวนการวิจัยสามารถสร้างคนในชุมชนให้เข้มแข็ง เพิ่มทักษะการพัฒนาตนเองมากขึ้น มีการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น

5.1 บทเรียนของทีมวิจัยที่ได้รับจากการดำเนินงานวิจัย (ระยะที่1)

จากการทำงานในระยะที่ 1 เวลา 8 เดือน (1 พฤศจิกายน 2551 ถึง 30 มิถุนายน 2552) ทีมวิจัยทีมวิจัยบ้านร่องกล้า ได้ข้อสรุป และบทเรียนที่เกิดจากการทำงานร่วมกันดังนี้

- 5.1.1 ทีมวิจัยชาวบ้านได้รู้ที่มาของตนเองว่ามาจากที่ใด มีวิถีชีวิตอย่างไร
- 5.1.2 ทีมวิจัยชาวบ้านได้เรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน และวิถีชีวิตของชุมชน ที่เกิดจากการสืบสานต่อกันมายาวนาน
- 5.1.3 ทีมวิจัยชาวบ้านได้เรียนรู้ความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเส้นทางเดินป่า
- 5.1.4 ทีมวิจัยชาวบ้านเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันก็ยังปฏิบัติอยู่
- 5.1.5 ทีมวิจัยชาวบ้านได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของ สกว. ที่ชาวบ้านต้องเข้ามามีบทบาทการในการดำเนินงาน

จากการเรียนรู้ดังกล่าวนำไปสู่การเกิดบทเรียนของทีมวิจัยท้องถิ่นที่สามารถนำไปพัฒนาปรับปรุงวางแผนทางในการจัดทำแผนการจัดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระยะที่ 2 ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับฐานข้อมูลของทีมวิจัยชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลเอง แนวทางที่ได้จะสามารถทำให้ชาวบ้านร่องกล้ามองเห็นว่า หมู่บ้านร่องกล้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากมายแล้วชาวบ้านก็มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวได้ เนื่องจากทีมงานวิจัย ได้มีการวางแผนงานการรองรับไว้ดีแล้ว ชุมชนก็จะเกิดรายได้ที่มากับนักท่องเที่ยวได้

5.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการวิจัย

กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นความรู้ใหม่หรือประสบการณ์ใหม่ของชุมชน โดยเฉพาะชาวเขาเผ่าม้ง สิ่งแรกที่น่าสนใจคือ เรื่องการใช้ภาษา และการเขียน ที่ต้องใช้เวลาในการปรับตัว และความเข้าใจต่อกระบวนการวิจัย ทำให้ในระยะแรกเกิดปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

- 5.2.1 ทีมวิจัยขาดการบันทึก จำข้อมูลไม่ได้ (บางเรื่องรอหัวหน้าโครงการฯ)
- 5.2.2 ทีมวิจัยท้องถิ่นเป็นชาวบ้านที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับงานเขียนมานานแล้ว บางคนไม่ได้เรียนพูดได้อย่างเดียว ทำให้ไม่ถนัดในการเขียน
- 5.2.3 ข้อมูลบางอย่าง ยังไม่สามารถเก็บได้ เช่น เก็บข้อมูลจาก แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว
- 5.2.4 ทีมวิจัยชาวบ้าน มีเวลาทำงานไม่ตรงกัน ถ้าเป็นช่วงฤดูทำการเกษตร ปลุกกะหล่ำปลี ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชนบ้านร่องกล้า บางช่วงแทบจะไม่มีเวลาทำงาน
- 5.2.5 ปัญหาของสิ่งอำนวยความสะดวก เนื่องจากบ้านร่องกล้า ไม่มีไฟฟ้าเข้าถึงในหมู่บ้าน ทุกวันนี้ชาวบ้านใช้โซล่าเซลล์ เพื่อความสว่างภายในบ้านเรือนเท่านั้น หากวันไหนแดดดี ก็จะมีพลังงานไฟฟ้าใช้ได้ในตอนกลางวัน แต่วันไหนแดดน้อย วันนั้นก็จะมีไฟฟ้าใช้ เป็นเรื่องที่ค่อนข้างลำบากในการประชุมทีม และใช้เครื่องในการพิมพ์รายงาน
- 5.2.6 ปัญหา ดินฟ้าอากาศ ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานของทีมวิจัยช้าลงไป เพราะสิ่งเหล่านี้เราไม่สามารถกำหนดวันได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไร

จากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในศักยภาพของทีมวิจัยชุมชน ที่สามารถนำข้ออ่อนมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนได้ในระหว่างการทำงานวิจัย เช่น การบันทึกข้อมูลที่ทีมวิจัยชุมชนไม่สามารถเขียนออกมาได้ด้วยตนเอง จึงต้องมีการปรับปรุงโดยให้เยาวชนในหมู่บ้าน เข้ามาช่วยเขียนแทนให้ และเป็นการร่วมกันเรียนรู้กับทีมวิจัยได้อีกทางหนึ่ง

5.3 การเปลี่ยนแปลง / บทเรียนจากงานวิจัย

จากการประชุมสรุปบทเรียน ทีมวิจัยได้แสดงความคิดเห็นจากบทเรียนที่ผ่านมาในการดำเนินงานของโครงการวิจัยฯ ในการสร้าง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

- 5.3.1. ชาวบ้านมีความตื่นตัวมากขึ้น
- 5.3.2. คนในชุมชนทำงานร่วมกันมากขึ้น
- 5.3.3. ชาวบ้านเริ่มมีแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้น

- 5.3.4. ทีมวิจัยมีความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น
- 5.3.5. ทีมวิจัยมีความกล้าที่จะแสดงออก กล้าพูด

5.4 ข้อเสนอแนะ และแนวทางในระยะต่อไป

- 5.4.1 จัดการประชุมพูดคุยกันให้มากขึ้น
- 5.4.2 ชวนเยาวชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น
- 5.4.3 ให้มีการประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยให้เป็นที่รู้จักมากกว่านี้
- 5.4.4 มีการจัดการงานให้มีระบบมากกว่านี้
- 5.4.5 การเชื่อมโยงการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างกัน
- 5.4.6 การศึกษาดูงานเพื่อการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว
- 5.4.7 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจมากกว่านี้

ข้อสังเกต

1. ทีมวิจัยชาวบ้านเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ของพื้นที่ในระดับที่ดีมาก
2. ภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่มีในดำเนินวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ไม่ได้มีการบันทึกไว้ และไม่ได้ถ่ายทอดและสืบทอด (มีแต่ข้อมูลจากแหล่งอื่น)
3. ประวัติของชุมชนไม่มีการศึกษาค้นคว้าข้อมูล ไม่มีการบันทึกข้อมูลทำให้ไม่ทราบที่มาของชุมชนว่า มาจากไหน การตั้งถิ่นฐานเป็นอย่างไร

หน้า

บทที่ 1	บทนำ	1
บทที่ 2	เอกสารที่เกี่ยวข้อง	7
บทที่ 3	กระบวนการทำงาน	15
บทที่ 4	ผลการวิจัย	29
	กิจกรรมที่ 1 ประชุมชี้แจง การปรับฐานคิดของทีมวิจัยในการดำเนินงาน และวางทิศทางการทำงาน	29
	กิจกรรมที่ 2 การเก็บข้อมูลชุมชน	32
	กิจกรรมที่ 3 การรวบรวมวัฒนธรรมประเพณี ชาวเขาเผ่าม้ง	44
	กิจกรรมที่ 4 การรวบรวมสมุนไพร และภูมิปัญญาชาวบ้าน	61
	กิจกรรมที่ 5 การเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ	85
	กิจกรรมที่ 6 เก็บข้อมูลด้านการเกษตร ,การปลูกดอกไม้ประดับ และอาชีพของชุมชนบ้านร่องกล้า	102
	กิจกรรมที่ 7 การเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยว	120
	กิจกรรมที่ 8 ประชุมทีมวิจัยชาวบ้าน	129
	กิจกรรมที่ 9 เวทีนำเสนอข้อมูล สรุปบทเรียนงานวิจัยของชุมชนบ้านร่องกล้า	131
	กิจกรรมที่10 กิจกรรมเข้าร่วมเรียนรู้กับเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน ในที่อื่น ๆ	135
บทวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัย		136
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย	138
บรรณานุกรม		142

บรรณานุกรม

โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค). 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

โอฬาร ตันทวีรุฬห์ การปลูกพลับ วารสารส่งเสริมการเกษตร 2520

เอกสารวิชาการ งานศึกษาไม้ผล สำนักงานโครงการเกษตรที่สูง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพมหานคร

ปวีณา ปุณศรี แนะนำโครงการไม้ผลเมืองหนาว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพมหานคร

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินงานวิจัย

รายงานผลการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยระยะที่ 1

การเก็บข้อมูลในการศึกษาชุมชน เครื่องมือในการที่จะทำให้ได้ข้อมูลออกมานั้นวิธีที่ง่ายที่สุดคือการจดบันทึก ชุมชนบ้านร่องกล้า เป็นชาวเขาเผ่าม้ง เป็นที่แน่นอนว่าการอ่านออกเขียนได้นั้นเป็นอุปสรรคสำคัญในการทำงานวิจัย ทางออกส่วนหนึ่ง คือ การดึงเยาวชนในหมู่บ้านเข้ามาร่วมงาน โดยให้มีหน้าที่คอยจดบันทึก เวลาทีมวิจัยออกไปเก็บข้อมูล ซึ่งเยาวชนนั้น ก็จะได้ร่วมเรียนไปกับทีมวิจัยไปพร้อมกัน

การศึกษาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านร่องกล้า ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย จ.พิษณุโลก ซึ่งดำเนินการโดยทีมวิจัยของชุมชนในท้องถิ่น 24 คน และชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2552 ถึง วันที่ 30 มิถุนายน 2552 ในระยะที่ 1 สรุปกิจกรรมการดำเนินงานในครั้งนี้

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การปรับฐานคิดของทีมวิจัยในการดำเนินงาน และวางทิศทางการทำงานของทีมวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1.1 เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับทีมวิจัย และชาวบ้าน เกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 1.1.2 เพื่อปรับฐานคิดของทีมวิจัยให้ทีมวิจัยสามารถดำเนินงานได้ตามแผนที่วางไว้ และร่วมกัน แสดงแนวคิดในการจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ตนเอง

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1.2.1 จัดการประชุมทีมวิจัย ร่วมกับทีมวิจัยบ้านภูทับเบิก อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์ ในการสร้างความเข้าใจงานวิจัย พร้อมกันทั้ง 2 ชุมชน
- 1.2.2 จัดการประชุม โดยนำ 2 ชุมชนมานอนค้างแรม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้

ระหว่างกัน

- 1.2.3 เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกันแสดงแนวคิด วางแนวทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้ประสานงานกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน คณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า มาช่วยให้คำแนะนำให้ชาวบ้านได้เข้าใจถึงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

1.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1.3.3 ทีมวิจัยบ้านร่องกล้า ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย จ.พิษณุโลก
 1.3.4 ทีมวิจัยบ้านทับเบิก ต.วังบาล อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์
 1.3.5 พัฒนาการอำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
 1.3.6 ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม
 1.3.7 เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
 1.3.8 พี่เลี้ยงโครงการ
 1.3.9 ผู้ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือตอนล่าง
 1.3.10 สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 1.3.11 ผู้สังเกตการณ์จากจากบ้านหนองแม่นา อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์
 1.3.12 ผู้สังเกตการณ์จากจากบ้านป่าคา อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร

1.4 สถานที่ในการจัดกิจกรรม

ห้องประชุม ที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อ.นครไทย จ.พิษณุโลก
 วันที่ 3-4 ธันวาคม 2552

สรุปผลจากการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยบ้านร่องกล้าให้ความสนใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และพร้อมในการดำเนินเพื่อให้ได้ข้อมูล ในเรื่องราวต่างๆ ที่ได้วางแผนงานไว้
2. ทีมวิจัยชุมชนมีความเข้าใจในระดับหนึ่งต่อกระบวนการจัดกิจกรรมภายใต้แผนงานโครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถกำหนดวัน เวลา สถานที่จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของชุมชน

กิจกรรมที่ 2 การเก็บข้อมูลชุมชน

2.1 การเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านร่องกล้า

2.1.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 2.1.1.1 เพื่อรวบรวมข้อมูล ประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพพื้นที่ และที่มาของชุมชน
- 2.1.1.2 เพื่อให้ทีมวิจัย และชาวบ้าน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมงานวิจัยร่วมกัน

2.1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.1.2.1 สัมภาษณ์ผู้รู้เรื่องราวประวัติชุมชน ที่อยู่หมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง เช็กน้อย
- 2.1.2.2 บันทึกเทป / การถอดเทป
- 2.1.2.3 ประชุมกลุ่มย่อย และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน
- 2.1.2.4 การค้นคว้าเอกสารจากอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
- 2.1.2.5 มอบหมายงานให้ทีมวิจัยชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูล มีจัดการประชุมของทีมวิจัยเพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานเก็บข้อมูล ที่ประชุมได้มอบหมายให้ นายหลือ แซ่หลี และนายป้อ วชิรวงศ์วรกุล เป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน โดยให้ผู้รับผิดชอบประสานงานกับทีมวิจัย ในการออกเก็บข้อมูล

วิธีการเก็บข้อมูลของทีมวิจัย

จะใช้ช่วงเวลาหลังจากการทำงานประจำวัน โดยใช้วิธีการนั่งพูดคุยกับคนที่มีข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง มีการจดบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร มากกว่าที่จะจำ จากนั้นจะต้องนำมารวบรวมในการประชุม ประมวลผล และการเขียนรายงานต่อไป

2.1.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 2.1.3.1 ทีมวิจัยบ้านร่องกล้า
- 2.1.3.2 พี่เลี้ยงทีมวิจัย
- 2.1.3.3 ชาวบ้านร่องกล้า

2.1.4 สถานที่ในการจัดกิจกรรม

พื้นที่โครงการวิจัยบ้านร่องกล้า และแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
ระยะการดำเนินงาน 2 เดือน

สรุปผลการดำเนินงาน

การจัดเก็บข้อมูลครั้งนี้ ทำให้ทีมวิจัย และชาวบ้านบ้านร่องกล้ามีความเข้าใจถึงความเป็นมาของชุมชน จากสมัยมัยคนรุ่นแรก /รุ่นที่สอง และรุ่นที่สามที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ภูหินร่องกล้า หลายๆครั้ง เราเห็นว่าคนของเราได้หายไป และบางครั้งก็ถูกปล้นลูกจี้ ถึงขนาดฆ่าทิ้งครอบครัวก็มี กว่าจะมาอยู่เป็นแหล่งเป็นฐาน ต้องใช้เวลาหลายสิบปี มั่งทั้งหมดยกอพยพจากที่อื่นมาอยู่ที่นี่ เพื่อการทำมาหากิน โดยการพึ่งพาตนเอง ปลูกข้าวไว้กินเอง ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และปลูกฝิ่นไว้รักษาโรคและขาย ทีมวิจัยชาวบ้านเองก็ไม่เคยทราบมาก่อนเลย ถ้าหากไม่มีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปในหมู่บ้าน ชาวบ้านเองก็คงจะไม่สนใจในเรื่องประวัติศาสตร์ของตนเอง

1. ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านร่องกล้า และได้รู้ถึงบริบทชุมชน
2. ทีมวิจัย ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยท้องถิ่น และได้เรียนรู้กระบวนการเก็บข้อมูลเข้าใจ และเข้าถึงข้อมูลของชุมชนของตนเอง
3. เป็นการเสริมสร้างทักษะ การทำงานของทีมวิจัย

กิจกรรมที่ 3 การรวบรวมวัฒนธรรมประเพณี ชาวเขาเผ่าม้ง

3.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรมประเพณี พิธีกรรม ชาวเขาเผ่าม้ง

- 3.1.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมประเพณี ม้ง
- 3.1.2 เพื่อเป็นการฟื้นฟูวิถีชนเผ่า ชาวเขาเผ่าม้งบ้านร่องกล้า

3.2 วิธีการดำเนินงาน

- 3.2.1 การสัมภาษณ์ผู้รู้
- 3.2.2 จัดบันทึกข้อมูล
- 3.2.3 บันทึกภาพ
- 3.2.4 สอบถามข้อมูลมือสอง
- 3.2.5 บันทึกเทป
- 3.2.6 เข้าร่วมพิธีกรรมเก็บข้อมูลจริง

- 3.2.7 มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ทีมวิจัยได้มอบหมายให้ นายชีพ วชิรวงศ์วรกุล นายอานวย ลิขานนท์ นายป้อ วชิรวงศ์วรกุล นอกจากนั้นที่ประชุมยังแจ้งให้ ทีมวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีที่จะจัดขึ้น ครบทุกคน เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้การทำงานวิจัย

วิธีการเก็บข้อมูลของทีมวิจัย

จะใช้ช่วงเวลาหลังจากการทำงานประจำวัน โดยใช้วิธีการนั่งพูดคุยกับคนที่มามีข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง มีการจดบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร มากกว่าที่จะจำ จากนั้นจะต้องนำมารวบรวมในการประชุม ประมวลผล และการเขียนรายงานต่อไป

3.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.3.1 ทีมวิจัยบ้านร่องกล้า
- 3.3.2 ชาวบ้านร่องกล้า
- 3.3.3 พี่เลี้ยงโครงการ

3.4 ระยะเวลาดำเนินงาน

2 เดือน

3.5 สถานที่ดำเนินการ

พื้นที่วิจัยบ้านร่องกล้า บ้านทับเบิก และชุมชนชาวเขาเผ่าม้งบ้านเข็กน้อย

สรุปผลจากการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยได้ข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีที่ถ่ายทอดมานาน โดยเมื่อก่อนยังไม่มีใครเคยเก็บเป็นลายลักษณ์อักษร
2. ทีมวิจัยได้ฐานข้อมูลเพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะเกิดขึ้น
3. ทีมวิจัยรู้จักการตั้งข้อสังเกตการดำเนินการของพิธีกรรม เพื่อจะนำเอาข้อมูลมาสรุปกัน และมีการจดบันทึกตามความเข้าใจของตนเอง
4. ชุมชนบ้านร่องกล้า เห็นความสำคัญในการที่ทีมวิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลเพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลของหมู่บ้านร่องกล้าเอง

กิจกรรมที่ 4 การรวบรวมสมุนไพร และภูมิปัญญาชาวบ้าน

4.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 4.1.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลสมุนไพร
- 4.1.2 เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน

4.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 4.2.1 การสัมภาษณ์ผู้รู้
- 4.2.2 จดบันทึกข้อมูล
- 4.2.3 บันทึกภาพ
- 4.2.4 มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ทีมวิจัยได้มอบหมายให้ นายเฉลิมชัย ลิขานนท์ , นางไม้มะแซ , และนางชี ลิขานนท์ เป็นทีมที่รับผิดชอบการเก็บข้อมูลสมุนไพรในพื้นที่บ้านร่องกล้า และนายวื๊ด แซ่โง้ว , นายกิตติศักดิ์ แซ่วื๊ด เป็นทีมที่เก็บข้อมูลภูมิปัญญาของชาวเผ่าม้ง

วิธีการเก็บข้อมูลของทีมวิจัย

จะใช้ช่วงเวลาหลังจากการทำงานประจำวัน โดยใช้วิธีการนั่งพูดคุยกับคนที่มีข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง มีการจดบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร มากกว่าที่จะจำ จากนั้นจะต้องนำมารวบรวมในการประชุม ประมวลผล และการเขียนรายงานต่อไป

4.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 4.3.1 ทีมวิจัยบ้านร่องกล้า
- 4.3.2 พี่เลี้ยงทีมวิจัย
- 4.3.3 ชาวบ้านร่องกล้า

4.4 สถานที่ดำเนินงาน

พื้นที่โครงการวิจัยบ้านร่องกล้า

ระยะการดำเนินกิจกรรม 2 เดือน

สรุปผลจากการดำเนินงาน

- 1 ทีมวิจัยสามารถรู้ตัวสมุนไพรเพิ่มมากขึ้น
- 2 ทีมวิจัยรู้คุณค่าของสมุนไพร

- 3 ทีมวิจัยสามารถใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคอย่างถูกต้อง
- 4 ทีมวิจัยสามารถเผยแพร่ และสอนให้ชุมชนรู้และใช้ต่อกันไป

กิจกรรมที่ 5 การเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ

5.1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 5.1.1 เพื่อรวบรวมฐานข้อมูลทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนบ้านร่องกล้า
- 5.1.2 เพื่อให้ทีมวิจัยและชาวบ้าน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมงานวิจัย
- 5.1.3 เพื่อวางแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์จากทุนธรรมชาติ

5.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 5.2.1 สำรวจจุดพื้นที่จริง
- 5.2.2 จัดบันทึกข้อมูล
- 5.2.3 บันทึกภาพ
- 5.2.4 ประชุมกลุ่มย่อย และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน
- 5.2.5 ประสานงานอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
- 5.2.6 มอบหมายงานให้ทีมวิจัยชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานเก็บข้อมูล โดยที่ประชุมได้มอบหมายให้ นาย วิทวัส วชิรวงศ์วรกุล , นายชีพ วชิรวงศ์วรกุล และ นายรี แซ่เถา เป็นทีมหลักในการออกสำรวจเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านร่องกล้า โดยกำหนดว่า ก่อนลงพื้นที่จะต้องมาประชุมทีมวิจัยกันก่อนเพื่อวางแผนในการเก็บข้อมูล และเมื่อได้ข้อมูลแล้วจะต้องนำมาประชุมเพื่อสรุปบทเรียน เพื่อให้ทีมวิจัยได้รับรู้ข้อมูลนั้นด้วย

วิธีการเก็บข้อมูลของทีมวิจัย

จะใช้ช่วงเวลาหลังจากการทำงานประจำวัน โดยใช้วิธีการนั่งพูดคุยกับคนที่มีข้อมูลในเรื่องที่ เกี่ยวข้อง มีการจัดบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร มากกว่าที่จะจำ จากนั้นจะต้องนำมารวบรวมในการประชุม ประมวลผล และการเขียนรายงานต่อไป

5.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 5.3.1 ทีมวิจัยบ้านร่องกล้า
- 5.3.2 พี่เลี้ยงทีมวิจัย
- 5.3.3 ชาวบ้านร่องกล้า
- 5.3.4 เจ้าหน้าที่อุทยานฯ

5.4 สถานที่ดำเนินงาน

พื้นที่โครงการวิจัยบ้านร่องกล้า
ระยะการดำเนินกิจกรรม 2 เดือน

สรุปผลการดำเนินงาน

- 1 ทีมวิจัยได้ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในพื้นที่ของตนเอง มาเป็นฐานข้อมูลในการจัดการท่องเที่ยวได้
- 2 ทีมวิจัยเรียนรู้ร่วมกันในการเก็บข้อมูล มีการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ร่วมกัน
- 3 ทีมวิจัยได้ฝึกการทำงานเป็นทีม มีการวางแผนก่อนออกไปทำกิจกรรม และเมื่อได้ข้อมูล แล้วยก็นำข้อมูลมาสรุปร่วมกัน

กิจกรรมที่ 6 เก็บข้อมูลด้านการเกษตร ,การปลูกดอกไม้ประดับ และอาชีพของชุมชนบ้านร่องกล้า

6.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 6.1.1 เพื่อรวบรวมข้อมูล ด้านการเกษตร ,การปลูกดอกไม้ประดับ และอาชีพของชุมชนบ้านร่องกล้า
- 6.1.2 เพื่อให้ทีมวิจัยและชาวบ้าน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมงานวิจัย
- 6.1.3 เพื่อวางแผนทางการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์จากทุนธรรมชาติ

6.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 6.2.1 การสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการทำเกษตร
- 6.2.2 การจดบันทึก

- 6.2.3 การบันทึกภาพ
- 6.2.4 การหาข้อมูลมือสอง
- 6.2.5 การเล่าสู่กันฟังจากชาวบ้าน และทีมวิจัย
- 6.2.6 การประชุมทีมวิจัยเพื่อแบ่งบทบาทหน้าในการเก็บข้อมูล
โดยที่ประชุมทีมวิจัยได้มอบหมายให้ นาย พันธวิธ แซ่หว่า ,นายณัฐวัฒน์
รับผิดชอบในการเก็บข้อมูลการเกษตรบ้านร่องกล้า และนางสาวอนัตตา
อินสูงและ เป็นผู้รับผิดชอบ และเมื่อไปข้อมูลมาแล้วต้องนำมาประชุม
สรุปข้อมูลร่วมกับทีมวิจัย เพื่อทีมวิจัยจะได้ช่วยเติมเนื้อหาที่ยังไม่สมบูรณ์

4.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 4.3.1 ทีมวิจัยบ้านร่องกล้า
- 4.3.3 ชาวบ้านร่องกล้า
- 4.3.4 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

4.4 สถานที่ดำเนินการ

พื้นที่โครงการวิจัยบ้านร่องกล้า
ระยะการดำเนินกิจกรรม 2 เดือน

สรุปผลการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยได้ข้อมูลการเกษตรเพื่อเป็นฐานข้อมูลของชุมชนบ้านร่องกล้า
2. ทีมวิจัยได้เกิดการเรียนรู้ในการทำงาน
3. ทีมวิจัยได้ข้อมูลในการวางแผนในเรื่องการจัดการท่องเที่ยว
4. ทีมวิจัยได้รู้วิธีการหาข้อมูล /การจดบันทึก และมีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ตนเอง
รับผิดชอบ

กิจกรรมที่ 7 การเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยว

7.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 7.1.1 เพื่อศึกษาปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
- 7.1.2 เพื่อรับฟังความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

7.2 วิธีการดำเนินงานกิจกรรม

7.2.1 การสอบถามข้อมูลจากนักท่องเที่ยว

7.2.2 สอบถามข้อมูลจากอุทยานฯ

7.2.3 จัดทำแบบสอบถาม

7.2.4 มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ทีมวิจัยได้มอบหมายให้นายป้อ วชิรวงศ์วรกุล , ผู้ใหญ่ หลือ แซ่ลี และนายวิวัฒน์ วชิรวงศ์วรกุล เป็นทีมที่รับผิดชอบหลัก ในการประสานงานกับอุทยานฯ และนักท่องเที่ยว

ในการเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวนั้น ผู้ที่รับผิดชอบต้อง ใช้เวลาช่วงวันเสาร์ และอาทิตย์ ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในอุทยานฯ มากกว่าวันปกติ ให้ทีมวิจัย ไปอยู่ที่ทำการอุทยานฯ เพื่อสอบถามนักท่องเที่ยว พร้อมกับขอข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในอุทยานฯ และอีกจุดหนึ่ง คือที่ร้านค้าขายของที่ระลึก หน้าโรงเรียนการเมือง เป็นจุดที่สามารถจะเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวได้

7.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

7.3.1 ทีมวิจัยบ้านร่องกล้า

7.3.2 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

7.3.3 ชาวบ้านร่องกล้า

7.3.4 เจ้าหน้าที่อุทยานฯ

7.4 สถานที่ดำเนินงาน

พื้นที่โครงการวิจัยบ้านร่องกล้า และอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ระยะเวลาดำเนินงาน 2 เดือน

ผลการดำเนินงาน

1. ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ในการวางแผนการรองรับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจที่เข้าไปเรียนรู้
2. ได้แนวทางในการทำงาน ว่านักท่องเที่ยวจะมามากช่วงใด
3. อุทยานฯ ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล และพร้อมให้การสนับสนุนทีมวิจัย
4. ทีมวิจัยได้เรียนรู้การพูดคุยกับนักท่องเที่ยว เพื่อสอบถามข้อมูลระหว่างกัน

กิจกรรมที่ 8 ประชุมทีมวิจัยชาวบ้าน

8.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 8.1.1 เพื่อติดตามความก้าวหน้าในแต่ละกิจกรรม
- 8.1.2 เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ข้อมูลชุมชน สถานการณ์ชุมชน และกระบวนการวิจัย และร่วมแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะที่เหมาะสม
- 8.1.3 เพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัย

8.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 8.2.1 สรุปข้อมูลที่ได้เกิดจากการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้ง
- 8.2.2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสพการณ์ แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงการจัดกระบวนการกิจกรรมในครั้งต่อไปให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมชุมชนและวิถีทีมวิจัย
- 8.2.3 ทีมวิจัยร่วมกันกำหนดวันจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป

8.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

- 8.3.1 ทีมวิจัยชาวบ้าน
- 8.3.2 ผู้นำชุมชน
- 8.3.3 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

8.4 สถานที่และวันที่จัดกิจกรรม

อาคารเอนกประสงค์ของหมู่บ้านร่องกล้า

- วันที่ 5 มกราคม 2552
- วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2552

บ้าน นาย ป้อ วชิรวงศ์วรกุล หัวหน้าโครงการ

- วันที่ 15 มีนาคม 2552
- วันที่ 10 เมษายน 2552
- วันที่ 24 พฤษภาคม 2552
- วันที่ 18 มิถุนายน 2552

โดยเวลาที่นัดประชุมทีมวิจัย จะเป็นตอนเย็นถึงค่ำ

ประมาณ 19.00-20.30 น. เนื่องจากทีมวิจัยมีงานที่ต้องทำในไร่ของตัวเอง

กิจกรรมที่ 9 เวทีนำเสนอข้อมูล สรุปบทเรียนงานวิจัยของชุมชนบ้านร่องกล้า

9.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 9.1.1 เพื่อชี้แจงสรุปการทำงานที่ผ่านมาให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมเรียนรู้ ในระยะแรก
- 9.1.2 เพื่อเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน ของ 2 ชุมชนบ้านร่องกล้า และบ้านทับเบิก
- 9.1.3 เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ข้อเสนอแนะข้อคิดเห็น ต่อแนวทางกระบวนการวิจัยในระยะต่อไป
- 9.1.4 เพื่อปรับปรุงกระบวนการเก็บข้อมูลชุมชนให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชุมชน

9.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 9.2.1 จัดการประชุมเวทีสรุปงานวิจัยของทีมวิจัย ทั้ง 2 โครงการ บ้านร่องกล้า และบ้านทับเบิก พร้อมกันที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
- 9.2.2 ทีมวิจัยนำเสนอกระบวนการทำงานวิจัยที่ผ่านมา ถอดบทเรียนจากประสบการณ์ทำงาน แสดงความคิดเห็นกระบวนการเก็บข้อมูลที่ต้องปรับปรุง และเพิ่มเติมในระยะต่อไป
- 9.2.3 เชิญวิทยากร และนักวิชาการ เข้ามาร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเสนอแนะ ในรายละเอียด ในการดำเนินการต่อไป
- 9.2.4 สรุปและวางแนวทางแผนงานการทำงานระยะต่อไป

9.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 9.3.1 ทีมวิจัยบ้านร่องกล้า ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย จ.พิษณุโลก
- 9.3.2 ทีมวิจัยบ้านทับเบิก ต.วังบาล อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์
- 9.3.3 เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
- 9.3.4 พี่เลี้ยงโครงการ
- 9.3.5 ผู้ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือตอนล่าง
- 9.3.6 สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 9.3.7 คณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ.พิษณุโลก
- 9.3.8 สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 9.3.9 ทีมวิจัยชาวบ้านชุมชนบ้านร่มฟ้าไทย ต.ดับเต่า อ.เทิง จ.เชียงราย

9.4 สถานที่ดำเนินการ

ห้องประชุม ที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

วันที่ 25 พฤษภาคม 2552

สรุปผลการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยชาวบ้าน ทั้ง 2 โครงการ ได้ประสบการณ์ที่เป็นบทเรียนจากกระบวนการวิจัย
2. สรุปข้อมูลแต่ละประเด็นที่รวบรวมได้ในระดับหนึ่ง
3. ทีมวิจัยชุมชนสามารถปรับปรุงแนวทางในการเก็บข้อมูลให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นในช่วงต่อไป
4. ทีมวิจัยได้แสดงความคิดเห็น ตามกระบวนการวิจัย และแบ่งหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลของงานวิจัยระยะแรก
5. วิทยากรและนักวิชาการได้ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ และแนวทางการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนทั้ง 2 โครงการ นำกลับไปทบทวน เพื่อวางแผนการทำงานในระยะต่อไป

กิจกรรมที่ 10 กิจกรรมเข้าร่วมเรียนรู้กับเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน ในที่อื่น ๆ

10.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 10.1.1 เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 10.1.2 เพื่อนำเสนอความก้าวหน้าของโครงการให้เครือข่ายได้รับรู้ความเคลื่อนไหว เพื่อจะได้มีข้อเสนอแนะ และเพิ่มเติมในส่วนที่ช่วยได้

10.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

เดินทางเข้าร่วมกิจกรรมในเวทีต่าง ๆ ตามกำหนดการที่ส่งมา

รายละเอียดการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วันที่	กิจกรรม	สถานที่	หมายเหตุ
7 พ.ย. 51	ประชุมเชิงปฏิบัติการ การทำแผนแม่บทเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภาคเหนือตอนล่าง	บ้านหนองแม่นา ด.หนองแม่นา อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์	ทีมวิจัยเดินทาง ไปร่วม 3 คน
16-17 พ.ย. 51	เวทีริมระเบียง ความรู้สู่ความเข้าใจ ครั้งที่ 9	โรงแรมเบทเวสต์เทรอน จ.เชียงใหม่	ทีมวิจัยเดินทาง ไปร่วม 2 คน
20-21 มี.ค. 52	ร่วมงาน 10 ปี สกว. อิมแพค เมืองทองธานี	อิมแพค เมืองทองธานี จ.ปทุมธานี	ทีมวิจัยเดินทาง ไปร่วม 2 คน
16-17 พ.ค.52	เวทีริมระเบียง ความรู้สู่ความเข้าใจ ครั้งที่ 10	คอยฮ้าง อ.เมือง จ.เชียงราย	ทีมวิจัยเดินทาง ไปร่วม 2 คน

10.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 10.3.1 ได้ประสบการณ์ และร่วมเรียนรู้จากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ใน
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 10.3.2 ได้ข้อมูล และข้อเสนอแนะในการนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับพื้นที่
ของตนเอง

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานตามกระบวนการวิจัย โครงการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านร่องกล้า หมู่ที่ 10 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก โดยทีมวิจัยชาวบ้านเป็นผู้ศึกษา หรือดำเนินการหลัก และมีผู้ที่เกี่ยวข้องจากคนภายนอก มาช่วยเติมเต็มของข้อมูล ทำให้เกิดผลจากปฏิบัติการกระบวนการวิจัยของชาวบ้านร่องกล้า โดยมีรายละเอียดตามรายกิจกรรมที่ดำเนินการ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การปรับฐานคิดของทีมวิจัยในการดำเนินงาน และวางทิศทางการทำงานของทีมวิจัย

ผลการดำเนิน

การประชุมครั้งนี้เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างทีมวิจัยทั้ง 2 โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้ทราบถึงแนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยได้พูดคุยถึงแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีคนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมนั้น ซึ่งอยู่บนฐานความคิดของชุมชนที่ทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว เป็นการนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชุมชน นำมาเป็นปัจจัยในการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของสังคมชนบทนั้น มีผลทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชนในด้านเศรษฐกิจชุมชน มีการขยายตัว ตอบรับกับกระแสการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคต และคนในชุมชนเองตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว รวมถึงการมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรเหล่านั้นให้ยั่งยืนสืบไป

กระบวนการวิจัยท้องถิ่นยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับคนในชุมชน และเป็นการสร้างสัมพันธภาพของคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวและบุคคลอื่นๆ ซึ่งเป็นเสน่ห์ และแรงจูงใจอย่างหนึ่งแสดงออกถึงความอบอุ่นที่ชุมชนมอบให้นอกเหนือจากการเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว

กำหนดการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ “การเตรียมความพร้อมนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

วันที่ 3 – 4 ธันวาคม 2551

ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก

เป้าหมายของการจัดกิจกรรม

1. เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องแนวคิด กระบวนการ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อเตรียมความพร้อมนักวิจัยใหม่ก่อนเริ่มดำเนินงาน
3. เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการเก็บข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม

วันที่ 3 ธันวาคม 2551

09.30 – 10.00 น.	ลงทะเบียน / ชี้แจงวัตถุประสงค์เวที ดำเนินรายการ พี่เลี้ยงโครงการ
10.00 – 10.20 น.	กล่าวทักทายต้อนรับโดย หัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
10.20 – 12.00 น.	ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดย สุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์ และ ผศ.ดร.ชุลีรัตน์ จันทร์เชื้อ
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 13.30 น.	ก่อนบ่ายคลายง่วงสร้างความสัมพันธ์และการทำงานเป็นทีม
13.30 – 16.30 น.	เทคนิคการตั้งคำถามและเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมสำคัญอย่างไร โดย คุณสุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์ แบ่งกลุ่มทำงานกลุ่ม ทดลองใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล 4 กลุ่ม
16.30 – 17.30 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย
18.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00 – 21.30 น.	จากที่สู่น้อง แลกเปลี่ยนประสบการณ์งานวิจัยท่องเที่ยวโดย ชุมชน โดย คุณสมพงษ์ ดุ่มคำ
21.30 เป็นต้นไป	พักผ่อนพักผ่อน

วันที่ 4 ธันวาคม 2551

07.00 – 08.30 น.	เติมพลังชีวิตสัมผัสธรรมชาติยามเช้า
08.30 – 09.00 น.	เรียกน้ำย่อยเตรียมความพร้อม เกมสนทนาการ
09.00 – 09.30 น.	นำเสนอกลุ่มย่อยจากเมื่อวาน 4 กลุ่ม ให้กลุ่มย่อยนำเสนอ

09.30–10.30 น.	วางแผนการดำเนินงานของทั้ง 2 ชุมชนก่อนเริ่มงานจริงในพื้นที่
10.30 – 12.00 น.	เข้าถึง เข้าใจ การบริหาร โครงการวิจัย ไม่อยากอย่างที่คิด การบริหารบัญชีการเงินอย่างไรให้ถูกต้องและโปร่งใส ร่วมอภิปราย ชักถาม แลกเปลี่ยนเรียนรู้เข้าถึง เข้าใจ การบริหารการเงิน ของโครงการวิจัย โดย คุณมณฑา สุวรรณพราย
12.00 –13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 14.00 น.	เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ พร้อมเดินทางงานวิจัยในพื้นที่

หมายเหตุ:

- 1) รับประทานอาหารว่างระหว่างการประชุมเวลา 10.30 น.และเวลา 14.30 น.
- 2) โปรดนำของใช้ส่วนตัวมาด้วย
- 3) พักค้างแรมที่ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

จากเวทีการสร้างความเข้าใจเรื่องงานวิจัยท้องถิ่นและปรับแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทราบว่าส่วนใหญ่มีแนวความคิดว่าเป็นเรื่องที่ไกลตัวและมองภาพไม่ออกว่าทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของชุมชนเองเหล่านั้น จะสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างไร เนื่องจากงานวิจัยเป็นเรื่องที่คนในชุมชนไม่เคยได้เรียนรู้ และสัมผัสในกระบวนการทำงานของงานวิจัยท้องถิ่น

ภาพที่ 1 เวทีสร้างทำความเข้าใจ 2 ชุมชน

แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนบ้านร่องกล้าเริ่มเข้าใจในงานวิจัยท้องถิ่นมากขึ้น ได้เรียนรู้ และเห็นความสำคัญของกระบวนการติดตามดำเนินงาน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์องค์ความรู้และแนวความคิด นำมาวิเคราะห์การแก้ปัญหา และสามารถระบุเหตุของปัญหาได้ดี โดยส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในเรื่องการท่องเที่ยวได้ ซึ่งต้องอยู่บนฐานแนวคิดของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการดูแลฟื้นฟูฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่กันไป

ภาพที่ 2 แบ่งกลุ่มย่อยเตรียมนำเสนอ

กิจกรรมที่ 2 การเก็บข้อมูลชุมชน

ผลการดำเนินงาน

ประวัติความเป็นมาของชุมชนหมู่บ้านร่องกล้า

ชาวม้ง (เผ่า) เป็นเผ่าพันธุ์ของชนชาติจีน มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในมณฑลไกวเจา มณฑลยูนนาน อพยพเข้ามาอยู่ในมณฑลกว๋างสี มณฑลยูนนานกว่า 500 ปีแล้วมาแล้ว เล่ากันว่าเดิมชาวม้งอยู่บนภูเขา ทางทิศใต้ของมณฑลโกเลีย แล้วเคลื่อนย้ายเข้ามาแผ่นดินตอนกลางของประเทศจีน มีอาณาจักรและกษัตริย์ปกครองเป็นของตนเองต่างหาก ชาวจีนเคยเรียก ชาวม้งว่า ชนชาติฮั่น

ภายหลังเกิดสงครามกับจีน ชาวม้งสู้ไม่ได้จึงถอยออกจากมณฑลไกวเจา มณฑลยูนนาน ลงมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ และทางทิศใต้ คือมณฑลยูนนาน และมณฑลกว๋างสี ต่อมาเข้ามาอยู่ในเขต

เวียดนามตอนเหนือ ประเทศลาวตอนกลางและตอนเหนือ รัฐบาลของสหภาพพม่าและในเขตประเทศไทย บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2545. หน้า 1 - 2)

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ม.ป.ป. หน้า 15) กล่าวว่า ชาวเขาในประเทศไทยมีอยู่ประมาณ 500,000 คน มีอยู่หลายเผ่า เช่น กะเหรี่ยง ม้ง (เมี้ยว) อาข่า (อีโก้) ลาฮู (มุเซอ) ลีซู (ลีซอ) เป็นต้น ส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนเขาตาม ชายแดนติดกับประเทศพม่าและลาว สำหรับชาวม้งในประเทศไทยในปัจจุบัน อพยพเข้ามาทางเขตประเทศลาว มากกว่าอพยพมาทางด้านรัฐบาลของสหภาพพม่า มีอยู่ประมาณ 50,000 คน มากกว่าชาวเขาเผ่าอื่น แต่ก็ยังเป็นรองชาวกะเหรี่ยง หรือชาวยาง ต่างกันตรงที่ชาวกะเหรี่ยงอยู่ทาง ทิศตะวันตกของภาคเหนือและภาคกลาง ส่วนชาวม้งอยู่ตาม พรมแดนด้านทิศตะวันออก และ ด้านทิศตะวันตกด้วย คือตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก ลำปาง น่าน แพร่ อุตรดิตถ์ พิจิตร โลก เพชรบูรณ์ และเลย บางจังหวัดอยู่เพียง 2 - 3 หมู่บ้าน บางจังหวัดมี หลายสิบหมู่บ้าน ชาวม้งเหล่านี้อาศัยอยู่บนภูเขาสูง ตั้งแต่ 4,000 ฟุตขึ้นไป นับว่าอยู่สูงกว่าชาวเขาทุกเผ่า เพราะถือว่า “ที่ไหนเป็นภูเขาเป็นต้นไม้ ขึ้นเขียวชอุ่มอยู่ ที่นั่นเป็นแผ่นดินของชาวม้ง” ทางด้านทิศตะวันออกของประเทศไทย ชาวม้งได้เคลื่อนย้ายลงมาตามเทือกเขาจากเหนือ จนถึงภาคกลาง และภาคอีสาน ตั้งแต่จังหวัดเชียงราย ลำปาง แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ พิจิตร โลก เพชรบูรณ์ และเลย

เผ่าชาวม้งในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 เผ่า คือ ม้งขาว ม้งดำ กับม้งลาย ทั้ง 3 เผ่า มีภาษา วัฒนธรรม ขนบประเพณี ความเป็นอยู่คล้ายคลึงกันมาก จนแทบไม่ทราบว่าเป็นชาวม้ง เผ่าไหน มีต่างกันเพียงเครื่องแต่งกาย

ม้งขาว ทั้งชายหญิงมีแถบผ้าสีขาว คิดทาบทออยู่ปลายแขนเสื้อ ผู้หญิงสวมกระโปรงสีขาว ไม่มี ลวดลาย มีจำนวนมากกว่าม้งดำ และม้งลาย

ม้งดำ ชอบแต่งกายชุดสีดำมากกว่าสีอื่น ผู้ชายสวมเสื้อเปิดให้เห็นท้อง ชอบตั้งบ้านเรือนอยู่ ตามพรมแดนไทย และมีอย่างประปรายในเขตจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน

ม้งลาย ผู้ชายสวมเสื้อยาวถึงเอวไม่เปิดพุง กางเกงสีดำถึงตาตุ่มเป่ากาง ผู้หญิงสวมกระโปรงจีบ เป็นดอกสีเหลือง สีขาวเล็ก ๆ โปกศีระด้วยผ้าลาย แขนเสื้อพาดแถบลายเป็นบั้ง ๆ บางคนสวมเสื้อลายดอก

รูปร่างลักษณะชาวม้งมีลักษณะรูปร่างคล้ายชาวจีน อ้วนเตี้ยหรือผอมบาง ผิวขาวเหลือง หน้า แกร่ง นัยน์ตาดำ ริมฝีปากค่อนข้างหนา ฟันขาวไม่เคี้ยวหมาก ไม่มีหนวดเครามาก ผมหนาสีดำ

(ข้อมูลจาก นายหะตุ้ แซ่หว่า ชาวม้ง ในจังหวัดตาก)

ภาพที่ 3 การสัมภาษณ์ นายจำป้อ แซ่ท้อ
บ้านถนนงาม ต.เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์

บ้านร่องกล้า หมู่ที่ 10 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เมื่ออดีตเมื่อ 60 ปี ที่ผ่านมาแล้วนั้น ปู่ ย่า ตายาย ได้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำมาหากินแบบคนป่าคนเขาตามมีตามเกิด ส่วนมากได้อพยพมาจากทางภาคเหนือ บ้านร่องกล้า ตั้งอยู่ใจกลางป่าในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นพื้นที่รอยต่อสองจังหวัด คือ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ภูหินร่องกล้าเป็นแหล่งกำเนิดของประวัติศาสตร์การ สู้รบอันยาวนานเป็นวีรกรรมของนักรบไทย ความขัดแย้งของลัทธิและแนวความคิด ที่นำไปสู่ความสูญเสียเลือดเนื้อ ชีวิตและน้ำตา ภาพประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ณ ที่แห่งนี้ ตลอดจนสภาพ สิ่งก่อสร้างในอดีตจะถูกบันทึกเก็บรักษาไว้ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาถึงผลของการใช้กำลังเข้า ประหัตประหาร ทำให้เกิดความสูญเสียที่ประเมินค่ามิได้ อันเนื่องมาจากความขัดแย้งทางการเมืองความ แตกแยก ความสามัคคีของคนในชาติ มีเนื้อที่ประมาณ 191,875 ไร่ หรือ 307 ตารางกิโลเมตร (ข้อมูล จาก นายจำป้อ แซ่ท้อ ปัจจุบัน อยู่บ้านถนนงาม ต.เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ ซึ่งในอดีตนายจำป้อ แซ่ท้อ เคยอยู่ที่ บ้านร่องกล้า ช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2506 - 2510 อาศัยอยู่ร่วมกับพ่อแม่ในขณะนั้น ที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ภูหินร่องกล้า ในยุค แรกๆ ซึ่งเป็นผู้รู้เรื่องประวัติศาสตร์บ้านร่องกล้าเป็นอย่างดี)

ในปี พ.ศ. 2511- 2525 เทือกเขาหินร่องกล้านี้เคยเป็นฐานที่มั่นใหญ่ในการเผยแพร่ลัทธิ คอมมิวนิสต์ เป็นผลเกิดปัญหาความมั่นคงทางการเมืองขึ้น ในกลางปี พ.ศ. 2515 ทางราชการทหารจึงได้ เปิดยุทธการภูขวาง โดยจัดกองพลผสมจากกองทัพบกที่ 1, 2, 3 กรมการบินศูนย์สงครามพิเศษทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และพลเรือน เข้าปฏิบัติเพื่อยึดภูหินร่องกล้า ทว่าไม่สำเร็จเพราะสภาพพื้นที่ไม่อำนวย เนื่องจากภูหินร่องกล้าตั้งอยู่กลางเทือกเขาสูงชันสลับซับซ้อนเป็นป่ารกทึบ

ต่อมากองบัญชาการทหารบก ได้เปลี่ยนแผนยุทธการในการปราบปรามผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์ โดยใช้นโยบายที่ 66/2523 และคำสั่งที่ 65/2525 กองทัพบกที่ 3 และทหารหน่วยผสม พลเรือน ตำรวจ ทหารที่ 3 (พตท. 33) ซึ่งนำโดย พันเอกไพโรจน์ จันทรอุไร ผู้อำนวยการ พตท.33 ได้นำนโยบายใหม่ นี้เข้าปฏิบัติการจนประสบความสำเร็จได้รับชัยชนะ โดยไม่เสียเลือดเนื้อแม้แต่คนเดียว บรรดาชาวบ้านและ

มวชนของ ผกค. ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง (มั่ว) ได้กลับใจไม่ให้ความร่วมมือกับ ผกค. และเข้ามอบตัวกับทางราชการส่วนแกนนำได้ละทิ้งฐานที่มั่นไป จากนั้น พตท. 33 จึงได้เริ่มพัฒนาพื้นที่แห่งนี้โดยการตัดถนนผ่านใจกลางภูหินร่องกล้า ต่อมา พตท. 33 ได้มีหนังสือ ค่วนมาก ที่ สร 4001(301)/324 ลงวันที่ 10 มกราคม 2526 ให้กองทัพบกที่ 3 และกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 3 พิจารณาร่วมและประสานกับกรมป่าไม้เพื่อพิจารณา จัดตั้งบริเวณภูหินร่องกล้าเป็นอุทยานแห่งชาติ

กรมป่าไม้ได้มีคำสั่ง ที่ 196/2526 ลงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2526 ให้นายชุมพล สุขเกษม นักวิชาการป่าไม้ 5 นายไมตรี อนุกุลเรืองกิจ เจ้าพนักงานป่าไม้ 3 นายมาโนช การพนังงาน นายช่างโยธา 3 ไปดำเนินการสำรวจหาข้อมูลบริเวณภูหินร่องกล้าผลการสำรวจสรุปได้ว่า เป็นพื้นที่ ๆ สภาพภูมิประเทศและทิวทัศน์สวยงาม เป็นป่าต้นน้ำลำธารและมีลักษณะทางธรรมชาติ ที่เป็นจุดเด่นหลายแห่ง เช่น ลานหินแตก ลานหินปุ่ม ประกอบกับเป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์ของการสู้รบระหว่างกองทัพแห่งชาติกับคอมมิวนิสต์ มีความเหมาะสมจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติได้

กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ได้นำเสนอคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ เป็นผลให้มีมติในคราวประชุมครั้งที่ 1 / 2526 เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2526 เห็นสมควรให้ออกพระราชกฤษฎีกากำหนดพื้นที่ป่าภูหินร่องกล้าให้เป็นอุทยานแห่งชาติ โดยได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนด บริเวณป่าภูหินร่องกล้าท้องที่ตำบลบ่อโพธิ์ ตำบลเนินเพิ่ม ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก และตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นอุทยานแห่งชาติ โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 101 ตอนที่ 96 ลงวันที่ 26 กรกฎาคม 2527 เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 48 ของประเทศ (ข้อมูลจาก อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า)

หมู่บ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เป็นชุมชนที่มีการผสมผสานความเป็นอยู่ระหว่างชาวเขาเผ่าม้งและคนไทย ซึ่งมีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประจำเผ่าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ถึงแม้ในอดีตเคยเป็นมวชนที่เป็นแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งมีการสู้รบที่รุนแรง แต่ก็เป็นการสู้รบที่อยู่บนพื้นฐานของการเรียกร้องความเป็นธรรมเพื่อให้เกิดความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์

ชุมชนบ้านร่องกล้า มีการดำรงชีวิตแบบการทำเกษตรบนพื้นที่สูง โดยมีการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรตลอดมาแต่บรรพบุรุษ บนพื้นที่ที่มีความสูงเฉลี่ยจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,400 เมตร และมีอากาศหนาวเย็นตลอดปี โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 5 - 20 องศาเซลเซียส ทำให้พื้นที่มีการเพาะปลูกพืชเมืองหนาวจำนวนมาก เช่น ดัสนพลับ ดัสนท้อ และยังมีพืชผัก เช่น กะหล่ำปลี แคร้งรอก บร็อคโคลี่ เป็นต้น โดยหมู่บ้านร่องกล้า เป็นชุมชนที่มีพื้นที่อยู่ใจกลางของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า มีพื้นที่ประมาณ 6,215 ไร่ สำหรับเป็นพื้นที่ทางการเกษตร และมีพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ของชุมชนประมาณ 137 ไร่ โดยอยู่ในความดูแลของศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 36 จังหวัดพิษณุโลก ที่ประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก ทั้งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ที่มีทั้งพื้นที่จริง สถานที่เกิดเหตุจริง และสามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของอุทยานภูหินร่องกล้าได้เป็นอย่างดี รวมทั้งยังมีผู้คนที่อยู่ในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์นั้นยังมีชีวิตอยู่และสามารถเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์นั้นได้อยู่ นอกจากนั้นยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจ การเกษตรบนพื้นที่สูง และวัฒนธรรม ประเพณีที่สืบสานต่อกันมา จนถึงปัจจุบัน

ผู้นำชุมชนบ้านร่องกล้า

ผู้ใหญ่บ้าน

- คนที่ 1 นาย โสกา ภักดีสอน (ได้ดำรงตำแหน่ง ปี 2525 – 2550)
 คนที่ 2 นาย หลือ แซ่ลี (ได้ดำรงตำแหน่ง ปี 2551 - ปัจจุบัน)

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม หมู่ที่ 10 บ้านร่องกล้า

นาย วิทวัส วชิรวงศ์วรกุล
 นาย อำนวย ลีชานนท์

กรรมการหมู่บ้าน

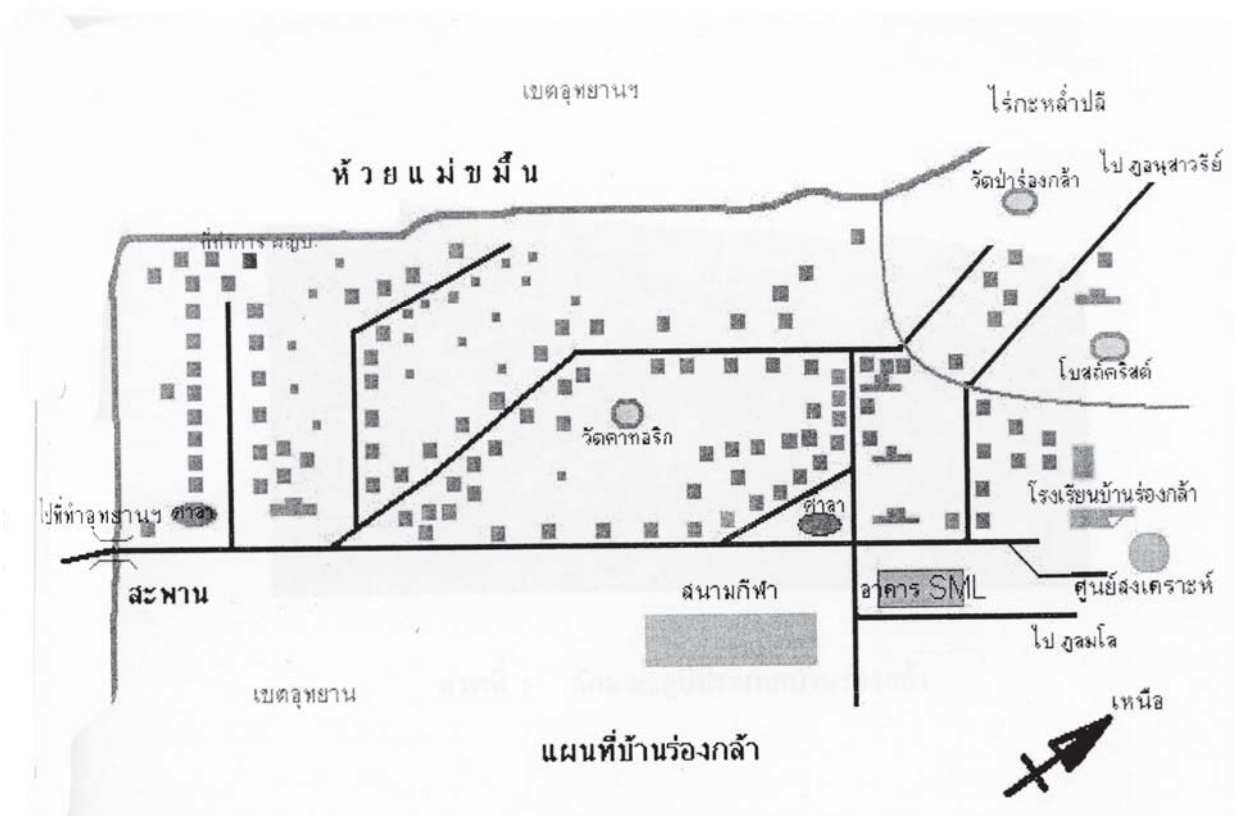
นาย ป้อ วชิรวงศ์วรกุล
 นาย เฉลิมชัย ลีชานนท์
 นาย จาก้อ แซ่วื่อ
 นาย เท่ แซ่หว่า
 นาย วิทวัส วชิรวงศ์วรกุล
 นาย อำนวย ลีชานนท์
 นาย พันธวัช แซ่หว่า
 นาย พิเชษฐ์ ลีชานนท์
 นาย พลัฐ แซ่วื่อ

อสม.

- 1.นาย หลือ แซ่ลี
- 2.นาย เจีย แซ่เถา
- 3.นาย ชั่ว ลีชานนท์
- 4.นาย เฉลิมชัย ลีชานนท์
- 5.นาย เท่ แซ่หว่า
- 6.นาย อำนวย ลีชานนท์
- 7.นาย ธงชัย พงษ์ศิริวานิชย์
- 8.นาง มินทอง ชำนาญการ
- 9.นาย โสกา ภักดีสอน
- 10.นาง สมบัติ ควงมาลา
- 11.นาย ชาย แซ่หว่า

แหล่งที่มาของข้อมูล

- ข้อมูลการจัดตั้งอุทยานฯ และประวัติการต่อสู้รบ จากอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
- ข้อมูลประวัติศาสตร์บ้านร่องกล้า จากนายจำป้อ แซ่ท้อ บ้านถนนงาม เขาค้อ เพชรบูรณ์
- ข้อมูลประวัติความเป็นมาของชาวม้ง จากนายหะดี แซ่หว่า ชาวม้ง ในจังหวัดตาก และบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (ผู้รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ชาวม้งในประเทศไทย)
- ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านจาก อำเภอนครไทย, พัฒนาชุมชนอำเภอ, ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 36 พิษณุโลก, อบต.เนินเพิ่ม และคณะกรรมการหมู่บ้านร่องกล้า
- ข้อมูลกลุ่มอาชีพ จากศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์บ้านร่องกล้า

ภาพที่ 4 แผนหมู่บ้านร่องกล้า

ที่ตั้ง และอาณาเขตหมู่บ้าน

บ้านร่องกล้า หมู่ที่ 10 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก อยู่ใจกลางของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ห่างจากอำเภอนครไทย ไปทางทิศตะวันตกระยะทางประมาณ 40 กม.

ทิศเหนือ	ติดกับบ้านคูบค้อ หมู่ที่ 6 ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
ทิศใต้	ติดกับบ้านห้วยทรายเหนือ หมู่ที่ 6 ตำบลห้วยเสี้ยว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
ทิศตะวันออก	ติดกับภูมโล บ้านหมักแข้ง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
ทิศตะวันตก	ติดกับบ้านนาจา หมู่ที่ 13 อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

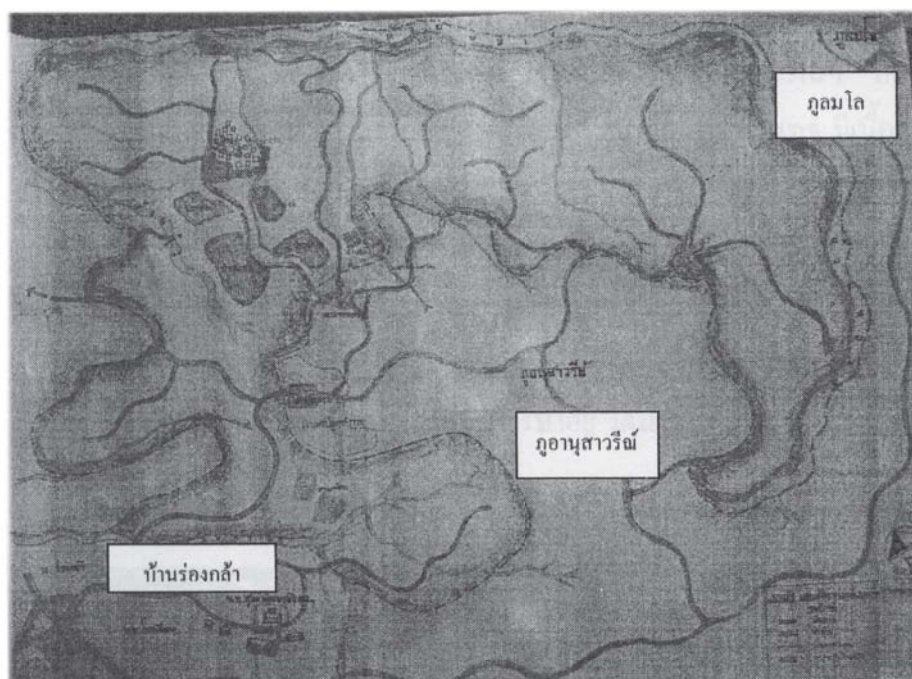
ภาพที่ 5 ลักษณะภูมิประเทศบ้านร่องกล้า

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน ประกอบด้วยยอดภูเขาที่สำคัญคือ ภูหมันขาว ภูแฝงม้า ภูจี่เต่า ภูมโล ภูหินร่องกล้า โดยมีภูหมันขาวเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด สูงประมาณ 1,820 เมตร จากระดับน้ำทะเล เทือกเขาเหล่านี้จะมีความสูงลดหลั่นลงมาจากด้านทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก และ เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำลำธารหลายสาย เช่น ห้วยลำน้ำไซ ห้วยน้ำขมิ้น ห้วยอมสิงห์ ห้วยเหมือดโคน และห้วยหลวงใหญ่

ลักษณะภูมิอากาศ

บ้านร่องกล้า มีสภาพภูมิอากาศคล้ายภูกระดึงและภูหลวงเนื่องจากมีความสูงใกล้เคียงกันอากาศจะหนาวเย็นเกือบตลอดปี โดยเฉพาะในฤดูหนาวอุณหภูมิจะต่ำประมาณ 0 - 4 องศา มีหมอกคลุมทั่วบริเวณ ส่วนฤดูร้อนอากาศจะเย็นสบาย ฝนตกชุกในฤดูฝน อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี ประมาณ 18-25 องศา

ภาพที่ 6 แผนที่ภูมิประเทศบ้านร่องกล้า

ข้อมูลประชากร

ชุมชนบ้านร่องกล้า ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง กว่า 90 % มีประวัติความเป็นมายาวนาน กว่า 100 ปี การปลูกสร้างบ้านของชุมชนร่องกล้า ยังคงรูปแบบเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชนเผ่าม้งอยู่ การปลูกบ้านเรือนเป็นแบบกลุ่มเครือญาติพี่น้อง รวมกันเป็นกลุ่ม แต่ปัจจุบันเมื่อมีวัสดุในการสร้างบ้านให้แข็งแรงทนทานขึ้นแทนที่ ชาวบ้านที่มีฐานะหรือพอที่จะมีทุนทำให้บ้านของตนเองมีความแข็งแรง จึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของบ้านแบบดั้งเดิมของชนเผ่าม้ง มาเป็นแบบบ้านของคนพื้นล่าง(กลุ่มคนไทย) เพื่อความแข็งแรง ไม่ต้องซ่อมแซมบ่อย และมีพื้นที่ใช้ประโยชน์ได้มากกว่า แต่ก็ไม่ได้มีการปรับตัวมากนัก โดยรวมแล้วชุมชนบ้านร่องกล้า ก็ยังคงเอกลักษณ์สืบสานวัฒนธรรมของชนเผ่าม้งไว้สืบต่อมา

ชุมชนบ้านร่องกล้า มีประชากรทั้งหมด 135 ครัวเรือน เป็นชาย 307 คน และเป็นหญิง 305 คน รวม 612 คน (ที่มา ตุลาคม 2551 ข้อมูลจากอำเภอนครไทย) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก พืชที่นิยมปลูกกันมากในพื้นที่ ได้แก่ กะหล่ำปลี ขิง ผักชี และมีการปลูกดอกไม้ประดับ เป็นอาชีพเสริม

สถานที่สำคัญในหมู่บ้าน

วัด ป่าร้องกล้า

วัดป่าร้องกล้า เริ่มก่อสร้าง เมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยมีพระอาจารย์ สุพงษ์ (ไม่ทราบฉายา และที่มาของท่านว่ามาจากที่ใด แต่ที่มหาวิทยาลัยที่จะสืบค้นต่อไปเพื่อเป็นฐานข้อมูลของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวต่อไป) ช่วงนั้นเป็นช่วงระหว่างการจัดตั้งหมู่บ้านร้องกล้า ในเขตป่าอุทยานฯ โดยมี ท่านผู้ใหญ่ โสภาก็คือสอน เป็นแกนนำการก่อสร้างร่วมกับชาวบ้านร้องกล้า นับถือศาสนาพุทธ มีเนื้อที่ประมาณ 500 ไร่ โดยขณะนี้ทางอุทยานฯ ได้กันเขตพื้นที่วัดไว้แล้ว

เนื่องจากในยุคแรกๆที่จัดหมู่บ้านจะมีกลุ่มคนที่เป็นคนพื้นราบ เข้ามาจับจองที่ดิน อยู่ร่วมกับคนม้งในหมู่บ้านด้วย ต่อมาได้มีพระมาจำพรรษาอยู่ที่วัดหลายองค์ แต่ก็อยู่ได้ไม่นาน เนื่องจากทนความหนาวเย็นของพื้นที่ไม่ไหว แต่ในระหว่างที่จำพรรษาอยู่นั้น ทางวัดได้มีจัดตั้งผ้าป่าสามัคคีเพื่อสร้างศาลา กุฏิพระ หอฉัน โรงครัว และอื่นๆ บางครั้งลูกศิษย์ของพระที่จำพรรษาอยู่ ได้นำของมาถวาย เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เข้ามาปฏิบัติมากมาย

ภาพที่ 5 วัดป่าร้องกล้า

ปัจจุบันมี พระอาจารย์สมชาย สมจิตโต เป็นเจ้าอาวาส วัดป่าร้องกล้า ซึ่งในขณะนี้ก็มีพระอาจารย์สมชาย จำพรรษาอยู่ในวัดเพียงรูปเดียวเท่านั้น เป็นที่เคารพเลื่อมใสของลูกศิษย์ ที่อยู่ทางภาคตะวันออก เช่น ชลบุรี , ระยอง และกรุงเทพฯ แล้วลูกศิษย์เหล่านั้น ได้จัดกองผ้าป่าสามัคคีมาทอดที่วัดป่าร้องกล้าทุกปี

จุดเด่น วัดป่าภูหินร่องกล้า มีบรรยากาศเงียบสงบ อากาศเย็นสบาย ท่ามกลางป่าดิบชื้นที่สมบูรณ์ สังเกตได้จากมีต้นไม้ขนาดใหญ่ และมีพืชจำพวกมอส เฟิร์น ขึ้นอยู่มาก และหนาแน่น เหมาะสำหรับเข้ามาพักผ่อนหย่อนใจ ปฏิบัติธรรม และจัดกิจกรรมทางธรรม มีศาลา กุฏิ โรงทาน และมีเส้นทางเดินสมาธิที่กลมกลืนกับธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 500 เมตร ทางเข้าวัดเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กสภาพดี เดินทางเข้าถึงสะดวก

โบสถ์คริสต์

โบสถ์คริสต์ นิกายโปสแตสแตนท์ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากคณะอนุชนคริสตจักร สะพานเหลือง กรุงเทพฯ เรียกว่า **ศาลาธรรมภูหินร่องกล้า** ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 117 หมู่ที่ 10 บ้านร่องกล้า มีกรรมการร่วมกิจกรรมต่างๆ ตามความเชื่ออาทิตย์ละ 1 ครั้ง ก่อตั้งโดยกลุ่มคริสต์เดียนบ้านร่องกล้า เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2545 โดยมีแกนนำ คือ นายป้อ วชิรวงศ์วรกุล นายชาย แซ่หว่า นายวิฑูรย์ วชิรวงศ์วรกุล นายแก้ว หว้ารัตน์

ปัจจุบัน มีสมาชิกทั้งหมด 23 ครอบครัว เป็นชาย 59 คน หญิง 65 คน รวมทั้งหมด 124 คน ยังไม่มีอาจารย์สอนประจำ มีแต่อาจารย์จ่าดี หว้ารัตน์ มาสอนเป็นครั้งคราว

การคมนาคม (การเดินทางไปยังหมู่บ้าน)

- จากตัวเมืองพิษณุโลก เดินทางโดยรถยนต์ไปตามเส้นทางพิษณุโลก - หล่มสัก ระยะทางประมาณ 68 กิโลเมตร ถึงสามแยกบ้านแยง เลี้ยวซ้ายเข้าสู่อำเภอนครไทย เป็นระยะทาง 29 กิโลเมตร ถึงสามแยกร่องกล้าเลี้ยวขวาไปอุทยานฯ อีกประมาณ 31 กิโลเมตร จะถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จากนั้นวิ่งตรงไปอีก 7 กิโลเมตร ถึงบ้านร่องกล้า

- จากเมืองเพชรบูรณ์ไปอำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า บ้านวังบาล บ้านโงะโหวะ จนถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ระยะทางประมาณ 115 กิโลเมตร

การเดินทางไปยังบ้านร่องกล้า เดินทางสะดวกสบาย เป็นถนนลาดยางตลอดสาย ถนนภายในเขตหมู่บ้าน คอนกรีต ลูกรัง และถนนดิน

ข้อมูลด้านการศึกษาของชุมชน

ชุมชนบ้านร่องกล้าส่วนใหญ่ จะมองข้ามเรื่องการศึกษาหาความรู้ ส่วนใหญ่จะเน้น การประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัวเป็นหลัก จากการเก็บข้อมูลพบว่า ชาวบ้านร้อยละ 65 อ่านออกเขียนได้ ที่เหลือไม่ได้เรียนหนังสือ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุในหมู่บ้าน

แต่ปัจจุบันนี้ ชุมชนบ้านร่องกล้า ให้ความสำคัญเรื่องการศึกษามากขึ้น สังเกตจากคนในชุมชนทุกครัวเรือนส่งบุตรหลานของตนได้รับการศึกษาทุกคน อย่างน้อยให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน(จบ ป.6) ผู้ปกครองทุกคนหวังให้บุตรหลานของตนจะได้มีงานทำที่ดี มีความก้าวหน้าในชีวิต เพื่อเป็นที่พึ่งของครอบครัวในภายภาคหน้า

โรงเรียนบ้านร่องกล้า เป็นโรงเรียนสาขาของโรงเรียนบ้านน้ำไผ่ โดยคนในชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษาเป็นอย่างมาก ชาวบ้านร้อยละ 65 อ่านออกเขียนได้ ชั้นเรียนของโรงเรียน มี ชั้นอนุบาล 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (ป.6) จากข้อมูลของโรงเรียนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

อนุบาล 1 มีทั้งหมด 21 คน

อนุบาล 2 มีทั้งหมด 16 คน

ป. 1 มีทั้งหมด 7 คน

ป. 2 มีทั้งหมด 4 คน

ป. 3 มีทั้งหมด 14 คน

ป. 4 มีทั้งหมด 5 คน

ป. 5 มีทั้งหมด 8 คน

ป. 6 มีทั้งหมด 7 คน

รวมทั้งหมด 82 คน (ข้อมูล ปีการศึกษา 2552)

มีครูสอน 3 คน คือ

1. นาย ทิว กอทอง
2. นาง บุญยาศรา ทองอัฐ
3. นาง สิริรัตน์ หอมสิงห์ทอง

สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 50 คน มีห้องน้ำ 2 หลัง มีที่กักตุนน้ำ มีห้องครัว

ศูนย์ส่งเสริมอาชีพบ้านร่องกล้า

ศูนย์ส่งเสริมอาชีพชาวเขาบ้านร่องกล้า ปัจจุบันอยู่ในความรับผิดชอบของ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 36 พิษณุโลก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน เพื่อลดการขยายพื้นที่ทำมาหากินหรือการบุกรุกป่าไม้ของชาวบ้าน และยัง

ส่งเสริมให้ความรู้ในด้านต่างๆ เช่น ให้ความรู้การปลูกผลไม้เมืองหนาว ฝึกฝีมือปักเย็บ การอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวเขา สังเกตได้จากการก่อสร้างอาคารแสดงศิลปวัฒนธรรมม้งที่ ศูนย์สงเคราะห์บ้านร่องกล้า นอกจากนั้นยังดูแลในเรื่องสวัสดิการชุมชนเพื่อให้เกิดความมั่นคงในชุมชนชาวเขามากด้วย

ศูนย์สงเคราะห์ชาวเขาบ้านร่องกล้า มีพื้นที่ประมาณ 100 ไร่ อยู่ห่างจากชุมชนไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 200 เมตร มีอาคารห้องประชุมขนาดใหญ่, ห้องพัก, ห้องน้ำ และห้องครัว สามารถให้การบริการแก่หน่วยงานอื่นๆ และนักท่องเที่ยวได้ทันที ปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ จำนวน 1 คน คือนายบุญช่วย อินสูง เป็นคนในหมู่บ้านร่องกล้า มีหน้าที่ในการดูแลสถานที่ และคอยประสานงานกับศูนย์พัฒนาสังคม

ศูนย์ผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบในชุมชน

เป็นศูนย์ผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบ บ้านร่องกล้าแห่งนี้ ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์สงเคราะห์ชาวเขา และองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม อ.นครไทย จ.พิษณุโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการใช้วัตถุดิบที่อยู่ในหมู่บ้าน มาแปรรูปเพื่อให้เกิดรายได้เสริม หลังจากหมดฤดูทำกะหล่ำปลี

มีการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรในหลายรูปแบบ เช่น การทำข้าวเกรียบแครอท ข้าวเกรียบฟักทอง ข้าวเกรียบเผือก ข้าวเกรียบผสมเป็นต้น ศูนย์แห่งนี้มีเครื่องมือ, เครื่องจักรในการผลิต และมีอาคารที่ทำการ 1 หลัง ศูนย์นี้เป็นรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้านร่องกล้า โดยมีสมาชิกดังนี้

กลุ่มแม่บ้าน

1. นาง บัวผัน ภักดีสอน	ประธานกลุ่มแม่บ้าน
2. นาง มินทอง ชำนาญการ	รองประธาน
3. นาง จันทอม อินสูง	เลขานุการ
4. นาง อนันตดา อินสูง	เหรัญญิก
5. นาง เน้ง แซ่จ๊ะ	กรรมการ
6. นาง นัสมรัตน์ วชิรวงศ์วรกุล	กรรมการ
7. นาง กุ แซ่หว่า	กรรมการ
8. นาง ชี ลิขานนท์	กรรมการ
9. นาง โป๊ะ แซ่หว่า	กรรมการ
10. นาง มะ แซ่หลอ	กรรมการ
11 น.ส.ชลธิดา แซ่ลี	กรรมการ

วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน

จากการประชุมที่มีการมอบหมายแบ่งงานกันรับผิดชอบตามหัวข้อกิจกรรมแล้ว เมื่อผู้ที่รับผิดชอบได้ข้อมูลมาจะนัดประชุมกลุ่มย่อย ที่บ้านนายป้อ (หน.โครงการ) เพื่อตรวจสอบข้อมูลว่าครบและถูกต้องหรือไม่ หากว่ายังไม่ครบถ้วนตามหัวข้อของกิจกรรม ก็ต้องออกไปเก็บข้อมูลใหม่ ตามความเห็นของทีมวิจัยและพี่เลี้ยง จากนั้นก็นัดประชุมทีมอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

กิจกรรมที่ 3 การรวบรวมวัฒนธรรมประเพณี ชาวเขาเผ่าม้ง

ผลการดำเนินงาน

พิธีกรรมของชนเผ่า

ประเพณีวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าม้ง บ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ในที่นี้กล่าวถึงประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งรวบรวมข้อมูล จากโครงการศึกษาศึกษาสภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านร่องกล้า ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นฐานข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เชิงประเพณีวัฒนธรรมประเพณี โดยการได้ข้อมูลจากการทำจริง

ปฏิทินวัฒนธรรมประเพณีชาวเขาเผ่าม้ง บ้านร่องกล้า

ที่	ประเพณี/วัฒนธรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1	กินข้าวใหม่									↔		
2	กินปีใหม่											↔
3	พิธีสมรส/แต่งงาน	←				→						
4	พิธีปล่อยวิญญาณ									←	→	
5	เปลี่ยนชื่อใหม่	←	→								←	→
6	เรียกขวัญ (แล้วแต่ความจำเป็น)	←										→
7	ลงสีกา (แล้วแต่ความจำเป็น)	←										→
8	พิธีวัวผี	←	→							←	→	
9	พิธีงานศพ	←				→				←		→

พิธีกรรม คือการแสดงออกถึงความเชื่อตั้งแต่เกิดจนถึงตาย มีพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต พิธีกรรมตามฤดูกาล ตามเทศกาลหรือวันสำคัญที่กระทำสืบต่อกันมา พิธีกรรมที่ค้นพบมีดังนี้

1. พิธีกินข้าวใหม่

ความเป็นมาของพิธีกินข้าวใหม่

เพราะข้าวใหม่เป็นข้าวที่มีความหอม นุ่มและอร่อยมาก บุคคลหรือครอบครัวที่มีความสามารถทำข้าวใหม่ได้ และเชิญชวนญาติพี่น้อง หรือแขกผู้มีเกียรติมาร่วมรับประทานได้ ถือว่าบุคคลนั้นเป็นคนขยันทำมาหากิน และเป็นคนมีจิตใจกว้างขวางในสังคม เพราะข้าวใหม่นั้นกว่าจะทำมากินได้ ต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน และใช้เวลานาน ดังนั้นพิธีกินข้าวใหม่ จึงถือเป็นพิธีที่สำคัญพิธีหนึ่ง พิธีนี้จะจัดในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี การประกอบพิธีนี้จะทำภายในครอบครัวของตนเอง และแบ่งหน้าที่รับผิดชอบดังนี้

1. พ่อมีหน้าที่จัดเตรียมฟืน/ฆ่าไก่/คอยรับแขก
2. แม่มีหน้าที่ทำอาหาร/ตั้งอาหาร
3. ลูกมีหน้าที่ช่วยพ่อแม่/ไปเรียกญาติพี่น้องมากินข้าว

ขั้นตอนการทำข้าวใหม่

1. เลือกเกี่ยวข้าวที่เริ่มสุก เมื่อปลายรวงข้าวเริ่มเหลือง
2. นำข้าวที่เกี่ยวได้มานวด ให้ได้ข้าวเปลือก
3. นำข้าวเปลือกมาคั่ว จนเมล็ดข้าวแข็ง
4. นำมาตากลมให้เย็น
5. นำมาคั่วด้วยครกกระเดื่อง
6. นำมาหุงโดยใช้กะทะใบบัวดัม ช่วงนี้ต้องระวังอย่างมาก เพราะข้าวจะเละเกินไป
7. นำกระซอนใบใหญ่มาตั้งไว้บนกะละมัง แล้วตักข้าวในกะทะใส่ในกระซอน
8. นำข้าวที่สะเด็ดน้ำแล้วมานึ่งในรังถึงจนสุก
9. เก็บน้ำข้าวไว้ดื่ม หอม อร่อยมาก
10. ฆ่าไก่ หรือหมู ตามจำนวนที่ต้องการ และฐานะของเจ้าภาพ

พิธีการกินข้าวใหม่ เมื่อเตรียมข้าวของพร้อมแล้ว

1. จัดตั้งโต๊ะอาหาร
2. หัวหน้าครัวเรือน จะใช้คนในครอบครัวหรือญาติที่ใกล้ชิดไปเรียกเพื่อนบ้านมากินฉลองด้วยกัน

3. เจ้าภาพจะทำพิธีเรียกบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว มาร่วมกินข้าวใหม่ก่อน
4. เชิญแขกผู้หลักผู้ใหญ่และญาติพี่น้องที่มานั่งประจำโต๊ะอาหาร
5. เชิญแขกผู้หลักผู้ใหญ่ในโต๊ะอาหาร อาจมีใครคนใดคนหนึ่งยืนขึ้นเพื่อกล่าวขอบคุณ และอวยพรให้แก่เจ้าภาพว่า “ ขอขอบคุณมาก ที่ท่านจัดโต๊ะอาหารข้าวใหม่โต๊ะนี้ให้พวกเราได้มาร่วมรับประทานในวันนี้ ขออวยพรให้ท่านและครอบครัว จงประสบแต่ความสุขความเจริญตลอดไป ท่าน จัดโต๊ะอาหารให้พวกเรารับประทานหนึ่งโต๊ะ ขอให้เหลือร้อยโต๊ะพันโต๊ะ ให้ท่านและครอบครัวไว้รับประทานต่อไปเถิด ”
6. หลังกล่าวขอบคุณและอวยพรแล้ว ร่วมรับประทานอาหารข้าวใหม่ตามอัธยาศัย

ความสัมพันธ์ของชุมชนกับประเพณี

เป็นการแสดงออกถึงความเคารพดินน้ำฟ้าอากาศ และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยชาวม้งเชื่อว่า การทำพิธีกรรมอย่างนี้ทุกปี จะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรจะได้ผลดีตลอดไป และมีการสืบทอดทำพิธีกรรมต่อกันมา

2. พิธีลงสีดา (ua neeb)

ความเป็นมา พิธีฮัวเน้ง หรือพิธีลงสีดา เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องของการถ่ายชีวิตกัน ระหว่างคนกับสัตว์ มักจะเป็นคนที่เจ็บป่วย หรือที่มีเคราะห์ร้าย ดวงไม่ดี

ขั้นตอน / วัสดุอุปกรณ์

สิ่งที่ต้องเตรียมในการประกอบพิธีฮัวเน้ง ได้แก่

1. กระจกสำหรับปักรูป เทียน ใช้รูป 3 ดอก
2. กระจกเงิน กระจกทอง
3. ถ้วยข้าวสาร ใส่ไข่ไก่ 1 ฟอง
4. ตะเกียง 1 ดวง หรือเทียนไข 1 เล่ม
5. กั้ว 1 คู่ (ทำจาก เขาวัว หรือเขาควาย ผ่าครึ่ง)
6. น้ำ 3 จอก
7. ข้าวดอก 1 กอง (ข้าวเปลือกคั่วให้แตก)
8. หมู 1 ตัว

ในการทำพิธีเริ่มต้นด้วยการนำกระจกรูป เทียน(หรือตะเกียง) ข้าวดอก กระจกเงิน กระจกทอง น้ำ กั้ว ถ้วยข้าวสารใส่ไข่ไก่ นำสิ่งของทั้งหมดนี้มาตั้งโต๊ะ

ภาพที่ 6 พิธีกรรมลงสีกา

พิธีกรรมลงสีกา

หมอผีจะเริ่มด้วยการจุดกระดาชเงิน กระดาชทอง แล้วร่ายบทสวดเป็นภาษาม้ง ต่อมาหมอผีจะเข้ามานั่งที่ม้านั่งยาวที่เตรียมไว้ และร่ายบทสวดต่อ ในขณะที่ร่ายบทสวด หมอผีจะเคาะเจียนั่ง (ห้วงวงกลมที่ถูกกระพรวนติดอยู่) และกระโดดไปมาบนม้านั่งยาวนี้ จากนั้นจะเสี่ยงทาย การทำพิธีด้วยการโยนกำมะหมอผีจะดูว่าการโยนกำมะดีหรือไม่ แล้วทำพิธีต่อไปเรื่อย ๆ โดยหมอผีจะร่ายบทสวดและเคาะเจียนั่งตามไปด้วย ขณะทำพิธีอาจจะมีการเคลื่อนย้ายตัวไปตามบทสวด เช่น นั่งแล้วกระโดดหรือยืนแล้วนั่ง ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ ในการประกอบพิธีนี้จะใช้เวลานานหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการโยนกำมะเสี่ยงทาย พิธีกรรมจะดำเนินไปจนกว่า การเสี่ยงทายจะดี

ความหมายในการเสี่ยงทาย กำมะ : ถ้ากำมะหงายทั้งสองข้าง หรือ ค่ำทั้งสองข้างถือว่า ดี ถือว่าผิยอม แต่ถ้าหงายข้างหนึ่งค่ำข้างหนึ่งถือว่าไม่ดี ผิไม่ยอม

เมื่อการเสี่ยงทายออกมาดีแล้ว หมอผีจะสั่งให้นำหมูไปฆ่าแล้วหมอผีจะใช้กำมะแตะเลือดหมูมาทาที่ด้านหลังคนป่วย ซึ่งการทำเช่นนี้เป็นการป้องกันมิให้ภูตผีเห็นคนป่วย การฆ่าหมูเป็นการไถ่ดวงวิญญาณหรือตอบแทนผินั้นเอง

หมูที่ใช้ในการทำพิธีนั้น จะตัดส่วนหัวให้กับผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหมอผีนำไปต้มกิน และหมอผีจะนำกระดูกส่วนกลางไปแขวนไว้ที่หิ้งบูชาที่บ้าน เมื่อสิ้นปีหมอผีจะนำกระดูกส่วนกลางนี้ไปรวมกัน แล้วเผาไปพร้อมกับกระดาชเงินกระดาชทอง เพื่อเป็นการปลดปล่อยดวงวิญญาณของหมูให้ไปเกิดใหม่ หมายถึง ดวงวิญญาณหมูที่ถูกจองจำ ได้หมดภาระหน้าที่ที่ทดแทนดวงวิญญาณของมนุษย์แล้ว

ความสัมพันธ์ของชุมชนต่อพิธีกรรม

เป็นความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นความตายของชาวม้ง หากคนในครอบครัวเกิดเจ็บป่วย ก็จะทำพิธีแลกชีวิตระหว่างคนและสัตว์ เป็นการนำเอาความโชคร้ายไปให้กับสัตว์ เสมือนเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจของคนในชุมชน และวงศ์ตระกูล

3. พิธีใส่กำไลคอ (Kab ke coj xauvsiaiv)

ความเป็นมา การล้อมกำไลคอ จะทำกับเด็กที่เกิดใหม่ในทันทีที่เกิด การล้อมกำไลคอถือว่าเป็นการล้อมศักดิ์ชีวิตของคนที่เกิดมาอยู่ในโลกมนุษย์ ไม่ให้ดับสูญไปในช่วงเวลาอันไม่สมควร ชาวม้งเชื่อว่าเมื่อใส่กำไลคอแล้วจะสามารถป้องกันภูตผีได้ แม้ว่าพิธีกรรมนี้จะเรียกว่า “ใส่กำไลคอ” แต่เมื่อใส่สามารถใส่ได้ทั้งที่คอ ข้อมือ หรือข้อเท้าก็ได้

ขั้นตอน / วัสดุอุปกรณ์

สิ่งที่ต้องเตรียมในการประกอบพิธีใส่กำไลคอ ได้แก่

1. ฐูป 3 ดอก
2. เทียนไข 2 เล่ม
3. ไข่ไก่ 1 ฟอง
4. หมู 1 ตัว หรือไก่ 2 ตัว

ในการทำกำไล ผู้ที่เป็นพ่อแม่จะเตรียมไว้ตั้งแต่แม่กำลังตั้งท้องอยู่ กำไลสามารถทำได้จากสิ่งของ 3 สิ่ง ได้แก่ เงินแท่ง ทองเหลือง หรือด้ายเส้นใหญ่ (คล้ายด้ายสายสิญจน์) ก็ได้ การทำกำไล จะทำเป็นวงใหญ่ให้คล้องคอได้พอดี อาจตกแต่งให้เกิดความสวยงามได้ เช่น เป็นกระเปาะเล็ก ๆ หรือเป็นห่วงเล็ก ๆ ก็ได้

พิธีกรรมใส่กำไลคอ

การประกอบพิธีต้องให้หมอผีเป็นผู้ประกอบให้ โดยเจ้าของบ้านเป็นผู้นัดหมาย หมอเจ้าของบ้านจะเตรียมเครื่องไว้เมื่อตรงกับวันนัดหมายหมอผีก็จะมาทำพิธี โดยหมอผีจะเริ่มพิธีที่ประตูบ้านที่อยู่ตรงกับหิ้งไหว้ผี (ชาวม้งจะมีประตูหลายที่แต่จะใช้ประตูที่ตรงกับหิ้งไหว้ผี เพราะถือว่าเป็นประตูเข้า-ออกไปทำมาหากิน แล้วจะทำให้เกิดโชคลี้) นำไข่ไปวางลงในถ้วยใส่ข้าวสารแล้วจุดเทียนและธูป นำไก่หรือหมู ที่ยังมีชีวิตอยู่มาทำพิธีครั้งนี้ด้วยเหมือนกัน เมื่อทำพิธีที่ประตูเสร็จแล้วก็จะนำไก่หรือหมูไปฆ่าแล้วนำไปต้ม (เหมือนไก่ไหว้เจ้าของคนจีน) แล้วนำมาทำนายว่าการประกอบพิธีนี้ดีหรือไม่ดี โดยดูลักษณะของส่วนขา และตาของไก่ เมื่อหมอผีดูแล้วจะทำนายออกมา ถ้าทำนาย ไม่ดีก็จะประกอบพิธีนี้

ใหม่ หากทำนายว่าดี ก็จะใส่กำไลคอได้เลย โดยคนแก่หรือผู้มีอาวุโสจะเป็น ผู้ใส่ให้ ขณะที่ใส่ก็จะให้ศีลให้พรและเงินทองด้วย เมื่อใส่กำไลคอเสร็จแล้วก็จะมีการกินเลี้ยงเป็นอันเสร็จพิธี

4. พิธีสู่ขวัญตั้งชื่อ (Hu plig tis npe)

ความเป็นมา การสู่ขวัญตั้งชื่อจะทำการสู่ขวัญหลังเด็กเกิดได้สามวัน สมมุติว่าเด็กเกิดวันที่ 1 มกราคม 2546 จะมีพิธีสู่ขวัญตั้งชื่อในวันที่ 4 มกราคม 2546 โดยมากชื่อที่ตั้งขึ้นนั้น พ่อแม่เด็กจะเป็นผู้ตั้งให้เอง แต่ถ้าพ่อแม่เด็กไม่ทราบว่าจะตั้งชื่อว่าอย่างไรดี จะเพราะจะเป็นสิริมงคล ก็จะให้ทางฝ่ายญาติที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ตั้งให้ หรือหมอขวัญตั้งให้ก็ได้ ชื่อที่ตั้งจะมีพยางค์เดียว เช่น “ ตั่ว ” แปลว่าคนที่หนึ่ง หรือ “ เหย่อ ” แปลว่า น้องคนสุดท้อง เป็นต้น

ขั้นตอน / วัสดุอุปกรณ์

ผู้เป็นพ่อและแม่ต้องเตรียมในการตั้งชื่อสู่ขวัญประกอบด้วย

1. ไก่ 3 ตัว
2. ไช้ไก่ 1 ฟอง
3. รูป 3 ดอก
4. ข้าวสาร 1 ถ้วย
5. หมอสู่ขวัญ

พิธีกรรม

เช้าวันที่สาม ของวันเกิด

1. เตรียมไก่ 2 ตัว ให้หมอขวัญถือไว้
2. ตั้งขันที่ใส่ข้าวสาร ไช้ไก่ รูป ตั้งไว้ที่ประตูบ้าน
3. หมอขวัญทำพิธีสู่ขวัญ
4. หลังพิธีสู่ขวัญ นำไก่ไปฆ่าถอนขนทำความสะอาด แล้วนำไปต้มพร้อมไข่
5. นำไก่ที่ต้มและไข่ไปใส่ถาดตั้งที่ประตูอีกครั้งหนึ่ง
6. หมอขวัญประกอบพิธีขวัญอีกครั้งหนึ่ง
7. หลังเสร็จพิธีสู่ขวัญ หมอขวัญจะทำนายดวงชะตาของเด็กจากไก่ โดยยึดจาก สิ่งของต่อไปนี้
ตีนไก่ , ตาไก่ , กะโหลกไก่ , กระดูกไก่ , ลิ้นไก่

5. พิธีสร้างสะพานต้อนรับขวัญ (TuamChoj Tosplig)

ความเป็นมา

พิธีสร้างสะพานต้อนรับขวัญ สาเหตุมาจากที่เด็กมีอาการเจ็บป่วยสุขภาพร่างกายไม่ค่อยสมบูรณ์ โดยไม่มีสาเหตุหรือเจ็บป่วย ได้ทำการรักษาทางอื่นจนหมดแล้วยังไม่หาย หรือผู้หญิงไม่มีลูกหรือมีแต่แท้ง ลูกเป็นประจำ

ขั้นตอน / วัสดุอุปกรณ์

ผู้เป็นพ่อแม่ต้องเตรียมในการสร้างสะพานสร้างได้ 3 ลักษณะ คือสร้างสะพานข้ามลำธาร หรือการสร้างสะพานบริเวณทางสามแยก หรือการสร้างสะพานในบ้านแล้วแต่กรณี ที่หมอสีตามองเห็น และต้องใช้อุปกรณ์ดังนี้

1. หมู 1 ตัว
2. เหล้า 1 ขวด
3. ไม้สำหรับสร้างสะพาน 3 แผ่น

พิธีกรรม

เมื่อเตรียมข้าวของพร้อมแล้ว

1. ออกไปสร้างสะพาน ณ ที่หมาย
2. เมื่อสร้างสะพานเสร็จแล้วก็โยนสายสิญจน์จากหัวสะพานมาท้ายสะพาน
3. นำหมูเพื่อประกอบอาหาร
4. รอใครสักคนหนึ่งที่ต้องเดินผ่านมาจากเส้นทางนี้ คืออาจจะไปไร่มา หรือไปธุระ ที่อื่นมาก็ได้ ก็ถือว่าคนคนนั้นแหละคือคนที่นำขวัญมาให้
5. เมื่อได้บุคคลที่นำขวัญมาแล้ว ทางเจ้าภาพก็จะให้บุคคลนั้นพาเด็กคนที่จะทำพิธีต้อนรับขวัญ ไปอยู่ที่หัวสะพาน
6. จากนั้นพ่อแม่ที่อยู่ทางสะพานจะถามว่า “ท่านเป็นใคร จะไปไหน “
7. คนที่นำขวัญมาจึงมือเด็กและตอบว่า “ข้าพเจ้าเป็นนักท่องเที่ยวดูท้องเที่ยวไปทุกหนทุกแห่ง และได้พบเด็กคนนี้ร้องไห้หาพ่อแม่อยู่ทางซีกโลกโน้น ข้าพเจ้าจึงได้พามาส่ง ท่านใช่พ่อแม่และแม่ของเด็กคนนี้หรือไม่ “
8. ทางพ่อแม่เด็กจะตอบรับว่า “ทุกข์หมดโศกแล้วจะได้สบายอยู่ดีมีสุขตลอดไป “
9. คนพาขวัญมือนักพาเดินข้ามสะพานไป ส่งให้พ่อแม่เด็กที่อยู่ท้ายสะพาน พ่อและแม่ของ

เด็กกล่าวขอบคุณที่พาขวัญมาส่งให้

10. จัดอาหารกินเลี้ยงกัน ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธี

ความสัมพันธ์ของชุมชนกับพิธีกรรม

เป็นความเชื่อของคนสมัยก่อน หากเสียชีวิต หรือมีอาการเจ็บป่วยของเด็กเล็ก จำเป็นต้องทำพิธีเรียกขวัญกลับมา โดยคิดว่าจะต้องมีสะพานเชื่อมต่อ เพื่อให้ขวัญกลับมาได้สะดวกและปลอดภัย

6. พิธีขอพ่อนุญกรรมแม่นุญกรรม(Thov niam qhuav txiv qhuav)

ความเป็นมา สาเหตุจากการที่เด็กชอบร้องไห้งอแง โดยไม่มีสาเหตุ หรือเจ็บป่วยโดยได้ทำการรักษาทางอื่นจนหมดแล้วก็ยังไม่หาย หรือเด็กชอบปัสสาวะรดที่นอนเป็นประจำ

ขั้นตอน / วัสดุอุปกรณ์

ผู้เป็นพ่อและแม่ต้องเตรียมในการขอพ่อนุญกรรมแม่นุญกรรมประกอบด้วย

1. ไก่ต้มสุก จำนวน 1 ตัว
2. เหล้า จำนวน 1 ขวด
3. ย่ามใส่ของ จำนวน 1 ใบ

พิธีกรรม เมื่อเตรียมข้าวของพร้อมแล้ว

1. พ่อและแม่ของเด็กจะแต่งตัวอย่างดี
2. พ่อแม่เด็กจะเอาเด็กใส่เป้ขึ้นสะพานหลัง ออกเดินทางไปตามทางในหมู่บ้าน
3. ถ้าคนในหมู่บ้านพบเห็นและทักก่อนถือว่าคนคนนั้นคือ พ่อนุญกรรม และ แม่นุญกรรมของเด็ก
4. พ่อนุญกรรมและแม่นุญกรรม จะพาเข้าบ้านของพ่อนุญกรรมและแม่นุญกรรม
5. เมื่อเข้าถึงในบ้านของพ่อนุญกรรมและแม่นุญกรรม พ่อแม่เด็กจะจัดตั้งโต๊ะอาหาร โดยมีไก่ที่ต้มสุก ใส่ย่ามมาผ่าใส่จานและรินเหล้าให้ 1 แก้ว
6. พ่อแม่ของเด็กจะแจ้งวัตถุประสงค์ที่พาเด็กมาว่า “ ด้วย (เด็กชาย.., เด็กหญิง...) มีอาการ (เล่าตามอาการเจ็บป่วย) สาเหตุมาจากเด็กจะเอาพ่อนุญกรรม และ แม่นุญกรรม จึงได้พาเด็กมาเพื่อขอให้พ่อนุญกรรมและแม่นุญกรรม ช่วยผูกแขนให้ลูกข้าพเจ้าหายจากอาการเจ็บป่วย และอยู่สุขสบายดีต่อไป”
7. จากนั้นพ่อนุญกรรมและแม่นุญกรรม จะทำการปิดเป้สิ่งชั่วร้ายทั้งหลายให้ออกไปจากเด็ก แล้วผูกแขนและกล่าวอวยพรให้เด็ก
8. หลังจากผูกแขนแล้วก็เอาไก่และเหล้ามากินกันถือว่าจบพิธี

7. พิธีสู่ขวัญตั้งชื่อสู่ขวัญผู้ใหญ่ (Kab ke hu npe laus)

ความเป็นมา

คนชาวม้ง ถือว่าพิธีสู่ขวัญตั้งชื่อสู่ขวัญผู้ใหญ่เป็นพิธีที่มีสิริมงคลที่ดี การเปลี่ยนชื่อนี้จะเปลี่ยนในช่วงระยะเวลากลาง ๆ ของชีวิตคนต้องเป็นผู้ชายที่แต่งงานและมีบุตรแล้วเท่านั้น เช่นชื่อเดิมว่า “ป้อ” ว่าคนที่หนึ่ง เมื่ออายุระหว่าง 25 – 30 ปี แต่งงานและมีบุตรแล้ว จะเปลี่ยนชื่อเป็น หน่อป้อหนึ่งพยางค์เป็นสองพยางค์เป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องมีชื่อเดิม ผสมอยู่ด้วยเสมอไป อาจตั้งชื่อใหม่เลยก็ได้ แต่ที่นิยมก็คือ ต้องมีชื่อเดิมผสมอยู่ด้วย การตั้งชื่อสู่ขวัญผู้ใหญ่นี้ ส่วนใหญ่จะให้เกียรติแก่พ่อตา (พ่อของภรรยา) เป็นคนเลือกชื่อให้

ขั้นตอน / วัสดุอุปกรณ์

ผู้เป็นพ่อและเป็นแม่ต้องเตรียมในการตั้งชื่อสู่ขวัญ

1. หมู 2 ตัว
2. เหล้า 3 แกลลอน

พิธีกรรม

เมื่อแขกและญาติพี่น้องมาพร้อมแล้ว

1. นำหมูเพื่อทำอาหาร
2. เมื่ออาหารพร้อมแล้ว เชิญแขกและญาติขึ้นประจำโต๊ะอาหาร
3. เจ้าภาพจะรินเหล้าให้แขกและญาติที่ขึ้นนั่งประจำโต๊ะอาหารคนละ 1 แก้ว
4. เจ้าภาพจะแจ้งวัตถุประสงค์ที่ได้เชิญแขกมาในครั้งนี้ให้ทราบและขอให้แขกและญาติที่เชิญมานั้นช่วยเลือกชื่อให้คนที่เปลี่ยนชื่อนั้น
5. แขกและญาติที่เชิญมาจะทำการปรึกษาหารือ เพื่อเลือกชื่อใหม่ให้แก่คนนั้น ถ้าคนที่จะเปลี่ยนชื่อนั้นยังมีพ่อตาอยู่ แขกและญาติที่เชิญมาจะให้เกียรติแก่พ่อตา ให้เป็นคนเลือกก่อน และส่วนใหญ่พ่อตาเลือกชื่อได้อย่างไรคนส่วนใหญ่จะเอาด้วยเสมอ
6. หลังจากเลือกชื่อได้แล้วเจ้าภาพจะเชิญแขกและญาติๆ ที่นั่งประจำโต๊ะอาหารให้ดื่มเหล้า 1 รอบ และในขณะนี้เองจะทำการสู่ขวัญเรียกตามชื่อใหม่ที่เลือกได้แล้ว
7. หลังพิธีสู่ขวัญ เจ้าภาพจะเชิญแขกและญาติ ๆ ที่นั่งประจำโต๊ะอาหารดื่มเหล้าอีก 3 รอบ
8. ในกรณีที่พ่อตาเป็นคนเลือกชื่อใหม่ให้ลูกเขย หลังจากเสร็จขั้นตอน ข้อ 1-7 แล้ว จะต้องนำหมูตัวที่ 2 เพื่อทำอาหารจัดเลี้ยงขอบคุณพ่อตาอีกครั้งหนึ่ง จึงจะถือว่าเสร็จพิธี

8. พิธีล่อมขวัญของครอบครัว(Koos plig.)

ความเป็นมา พิธีการล่อมขวัญของครอบครัว สาเหตุจาก การสร้างกำลังใจให้แก่ครอบครัว ด้วยความเชื่อที่เชื่อว่า คนเราทุกคนจะมีขวัญประจำตัวอยู่ทุกคน เมื่อเป็นเช่นนั้นคนเรายังไม่สามารถอยู่เป็นที่ได้ ยังจะ ต้อง แยกไปโน่นไปนี่ ขวัญก็เช่นเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้นถ้าขวัญของใคร ได้ไปเที่ยวหรือไปตกอยู่ ณ ที่ใด โดย ไม่ได้มาอยู่กับเนื้อกับตัว จะทำให้ผู้นั้นมักมีการเจ็บป่วย ด้วยเหตุนี้ จึงต้องมีการล่อมขวัญของครอบครัวขึ้น ปีละ 1 ครั้ง ส่วนใหญ่จะทำกันในต้น ๆ ปี

ขั้นตอน / วัสดุอุปกรณ์

1. หมู 1 ตัว
2. กระดาษปรีฟ 1 กิโลกรัม
3. ธูป 1 มัด
4. ไก่ 2 ตัว
5. ไช้ไก่ (ตามจำนวนสมาชิก)
6. หมอสีดา 1 คน

พิธีกรรม

เมื่อเตรียมข้าวของพร้อมแล้ว

1. เรียกสมาชิกในครอบครัวมารวมกันเป็นกลุ่มในบ้าน
2. ทำพิธีไล่สิ่งชั่วร้ายภายในบ้านออก โดยจุดคบเพลิงและใช้รำข้าวละเอียดควั่นแห้ง โยนใส่ คบเพลิงจนลุกไหม้อย่างน่ากลัว หมอสีดาทำเสียงคำรามเหมือนเสือโคร่ง และวิ่งไล่สิ่งชั่วร้าย ภายในบ้าน ไป ๆ มา ๆ อยู่พักใหญ่ก่อนไล่ ไปสิ้นสุดที่ประตูบ้าน
3. หมอสีดาจะเอาเชือกผูกคอหมู แล้วเอาเชือกวนล้อมคนในบ้านนั้นไว้ ตีฆ้องเดินล่อมคนใน บ้าน โดยวนขวา 3 รอบ วนซ้าย 3 รอบ
4. โยนไม้กลัดเสียงทวยขวัญ มารวมกันหรือไม่มา
5. นำหมู (ก่อนที่หมูจะถูกฆ่า) หมอสีดาจะเผากระดาษให้หมูจำนวนหนึ่ง เพื่อเป็นเงินซื้อชีวิต เขาโดยพูดกับหมูว่า "ข้าพเจ้าไม่ได้เลี้ยงเจ้ามาเพื่อเป็นเพื่อน แต่ข้าพเจ้าเลี้ยงเจ้ามา เพื่อให้ เจ้าไปช่วยข้าพเจ้า ด้อนขวัญให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวเป็นเวลา 1 ปี เมื่อครบกำหนดแล้ว ข้าพเจ้าก็จะให้เจ้าไปเกิดใหม่เจ้าอย่าได้ถือโทษ โกรธเคืองข้าพเจ้าเลย"
6. ทำพิธีสู่ขวัญ
7. หมอสีดาจะนั่งม้านั่งเข้าทรงท่องเทียวไปในเมืองผี เพื่อด้อนรับขวัญและล่อมขวัญของ สมาชิกในบ้าน ให้มารวมกันไว้ ใช้เวลาประมาณ 2 - 3 ชั่วโมง เป็นอย่างน้อย จึงจะเสร็จพิธี

9. พิธีงานศพ (Kab ke pam tuag)

ความเป็นมา

เมื่อมีคนตายเกิดขึ้นในบ้าน ชาวม้งจะนำศพมาแต่งชุดม้งใหม่ ๆ (ชุดม้งนี้สามารถทำไว้ล่วงหน้าได้ คือเตรียมชุดม้งไว้ก่อน กรณีที่ตายอย่างกะทันหัน อาจจะได้ชุดม้งที่ใหม่กว่าทุก ๆ ชุดที่มีในบ้านก็ได้) สำหรับการแต่งกายให้ศพด้วยชุดใหม่ และเครื่องประดับนั้น ชาวม้ง เชื่อว่า ยิ่งแต่งกายและใส่เครื่องประดับให้กับศพมากเท่าไรยิ่งดี เพราะชาวม้งเชื่อว่า เมื่อผู้ตายไปเกิดใหม่ จะมีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สินเงินทองมากเท่านั้น

การเตรียมกระดาดเงินกระดาดทองไว้ให้ศพ ก็เพื่อให้คนตายได้มีเงินทอง โดยการเผากรดาดเงินกระดาดทองไปให้คนตาย ผู้ที่จะบอกได้ว่าคนตายรับรู้ว่าญาติพี่น้องส่งของไปให้หรือไม่ให้ก็คือ “Cuab Tsav” ที่สามารถพูดคุย และคอยบอกคนตายได้

การให้ศพจะทำพิธีไหว้ 3 เวลา คือ ตอนเช้า ตอนกลางวัน และตอนเย็น เวลาไหว้จะจุดธูป 1 ดอก หรือ 3 ดอกก็ได้ โดยจะมีหม้อแคนเป่าแคนและมีคนร้องเพลงม้ง ในพิธีศพตลอดระยะเวลาที่ตั้งศพไว้ การจะเก็บศพไว้กี่วันนั้น อยู่ที่ฐานะของญาติ ถ้าญาติมีฐานะดีก็จะเก็บไว้ 7 วัน ถ้าฐานะไม่ค่อยดีจะเก็บศพไว้ 3 วัน

ก่อนนำศพไปฝัง 1 วัน จะมีพิธีไหว้ศพ คือญาติพี่น้องจะนำกระดาดเงินกระดาดทองมาไหว้ เวลาไหว้จะนำกระดาดนั้นมาคล้องตัว และจุดธูปไหว้แล้ว จะนำกระดาดนั้นไปเผา

การทำพิธีที่เรียกว่า “Qhua txws” การจะเสี่ยงควาควงวิญญาณของคนตาย จะรับรู้การส่งกระดาดเงินกระดาดทองไปให้แล้วหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีพิธีอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่า

“Taw kev” เป็นพิธี ที่ใช้ไม้ไผ่ผ่าครึ่งเป็น 2 อัน แล้วนำมาเสี่ยงโยน ถ้าไม้ไผ่หงายหรือคว่ำทั้ง 2 อันแสดงว่าควงวิญญาณไม่รับรู้ ถ้าไม้ไผ่คว่ำ 1 อัน หงาย 1 อัน แสดงว่าควงวิญญาณรับรู้แล้ว การที่ควงวิญญาณไม่รับรู้จะต้องโยนไม้ไผ่ใหม่ จนกว่าการเสี่ยงทายจะรับรู้

เมื่อเสร็จพิธีแล้วจะนำศพไปฝัง โดยเคลื่อนย้ายไปที่ที่เตรียมไว้สำหรับฝัง ก่อนทำพิธีฝังจะเตรียมว้าวไว้ฆ่าเพื่อเซ่นควงวิญญาณให้กับคนตาย จะมีความสุขไม่รบกวนญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่

การฆ่าว้าว เมื่อฆ่าเสร็จแล้ว จะนำเนื้อว้าวแจกจ่ายให้กับผู้ที่มาร่วมงานฝังศพนั้น จากนั้นก็นำศพไปฝัง การขุดหลุมฝังศพจะเลือกพื้นที่ที่มีภูเขาโอบล้อมรอบ ถึงว่าเป็นสภาพที่มีความสมบูรณ์ดี เมื่อจะขุดศพลงหลุม หากเป็นพ่อหรือแม่ตาย ก็จะให้ลูก ๆ ช่วยกันขุดโลงศพ ในส่วนที่เป็นด้านศีรษะของผู้ตาย เพราะเชื่อว่าเป็นการดูแลและตอบแทนบุญคุณ เป็นครั้งสุดท้าย ส่วนญาติให้ยกในส่วนที่เหลือ พื้นหลุมศพจะมีความลาดเอียง โดยด้านศีรษะจะสูง ส่วนด้านเท้าจะต่ำกว่า เพราะชาวม้งเชื่อว่า การวางนอนในลักษณะนี้ เป็นการนอนแบบสบายเมื่อตอนที่ยังมีชีวิตอยู่

การกลบลุมศพ เมื่อกลบลุมศพแล้ว จะมีการทำเครื่องหมายไว้ อาจจะเป็นรั้วล้อมรอบ หรือทำดินให้สูงขึ้นมาเพื่อให้ผู้อื่นเห็นชัดเจน ว่าเป็นหลุมฝังศพ

การฆ่าวัวเพื่อเซ่นไหว้ก่อนฝังศพ หากพี่ชายตายจะให้น้องสาวเป็นผู้หาวัวมาให้ฆ่า แต่ต้องเป็นพี่น้องที่เกิดจากท้องเดียวกัน หากเป็นพี่สาวตาย ก็จะให้พี่ชายหรือน้องชายเป็นผู้หามาให้

10. ประเพณีปีใหม่ (Noj peb caug.)

ความเป็นมา สืบเนื่องมาจากการทำมาหากินโดยปกติเอง การทำมาหากินของพี่น้องชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง จะมุ่งทำงานตลอดปีโดยไม่มีการหยุดพักผ่อน จะมีเวลาว่างงาน ช่วงประมาณเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม เล็กน้อย เพราะเป็นปลายฤดูฝน เข้าสู่ฤดูร้อน และเป็นเวลาสิ้นสุดของปี 1 รอบพอดี คนเฒ่าคนแก่เขาจึงได้ จัดให้มีการกินปีใหม่ในช่วงนี้ คือจะถือว่า ปีเก่าสิ้นสุดลง ในแรม 15 ค่ำเดือน 12 ทางจันทรคติ และวันขึ้น 1 ค่ำของเดือน 1 หรือเดือนอ้าย เป็นวันขึ้นปีใหม่เป็นประจำทุกปีไป จุดมุ่งหมายก็เพื่อเป็นการพักผ่อน เพื่อพบปะ สังสรรค์กัน ในหมู่ผู้หลักผู้ใหญ่ ส่วนหนุ่ม ๆ สาว ๆ จะไปเที่ยวต่างจังหวัด หรือต่างหมู่บ้าน หรือเล่นโยนลูกช่วง ตีลูกช่วงสนุกสนานกันในบ้านก็ได้

ขั้นตอน การเตรียมวัสดุ การเพื่อกินปีใหม่

1. ข้าวของเกี่ยวกับพืชไร่ ต้องขนมาบ้านให้หมด
2. ข้าวสาร
3. ฟืน
4. ไก่
5. หมู
6. ไข่ไก่
7. กระดาษสีเทา แผ่นประมาณกระดาษหนังสือพิมพ์
8. กระดาษเงิน กระดาษทอง
9. ธูป
10. เทียน

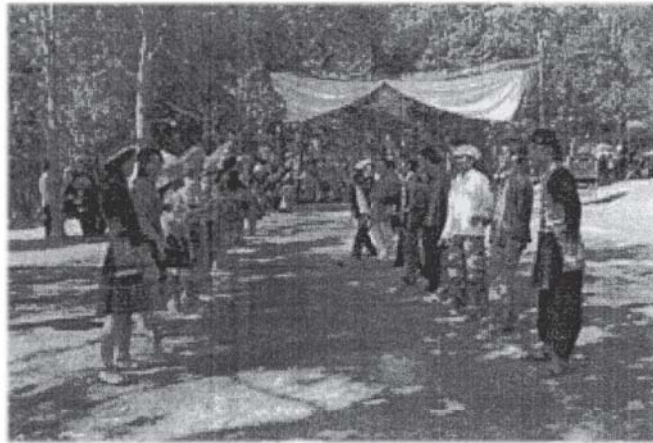

ภาพที่ 7 งานปีใหม่ม้งบ้านร่องกล้า

พิธีกรรม

ในวันแรม 15 ค่ำเดือน 12 ถือว่าเป็นวันสิ้นสุคติปี จะทำพิธีการ ดังนี้

1. ปิดเป่า กวาดสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย ภายในครอบครัวให้ไปกับปีเก่า
2. เรียกญาติพี่น้องที่เป็นแซ่เดียวกัน มารวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ แล้วทำพิธีปิดเป่า สิ่งชั่วร้ายอีกครั้งหนึ่ง
3. ทำพิธีสู่ขวัญ
4. ทำพิธีเซ่นเจ้าที่ในบ้าน
5. ทำพิธีเวียนบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว มารวมรับประทานอาหาร
6. วันขึ้น 1 ค่ำเดือน 1 ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ ถ้าใครตื่นเช้า วันนี้จะเป็นคนตื่นเช้าตลอดไปในปีนี้ ถ้าใครตื่นสายก็จะสายตลอดไป วันนี้มีพิธีกรรมขึ้นตอนหนึ่งเพื่อเรียกบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว มาร่วมรับประทานอาหาร และไหว้บรรพบุรุษเท่านั้น
7. ตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำเป็นต้นไป ผู้เฒ่าผู้แก่จะปล่อยให้หนุ่ม ๆ สาว ๆ ไปเล่นโยนลูกช่วง ตีลูกขนไก่ เป็นเวลา 3 – 9 วัน เป็นอย่างน้อย บางปีมีถึง 11 วัน การโยนลูกช่วงระหว่างคู่หนุ่มสาว มีข้อแม้ว่า ถ้าเกิดจากแม่ที่มีนามสกุลแซ่เดียวกัน จะโยนลูกช่วงด้วยกันไม่ได้

ภาพที่ 8 โยนลูกช่วง

กฎกติกาการ โยนลูกช่วง

1. ลูกช่วงนั้นฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายทำ
2. การมอบลูกช่วงให้ฝ่ายชายนั้นฝ่ายหญิงอาจให้ตัวแทนเป็นฝ่ายมอบให้ หรืออาจนำไปมอบเองก็ได้
3. การมอบลูกช่วงนั้นต้องมอบให้กับฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงที่ตระกูลแตกต่างกัน
4. ฝ่ายหญิงต้องเป็นหญิงโสด ในอดีตนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นที่โสดเท่านั้นที่จะเล่นได้
5. ฝ่ายชายนั้นจะเป็นหนุ่มโสดหรือไม่ก็ได้
6. ฝ่ายชายนั้นจะโยนลูกช่วงกับฝ่ายหญิงหนึ่งคนหรือสองคนก็ได้
7. การโยนนั้นต้องโยนให้ถึงผู้รับ ไม่โยนแรงหรือเบาจนเกินไปจนฝ่ายตรงข้ามอาจจะรับลูกช่วงได้ และต้องไม่อยู่ไกลเกินกว่าจะโยนลูกบอลไปถึงได้
8. การที่ไม่อยากโยนลูกช่วงกับคู่โยน ต้องไม่รีบบอกเลิกการโยนลูกช่วง เพื่อเป็นการรักษาหน้า เพื่อมิให้อีกฝ่ายเสียหน้า จะมีวิธีการหลีกเลี่ยง เช่น ขออนุญาตไปดื่มน้ำ
9. ฝ่ายชาย หรือฝ่ายหญิงเวลาโยนต้องอยู่คนละฟากฝั่ง ไม่อยู่ปะปนกัน
10. ต้องพูดจาสุภาพเรียบร้อย
11. เมื่อทั้งสองฝ่ายมีการตกลงอย่างใดต้องปฏิบัติตามคำพูด เมื่อมีการตกลงว่าจะมีการเล่นเอาเมื่อมีการเล่นผิดพลาดต้องปฏิบัติตามคำพูดตามที่ตกลงไว้
12. เมื่อลูกช่วงตกเบือนดินต้องปิดดินก่อนที่จะโยนต่อไป เพื่อมิให้ดินไปเปื้อนหรือเข้าตา อีกฝ่ายหนึ่ง
13. ต้องแต่งกายให้สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยแต่งเฉพาะชุดม้งเท่านั้น
14. เมื่อเขายื่นลูกบอลให้ควรจะรับไว้มิให้ให้เขื่อนานจนเกินไปจนอีกฝ่ายเกิดความอาย ถ้า

ไม่พอในค้อยหาวิธีหลีกเลี่ยงได้

15. สังเกตพฤติกรรมบางอย่างของคู่โชนว่ามีความพอใจหรือไม่อย่างไร

การรับลูกช่วง

1. การรับด้วยมือเดียว
2. การรับด้วยสองมือ

ความสัมพันธ์ของชุมชนกับประเพณี

ประเพณีปีใหม่ม้งเป็นประเพณีสำคัญที่ชาวม้งได้สืบทอดต่อกันมายาวนาน เปรียบเสมือนเป็นช่วงเวลาพักผ่อนของชาวม้ง ที่ทำงานหนักมาเกือบทั้งปี และก็เชื่อว่าเป็นการหยุดรอรับความโชคดีที่จะมีเยือนในปีใหม่ด้วย และที่สำคัญเป็นช่วงเวลาที่ชาวม้งจะอาศัยปีใหม่ม้งเลือกคู่ครองไปพร้อมกัน

11. ประเพณีการแต่งกาย(Kev hnav tsoos.)

ประวัติความเป็นมา

ประเพณีการแต่งกาย ชาวม้งแบ่งออกเป็น 2 เผ่า คือเผ่าม้งขาว และเผ่าม้งดำ การแต่งกายจะแตกต่างกันคือ ผู้ชายม้งดำจะนุ่งกางเกงโคร่ง เป้ายาวมีผ้าสีแดงรัดเอว ปลายผ้ารัดเอวปักด้วยลวดลาย เสื้อแขนยาว สิบปักด้วยลวดลาย ลำตัวสั้น ส่วนผู้หญิงจะนุ่งกระโปรงปักด้วยลวดลายอย่างสวยงาม มีผ้าสีแดงรัดเอว เสื้อแขนยาว ลำตัวเสื้อยาว มีปกคอเสื้อด้านหลังเป็นรูป สี่เหลี่ยมปักด้วยลวดลาย ส่วนม้งขาวผู้ชายจะนุ่งกางเกงขาก๊วยยาวมีผ้าสีแดงรัดเอว ปลายผ้าปักด้วยลวดลายเช่นเดียวกัน เสื้อแขนยาวลำตัวสั้น ส่วนผู้หญิงจะนุ่งกระโปรงสีขาว ล้วนมีผ้าสีแดงปักด้วยลวดลาย เสื้อแขนยาวลำตัวยาว ปกคอด้านหลัง เป็นรูปสี่เหลี่ยมปักด้วยลวดลาย

เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ประกอบด้วย

1. กางเกง กระโปรง
2. เสื้อ
3. ผ้าเช็ดตัว
4. รองเท้า ถุงเท้า

5. ผ้าโพกศีรษะ หรือหมวก
6. เงินประดับคอ
7. เงินปักด้วยลวดลาย

ภาพที่ 9 การแต่งกายชาวเขาเผ่าม้ง

การแต่งกาย

แต่งตามโอกาสต่าง ๆ ดังนี้

1. ในวันปีใหม่ ในวันปีใหม่คนส่วนใหญ่จะแข่งกันแต่งตัวให้สวยที่สุด เต้นที่สุด เพื่อแสดงถึงความสวยงามต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ตามลายผ้าที่ปักมาเป็นปี ตลอดจนถึงเครื่องประดับต่าง ๆ ที่แสดงถึงฐานะความมั่งมีของตนเอง
2. การไปร่วมพิธีการแต่งงาน
3. การไปร่วมงานอื่น ๆ
4. การไปร่วมงานศพ

12. ประเพณีการแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสีในสมัยโบราณ หนุ่มสาวชาวม้ง ห้ามเกี่ยวพาราสีกันในบ้านเพราะจะผิดผี ฉะนั้น หนุ่มสาวจึงมักเกี่ยวพาราสีกันนอกบ้าน ใกล้เคียง ๆ หมู่บ้าน ในตอนเย็นพวกหนุ่ม ๆ จะหอบผ้าห่มคนละผืน ไปอยู่นอกบ้านของสาวคนรัก เมื่อปะว่าพ่อแม่ของสาวนอนหลับแล้ว หนุ่มคนรักจะเข้าไปอยู่ข้าง ๆ

ห้องนอนของสาว จะกระซิบเรียกเบา ๆ ให้สาวคนรักออกมาเพื่อไปพลอดรักกันนอกบ้าน บางทีก็จะใช้เครื่องดนตรีที่เรียกว่า “จาง” เป่าเบา ๆ เรียกสาวออกมา ถ้าการกระซิบเสียงดัง พ่อแม่ได้ยินก็จะดุด่าหนุ่ม ฝ่ายหนุ่มจะนั่งเงียบไม่ให้ตอบ ถ้าตอบจะถูกปรับเป็นเงิน 4 เท (ประมาณ 40 บาท)

โอกาสที่หนุ่มสาวเลือกคู่ครอง คือ ในเทศกาลปีใหม่ของชาวม้ง ในตอนกลางวันหนุ่มสาวคนไหนชอบกันก็จะโยนลูกช่วงเดียวกัน หลังจากสิ้นสุดเทศกาลปีใหม่ หนุ่มสาวคู่ไหนที่พอใจต่อกัน ก็จะแต่งงานกันอย่างถูกต้อง โดยฝ่ายชายจะขอฝ่ายหญิงไปอยู่บ้านของฝ่ายชาย และจะส่งผู้ใหญ่นำเชื้อถือ 1 คนมาแจ้งข่าวต่อพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของฝ่ายชายที่ส่งมาสู่ขอ ที่สำคัญหนุ่มสาวในตระกูลแซ่เดียวกัน จะไม่เกี่ยวพาราสีต่อกัน ไม่มีการแต่งงานในสายเลือดเดียวกัน เขาจะรักกันนับถือเหมือนพี่น้อง

การหมั้นในสมัยโบราณ จะนิยมทำการหมั้นระหว่างญาติซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องซึ่งต่างแซ่กัน เช่น ลูกชายของพี่สาวมาหมั้นกับลูกสาวของน้องชาย (ลูกป้า ลูกน้า) หมั้นกันและแต่งงานกันได้ ส่วนมากมักจะหมั้นโดยพ่อแม่จัดการให้ ตอนลูก ๆ อายุยังน้อย พ่อโตมาพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจัดให้แต่งงาน (หมายถึงสมัยก่อน แต่ปัจจุบันไม่ค่อยเห็นการหมั้นในลักษณะอย่างนี้แล้ว) ของหมั้นที่ฝ่ายชายเอามาให้ มีดังนี้

1. เหล้า 1 ขวด
2. ผ้าโพกศีรษะ (Phuam) ชาย – หญิง คนละ 1 ผืน
3. ผ้าปิดหน้ากระโปง (ซั่ว) 1 ผืน
4. เงิน 4 เท (ประมาณ 40 บาท)

จะนำของเหล่านี้มามอบให้กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง โดยทั้งสองฝ่ายให้คำมั่นสัญญาต่อกันว่า ถ้าลูกใดเป็นหนุ่มเป็นสาวจะให้แต่งงานกัน ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดผิดสัญญา ต้องเสียค่าปรับให้ฝ่ายตรงข้าม เป็นเงินประมาณ 40 เท (ประมาณ 400 บาท)

ในปัจจุบันไม่นิยมการหมั้นเพราะการหมั้นหมายตั้งแต่เด็ก โดยที่เด็กยังไม่รู้เรื่อง เปรียบเหมือนการคลุมถุงชน บังคับให้เด็กแต่งงานกันโดยไม่มีความรักต่อกัน จึงต้องให้เขาเลือกคู่ครองด้วยความสมัครใจเอง การสู่ขอสมัยโบราณ ครอบครัวชาวม้ง เมื่อมีลูกชาย อายุประมาณ 14 – 16 ปี พ่อแม่จะเริ่มมองหาคู่ครองให้แก่ลูกชายของตน ในทางปฏิบัติเขาจะสอบถามลูกว่าได้รักชอบพอกับใครไว้บ้างหรือไม่ ถ้าได้รับคำตอบจากลูกชายว่าได้ชอบพอกับใครแล้ว พ่อจะทำพิธีเช่นผีด้วยการจุดธูป 7 ดอก ฆ่าไก่ 1 ตัว เพื่อเป็นการเสี่ยงทายจากการดูลิ้นไก่ และกระดูกลิ้นไก่ที่คนเข่นสรวงนั้น หากลักษณะของลิ้นไก่และกระดูกลิ้นไก่แสดงออกถึงลักษณะดี ก็จะให้ลูกชายแต่งงานได้ แต่ถ้าลิ้นไก่ กระดูกลิ้นไก่มีลักษณะบอกกลางไม่ดี ก็จะห้ามลูกชายไปแต่งงาน การแต่งงานพ่อแม่ฝ่ายชาย จะจัดเจ้าแก่ 2 คน ไปสู่ขอเจ้าสาวจากพ่อแม่ฝ่ายเจ้าสาว โดยมีเจ้าบ่าวกับเพื่อนเจ้าบ่าวไปด้วย เพื่อให้เจ้าสาวดูตัวเจ้าบ่าว

วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลวัฒนธรรมประเพณี

จากการประชุมทีมที่มีการมอบหมายแบ่งงานกันรับผิดชอบแล้ว ทีมวิจัยยังเน้นให้มีการถ่ายภาพกิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ม้งด้วย เพื่อเป็นข้อมูลของหมู่บ้าน แล้วนำภาพที่ถ่ายไว้มาเปิดให้ดูกันในวันนัดประชุมด้วย เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลว่าครบและถูกต้องหรือไม่ โดยใช้ภาพเป็นหลัก

ประเพณีของม้งมีหลายพิธีกรรม ทีมวิจัยได้ให้ทีมช่วยกันให้ข้อมูลเพิ่มเติมโดยไล่เรียงไปแต่ละพิธีกรรม เพื่อตรวจสอบว่าถูกต้องหรือไม่ หากว่ายังไม่ครบถ้วนตามหัวข้อของกิจกรรม ก็ต้องออกไปเก็บข้อมูลใหม่ หรือไปสอบถามจากผู้รู้ ตามความเห็นของทีมวิจัยและพี่เลี้ยง จากนั้นก็นัดประชุมทีมอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

กิจกรรมที่ 4 การรวบรวมเก็บข้อมูลสมุนไพร และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการดำเนินงาน

ความหมายของสมุนไพร

สมุนไพร หมายถึง พืชที่มีสรรพคุณในการรักษาโรค หรืออาการเจ็บป่วยต่าง ๆ การใช้สมุนไพรสำหรับรักษาโรค หรืออาการเจ็บป่วยต่างๆ นี้ จะต้องนำเอาสมุนไพรตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปมาผสมรวมกันซึ่งจะเรียกว่า "ยา"

สมุนไพร หมายถึง "พืชที่ใช้ทำเป็นเครื่องยา" ส่วน ยาสมุนไพร หมายถึง "ยาที่ได้จากส่วนของพืช สัตว์ และแร่ ซึ่งยังมีได้ผสมปรุง หรือ แปรสภาพ" ส่วนการนำมาใช้ อาจดัดแปลงรูปลักษณะของสมุนไพรให้ใช้ได้สะดวกขึ้น เช่น นำมาหั่นให้มีขนาดเล็กกลง หรือ นำมาบดเป็นผงเป็นต้นมีแต่พืชเพียงอย่างเดียวหาไม่ได้เพราะยังมีสัตว์และแร่ธาตุอื่นๆอีกสมุนไพร ที่เป็นสัตว์ได้แก่ เขา หนัง กระดุก ดี หรือเป็นสัตว์ทั้งตัวก็มี เช่น ตุ๊กแก ไล่เดือน มาน้ำ ฯลฯ

"พืชสมุนไพร" นั้นตั้งแต่โบราณก็ทราบกันดีว่ามีคุณค่าทางยามากมายซึ่ง เชื่อกันอีกด้วยว่า ต้นพืชต่างๆ ก็เป็นพืชที่มีสารที่เป็นตัวยาคือด้วยกันทั้งสิ้นเพียงแต่ว่าพืชชนิดไหนจะมีคุณค่าทางยามากน้อยเท่านั้น

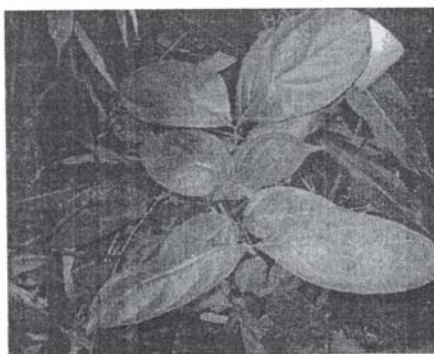
คนม้งใช้ยาสมุนไพรในการรักษาคนป่วยเท่านั้น จะใช้ในการรักษาคนป่วยที่ป่วยด้วยโรคที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและฤดูหนาวนั้น แต่ก็มียาสมุนไพรบางตัวที่สามารถใช้รักษาคนไข้ที่ถูกผีเข้า ได้ด้วยเช่นกัน เช่นขมิ้นชัน ใช้ขับไล่ผีได้เป็นอย่างดี เช่นผีกะ เป็นต้น หรือ การเจ็บป่วยที่มีอาการแปลก ๆ บางอย่างได้เป็นอย่างดี ยาสมุนไพรที่มีสรรพคุณที่ดีมากที่จะใช้ช่วยให้คนที่ไม่มีลูกสามารถมีลูกได้ การใช้ยาสมุนไพรนั้นต้องเป็นบุคคลที่รู้เรื่อง และมีความชำนาญเป็นอย่างดี เท่านั้น เพราะว่ายาสมุนไพร

บางอย่างก็มีสารตกค้างให้เป็นพิษต่อร่างกายได้เหมือนกัน หากการใช้ยาสมุนไพรพาราเพรื่อไม่ถูกที่ถูกทางเท่าใดนัก

ภาพที่ 10 ทีมวิจัยกำลังเก็บข้อมูลสมุนไพร

สมุนไพรในพื้นที่บ้านร่องกล้า มีมากกว่า 200 ชนิด จากสภาพพื้นที่ และสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม ทีมวิจัยได้ออกสำรวจเก็บข้อมูลสมุนไพร 3 ครั้ง ในพื้นที่ป่าด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน พบว่า มีพืชสมุนไพรที่ชาวบ้านใช้ประจำ ดังนี้

ภาพที่ 11 ต้นชวักเหี้ย

1. ต้นชวักเหี้ย (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : รักษาแผลที่เกิดจากไฟไหม้ หรือน้ำร้อนลวก

วิธีการใช้ : นำใบมาเผาไฟแล้วทุบให้ละเอียด แล้วนำมาโรยใส่บาดแผลให้ทั่วบริเวณแผล จากนั้นก็ใช้ผ้าพันรอบแผลให้พอแน่น ควรเปลี่ยนยาสมุนไพรใหม่ทุกๆ วัน

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและชอบ ขึ้นในพื้นที่ไร่ ไร่ไถ่ต้นไม้ใหญ่

ภาพที่ 12 ต้นจืดเน้ง

2. ต้นจืดเน้ง (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : รักษาโรคตาแดง

วิธีการใช้ : นำใบยาสมุนไพรมาต้มกับน้ำเดือดทิ้งไว้ให้เย็นจากนั้นก็นำมาล้างหน้า และนำมาดื่มทุกวันจนกว่าจะหาย ควรเปลี่ยนยาสมุนไพรใหม่ทุก ๆ 2 วัน

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ชอบขึ้นในพื้นที่ไร่ ไร่ ได้ต้นไม้ใหญ่

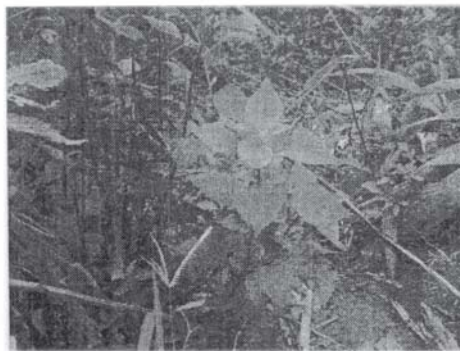
ภาพที่ 13 ต้นข้าวหมอดเหล้า

3. ต้นข้าวหมอดเหล้า (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ปวดหลัง ปวดเอว ปวดตามกล้ามเนื้อตามตัว

วิธีการใช้ : ใช้รากต้มกับน้ำร้อน แล้วดื่มทุกวันจนกว่าอาการจะดีขึ้น ควรเปลี่ยนยาสมุนไพรใหม่ทุก ๆ วัน

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและชอบขึ้นในพื้นที่ไร่ ไร่ ได้ต้นไม้ใหญ่

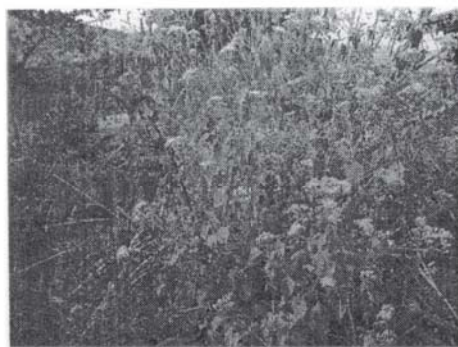
ภาพที่ 14 ต้นป่าเคื่อเห่าเลีย

4. ต้นป่าเคื่อเห่าเลีย (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : ใช้ห้ามเลือด เนื่องจากบาดแผลสด

วิธีการใช้ : นำใบมาบดให้ละเอียดและนำมาใส่แผล ควรเปลี่ยนยาสมุนไพรใหม่ทุกๆ วัน

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และชอบขึ้นในพื้นที่ที่มีความชื้นและมีน้ำขัง

ภาพที่ 15 ต้นป่าเคื่อเห่า

5. ต้นป่าเคื่อเห่า (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : ใช้ห้ามเลือด เนื่องจากบาดแผล

วิธีการใช้ : นำใบมาบดให้ละเอียดและนำมาใส่แผล ควรเปลี่ยนยาสมุนไพรใหม่ทุกๆ วัน

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และชอบขึ้นในพื้นที่ทั่วไป หรือตามไร่ร้าง

ภาพที่ 16 ต้นจีใหญ่ด้อ

6. ต้นจีใหญ่ด้อ (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ปวดท้อง ท้องเสีย แก้ปวดกระเพาะปัสสาวะอักเสบ

วิธีการใช้ : ใช้รากยาสมุนไพรนำมาล้างให้สะอาด แล้วนำมาต้มแล้วดื่ม ควรเปลี่ยนยาสมุนไพรใหม่
ทุกๆ 2 วัน

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและชอบขึ้นในพื้นที่ทั่วไป หรือตามไร่ร้าง

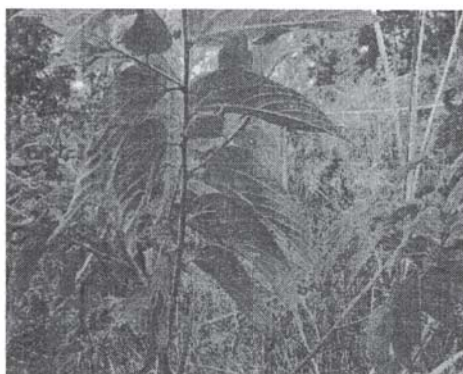
ภาพที่ 17 ต้นต้นโจย

7. ต้นต้นโจย (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : รักษาโรคกระเพาะ อาการผิสดำแดง

วิธีการใช้ : นำต้นและรากมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วนำมาต้มดื่ม

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและชอบขึ้น ตามที่ชื้น ในป่าลึก

ภาพที่ 18 ต้นคางมา

8. ต้นคางมา (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ปวดท้อง แก้ปวดกระเพาะอาหาร

วิธีการใช้ : นำรากยาสมุนไพร มาล้างน้ำสะอาดแล้วนำมาต้มน้ำเดือดจากนั้นก็นำมาดื่ม
ยาสมุนไพรชนิดนี้ห้ามรับประทานมากเกินไป

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ตามป่าทั่วไป

ภาพที่ 19 ต้นเกร่ง

9. ต้นเกร่ง (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้อาการขัดเบา ปัสสาวะอักเสบ หรืออักเสบ

วิธีการใช้ : ใช้รากสดนำมาล้างน้ำสะอาด แล้วนำมาต้มน้ำเดือดจากนั้นก็นำมาดื่ม

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามสภาพทั่วไปธรรมชาติ ตามไร่ป่ากร้าง เป็นต้น

ภาพที่ 20 ต้นเต้าเจี้ยว

10. ต้นเต้าเจี้ยว (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้อาการขัดเบา ปัสสาวะอักเสบ หรืออักเสบ

ปวดหลัง รักษาโรคนิ่ว ปวดไต

วิธีการใช้ : ใช้รากสดนำมาล้างน้ำสะอาด แล้วนำมาต้มน้ำเดือดจากนั้นก็นำมาดื่ม

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่อยู่ในป่าลึก

ภาพที่ 21 ต้นปางอา

11. ต้นปางอา (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : ลดความดันโลหิตสูง

วิธีการใช้ : ใช้เปลือกยาสมุนไพรประมาณ 1 กำมือ นำมาต้มน้ำเดือดจากนั้นก็นำมาดื่ม จำนวน 1 ถ้วย

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามสภาพทั่วไป ส่วนใหญ่ จะออกดอกสีขาว
นำมารับประทานได้

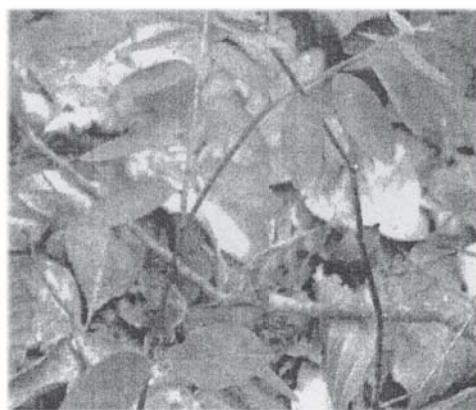
ภาพที่ 22 ต้นชวักานจ้อ

12. ต้นชวักานจ้อ (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้คันลมพิษ แก้คันจากขนนึ่ง

วิธีการใช้ : ใช้ใบสด นำมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วนำมาทุบให้ละเอียดนำมาประคบบริเวณที่คัน จากนั้นก็ใช้ผ้าพันไว้

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามสภาพทั่วไป

ภาพที่ 23 ต้นชวักานจ้อเน้ง

13. ต้นชวักานจ้อเน้ง (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ปวดประจำเดือน หรือประจำเดือนมาไม่ปกติ

วิธีการใช้ : ใช้ได้ทุกส่วนของต้นขาสุนไพร นำมาต้มน้ำดื่ม

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นตามสภาพทั่วไป ชอบอยู่ในพื้นที่รำไร ได้ต้นไม้ใหญ่

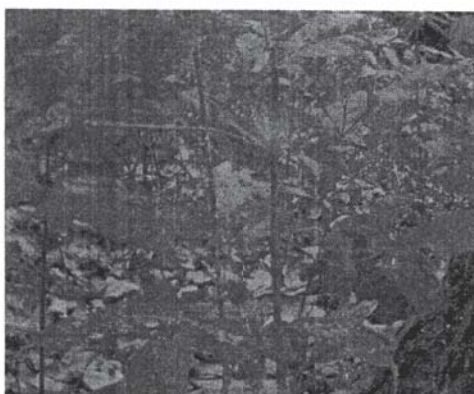
ภาพที่ 24 ต้นมะจืดผู้

14. ต้นมะจืดผู้ (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ไขมาลาเรีย หรือรักษาโรคหลอดเลือดอักเสบ ดับกระหายเวลาเดินทางไกลๆ

วิธีการใช้ : นำใบของต้นยาสมุนไพร มาต้มน้ำดื่ม หรือนำกิ่งของยาสมุนไพรมาแช่น้ำแล้วดื่มแก้
กระหายได้

สภาพแวดล้อม : ชอบขึ้นตามสภาพทั่วไป ชอบอยู่ในพื้นที่ไร่ไร ได้ต้นไม่ใหญ่

ภาพที่ 25 ต้นข้าวมือเซ่งย้อ

15. ต้นข้าวมือเซ่งย้อ (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ไข้ หรือรักษาโรคหลอดเลือดอักเสบ ดับกระหายเวลาเดินทางไกลๆ

วิธีการใช้ : ใช้ทุกส่วนของยาสมุนไพร มาต้มน้ำดื่ม หรือนำกิ่งของยาสมุนไพรมาแช่น้ำแล้วดื่มแก้
กระหายได้

สภาพแวดล้อม : ชอบขึ้นตามสภาพทั่วไป ชอบอยู่ในพื้นที่ไร่ไร ได้ต้นไม่ใหญ่

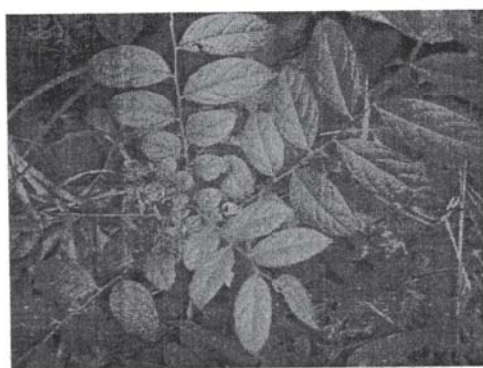
ภาพที่ 26 ต้นปอนชะ

16. ต้นปอนชะ (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ

วิธีการใช้ : ใช้รากสดหรือแห้งนำมาต้มรับประทาน

สภาพแวดล้อม : ชอบขึ้นตามสภาพป่าที่โล่ง หรือไร่ร้าง

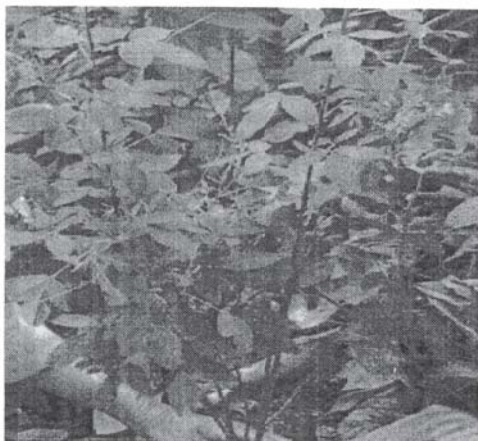
ภาพที่ 27 ต้นชวมือปรั่ง

17. ต้นชวมือปรั่ง (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ไข้ ปวดฟัน ท้องเสีย ท้องร่วง

วิธีการใช้ : ใช้ได้ทุกส่วน หรือ เอารากมาต้มน้ำดื่ม เอารากต้มกับไก่ แล้วรับประทาน

สภาพแวดล้อม : เป็นไม้ที่อยู่ในป่าทั่วไป และอยู่ในที่ไร่

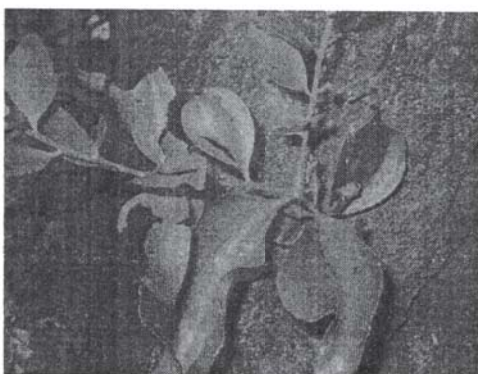
ภาพที่ 28 ต้นจีเซะ

18. ต้นจีเซะ (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ปวดท้องน้อย ปัสสาวะขัด

วิธีการใช้ : นำเอารากมาต้มน้ำดื่มทุกวัน

สภาพแวดล้อม : เป็นไม้ที่อยู่ในป่าทั่วไป และอยู่ในที่ไร่

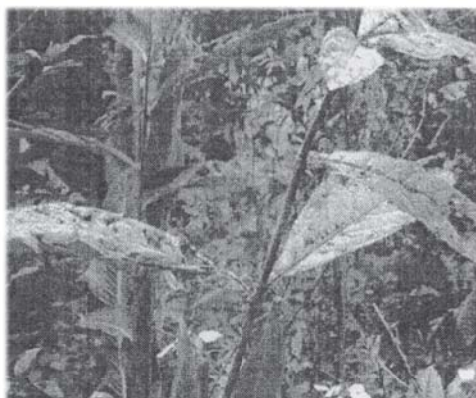
ภาพที่ 29 ต้นคังจือ

19. ต้นคังจือ (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : ประสานแผล

วิธีการใช้ : ใช้ใบอ่อนมาทุบให้ละเอียด ประคบแผลหรือที่บวม เอาใบ และลำต้นมาห่อบริเวณที่บวม
ใช้ยอดอ่อนต้มน้ำกับไ้กรับประทาน

สภาพแวดล้อม : เป็นไม้ที่เกิดตามยอดต้นไม้อื่น ๆ หรือกาฝาก

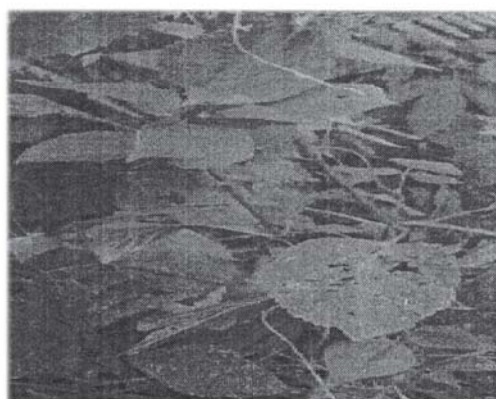
ภาพที่ 30 ต้นชัวร์แก่ป่า

20. ต้นชัวร์แก่ป่า (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : กระจายอาหารไม่ย่อย

วิธีการใช้ : ใช้รากหรือทุกส่วน หรือเอารากมาต้มน้ำดื่ม

สภาพแวดล้อม : เป็นไม้ที่เกิดอยู่ที่ป่ารกทึบ

ภาพที่ 31 ต้นเล้าปอ

21. ต้นเล้าปอ (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ไข้ปวดฟัน ท้องเสีย ท้องร่วง

วิธีการใช้ : ใช้รากหรือทุกส่วน หรือเอารากมาต้มน้ำดื่ม

สภาพแวดล้อม : เป็นไม้ที่เกิดตามบริเวณใกล้น้ำหรือริมน้ำ

ภาพที่ 33 ต้นมะขोजี๋ย

22. ต้นมะขोजี๋ย (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : รักษาโรคกระเพาะอาหาร ปวดตามร่างกาย แก้ไอ เจ็บคอ ปวดลำคอ

วิธีการใช้ : ใช้รากมาหั่นเป็นฝอย แล้วนำไปตากแดด นำชงกับน้ำร้อนเป็นชาดื่ม

สภาพแวดล้อม : เป็นไม้ที่เกิดในบริเวณที่ร่มได้ต้นไม้ใหญ่

ภาพที่ 34 ต้นชั้วมือปรัง

23. ต้นชั้วมือปรัง (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ปวดฟัน ท้องเสีย ท้องร่วง

วิธีการใช้ : ใช้ได้ทุกส่วน หรือเอารากมาต้มน้ำดื่ม เอารากต้มกับไก่ รับประทาน

สภาพแวดล้อม : เป็นไม้ที่เกิดในบริเวณที่ร่มได้ต้นไม้ใหญ่

ภาพที่ 35 ต้นชั้วก้านจื่อ

24. ต้นชั้วก้านจื่อ (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้คันเนื่องจากลมพิษ หรือจากบุง

วิธีการใช้ : ใช้ใบมาทุบให้ละเอียด แล้วนำมาทาบริเวณที่คัน

สภาพแวดล้อม : เป็นไม้ที่เกิดในบริเวณที่ร่มใกล้ลำธาร

ภาพที่ 36 ต้นเขี้ยว

25. ต้นเขี้ยว (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ คากเกลื่อน ใช้ปรุงอาหารได้

วิธีการใช้ : ใช้ใบมาทุบให้ละเอียด แล้วนำมาทาบริเวณที่เป็นคากเกลื่อน

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดทั่วไปในป่า

ภาพที่ 37 ต้นหมาโหรง

26. ต้นหมาโหรง (ภาษาม้ง)

สรรพคุณ : แก้ปวดบวม

วิธีการใช้ : ใช้ตาหมาโหรง เอาขนออกให้หมด จากนั้นนำไปต้มน้ำดื่ม

สภาพแวดล้อม : เป็นพืชที่เกิดขึ้นทั่วไปในป่า หรือบริเวณใกล้แหล่งน้ำ

สมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่บ้านร่องกล้า ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย จ.พิษณุโลก

ที่	ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	รสชาติ	ส่วนที่ใช้ ประโยชน์	วิธีนำไปใช้	ลักษณะของ สมุนไพร
1	ใบสองสี	บำรุงเลือด	หวาน	ใบ	ต้มกับเนื้อไก่	เถาต่ำ
2	ใบฮ้วน	บำรุงเลือด	จืด	ใบ	ต้มกับเนื้อไก่	เถาต่ำ
3	ใบฤๅษี	บำรุงเลือด	จืด	ใบ	ต้มกับเนื้อไก่	ต้นสีแดง
4	กะชายดำ	แก้ปวดท้อง/ กินอาหารผิด	ฝาด	หัว	ชงกับน้ำร้อน/ กินสดๆ	ต้นล้มลุก
5	กะชายขาว	แก้ท้องอืด/ แก้ปวดท้อง	ฝาด	หัว	ดองเหล้า/ชงน้ำ ร้อน	ต้นล้มลุก
7	กะชายหอม	แก้ท้องร่วง	ฝาดอม	หัว	กินสดๆ	ต้นล้มลุก
8	ขมิ้น	แก้หอบเป็นพิษ/ ขับลม/ปวดหัว	ขม	หัว	กินสดๆ/ชงกับ น้ำร้อน	ต้นล้มลุก
9	โสมแดง	บำรุงเลือด	ฝาด	หัว	ต้มกับเนื้อ/ดอง เหล้า	ต้น
10	โสมดำ	บำรุงเลือด/ และน้ำนม	หวาน	ใบ-หัว	ต้มกับเนื้อไก่	ต้น
ที่	ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	รสชาติ	ส่วนที่ใช้	วิธีนำไปใช้	ลักษณะของ

				ประโยชน์		สมุนไพร
11	จิง	แก้เจ็บคอ/ เจ็บลม	เผ็ด	ใบ-ห้ว	กินสดๆ และชมน้ำร้อน	ต้นล้มลุก
12	ว่านชักมกธุก	แก้อาเจียน/ ปวดหัว	ขม	ห้ว	ชมน้ำร้อนและ ทุบละเอียดห่อ	ต้นล้มลุก
13	เปือไก่	เป็นลม	จืด	ใบ	ชมน้ำร้อน	พวง
14	สามใบเล็ก	ผื่นคัน	จืด	ใบ	ดื่มน้ำร้อนล้าง	เถาดิน
15	ยาขม	แก้ปวดฟัน	ขม	ใบ	นึ่งกับไข่ไก่	ต้น
16	เถาเลือด	บำรุงเลือด	หวาน	ใบ	ดื่มน้ำร้อน	เถา
17	ต้นฝรั่ง	เปิดช่อง คลอด	ฝาด	เปลือก	ดื่มน้ำร้อน	ต้น
18	หนามดีหมู	ขับปัสสาวะ	จืด	ลำต้น	ดื่มน้ำร้อน	เถาวัลย์
19	ยู	หัด	จืด	ใบ	ดื่มน้ำร้อน	ต้น
20	เถาเลือดป่า	เบาหวาน/ ความดันสูง	ฝาด	เปลือก	ดื่มน้ำร้อน	เถาวัลย์
21	ม้ากระทืบลม	บำรุงผู้ชาย	ฝาด	ลำต้น	ดองเหล้า	เถาวัลย์
22	สามใบขม	หอบหืด	ขม	ราก-ใบ	ดื่มน้ำร้อน	ต้น
23	เถาวัล	ไข้จับสั่น	หวาน	ใบ	นำใบมาทุบ ละเอียดห่อที่เจ็บ	เถาวัลย์
24	ยาต่อชีวิตลูก	ต่อชีวิต ทารก	จืด	ใบ	ดื่มน้ำเปล่าต้ม	เถาดิน
25	สาบเสือ	ห้ามเลือด	จืด	ใบ	ทุบละเอียดปอกที่ แผล	ต้น

การรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านร่องกล้า

ผ้าปัก

ในอดีตผ้าปักชาวชาวส่วนใหญ่จะใช้ผ้าไหมดิบที่ผลิตเองมาปักเป็นลวดลายต่าง ๆ ซึ่งลวดลายเหล่านี้ มังคุดคั่นออกแบบของลวดลายเอง ปกติแล้วมังคุดจะมีความประณีตในการคิดลวดลาย และการปักลวดลายต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นได้จากกระโปรงของมังคุดที่ทำจากผ้าบาติกกับผ้าปัก และเมื่อมีการปักลายเรียบร้อยแล้ว จะนำมาแปรรูปเป็นเสื้อผ้าที่จะสวมใส่ในเทศกาลปีใหม่ หรือในวันสำคัญต่าง ๆ และสามารถที่จะประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้อย่างอื่นได้ เช่น ถุงย่าม กระเป๋าสะพาย กระเป๋าเป้ กระเป๋าใส่สตางค์ ถุงใส่

โทรศัพท์มือถือ เครื่องใช้อื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งผ้าปักของม้งจะมีลวดลายที่แตกต่างกันไป และมีชื่อเรียกแตกต่างกัน

ภาพที่ 38 กระโปรงผ้าปักของม้งที่ทำจากผ้าบาติก

ผ้าบาติกชาวเขาเผ่าม้ง

ในอดีตม้งมีการนำผ้าไหมดิบที่ทอเองมาเขียนเป็นลวดลายต่าง ๆ เพื่อที่จะทำเป็นกระโปรงของผู้หญิงม้ง ซึ่งผ้าไหมนั้นทำมาจากเปลือกของเส้นใยกล้วยที่แห้งสนิท จากนั้นจะนำมานักออกเป็นเส้นเล็ก ๆ เพื่อที่จะได้เส้นด้ายที่มีขนาดเล็กเหมาะสมกับการทอผ้า ซึ่งทั่วไปจะนำเส้นใยกล้วย ที่แบ่งเป็น 4 ส่วน หรือแบ่งออกเป็นอีก 16 - 20 เส้น จากนั้นจะนำเส้นใยกล้วยไปดำในครกกระเดื่อง เพื่อให้เปลือกนอกที่หุ้มติดกับเส้นใยหลุดออกไป ให้เหลือแต่เส้นใยแท้ ๆ เท่านั้น เพราะเส้นใยกล้วยแท้จะมีความอ่อนตัวและสะดวกแก่การปั่น

หลังจากที่มีการดำเส้นใยกล้วยเรียบร้อยแล้วก็จะนำมาพันม้วน ๆ เป็นก้อนโดยใช้ ดินคั่ว (ดินคั่วเป็นเครื่องมือเฉพาะในการพันเส้นใยกล้วย) ทำมาจากไม้กลม ๆ เส้นผ่าศูนย์กลางยาวประมาณ 8-10 นิ้ว มีที่ถือทำด้วยหวายดักในขณะที่จะนำมาพันแกนไม้นั้น จะมีการต่อเส้นใยกล้วยแต่ละเส้น โดยใช้นิ้วมือขยี้ส่วนปลายของเส้นใยกล้วยให้แตกออกเป็นสองเส้น จากนั้นก็จะนำอีกเส้นหนึ่งมาต่อกับเส้นเดิม เมื่อเส้นใยกล้วยเต็มแกนแล้วจะคล้ายกับรองเท้าจีน จากนั้นจึงถอดไม้ออกเก็บม้วนเส้นใยไว้ นำไปจุ่มน้ำร้อนให้อ่อนตัว แล้วนำไปตีเป็นเกลียว โดยผ่านการเข้าเครื่องตีเกลียว นั่นคือ ชั่วคั่ว เส้นใยที่ผ่านการปั่นเป็นเกลียวแล้วจะกรอไว้ในแกนที่เรียกว่า ชาย ซึ่งเครื่องชั่วคั่วเครื่องหนึ่งสามารถที่จะใจแกนเส้นใยกล้วยได้ครั้งละ 4 - 6 แกน เมื่อเสร็จก็จะเปลี่ยนชุดใหม่อีก

จากนั้นก็ดึงด้ายออกจากแกนเข้าเครื่องโกล เพื่อเก็บต่อไป จากนั้นนำด้ายเส้นใยกล้วยมาฟอกสี และทำให้ด้ายอ่อนตัว โดยนำมาต้มกับน้ำขี้เถ้าประมาณ 4 กาละมัง นำมาร่อนเศษถ่านออกแล้วผสมน้ำใส่ลงในกะทะใบบัวเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 - 3 1/2 ฟุต เอาใจด้ายกล้วยลงต้มจนด้ายนิ่มขลก และเอาใจด้ายคลุกกับขี้เถ้า แช่ไว้เช่นนั้น เมื่อแห้งสนิทแล้วนำไปต้มกับน้ำขี้เถ้า แช่ไว้ 1 คืน ล้างขี้เถ้าออกให้หมด

ตากให้แห้ง ทำซ้ำเช่นนี้จนกว่าเส้นใยจะขาวจนพอใจ จึงนำเข้าใส่ห่อ

จากนั้นก็นำเส้นด้ายที่ปั่นเรียบร้อยแล้วมาทอเป็นผ้าไหมดิบ เมื่อทอเรียบร้อยแล้วก็จะนำมารีดด้วย ก้อนหิน ซึ่งก้อนหินนี้ใช้สำหรับในการรีดผ้าไหมดิบเท่านั้น หากว่าไม่รีดให้เรียบแล้ว เวลานำผ้าไหมดิบมา เขียนเป็นลวดลายจะไม่สามารถเขียนได้ เนื่องจากมีปมของเส้นด้ายที่ต่อกันด้วย หากว่าไม่เรียบก็จะเขียน ลวดลายได้ไม่สวย

สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก จากภูมิปัญญา

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และธรรมชาติของอุทยานฯ ภูหินร่องกล้า เป็นที่นิยมของ นักท่องเที่ยวที่ชอบธรรมชาติ ขึ้นมาเที่ยวกันปีละหลายหมื่นคน นอกเหนือจากการที่นักท่องเที่ยวจะได้ สัมผัสกับธรรมชาติที่สมบูรณ์และสวยงามแล้ว ยังได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชนเผ่าม้งในพื้นที่อีกด้วย

ภาพที่ 39 ร้านค้าชุมชนที่หน้าโรงเรียนการเมือง

สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ ซึ่งชาวเขาเผ่าม้งประดิษฐ์เป็นสินค้าของ ฝาก โดยใช้ภูมิปัญญาของชาวเขาเผ่าม้งในการประดิษฐ์ สินค้าและของใช้บางอย่างที่นำมาขาย เป็นสิ่งของ ที่ชาวเขาเผ่าม้งใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น กำไล เครื่องเงิน ขลุ่ยม้ง ตุ๊กตา พวงกุญแจ ผ้าลายปักต่างๆ กังหันม้ง ลูกข่างและอื่นๆ ส่วนใหญ่จะทำขึ้นด้วยมือทั้งสิ้น รวมทั้งยังนำเอาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพมา ขาย เช่น หมวกไหมพรม ผ้าพันคอ ดอกกระดาศ และพืชผักต่างๆ

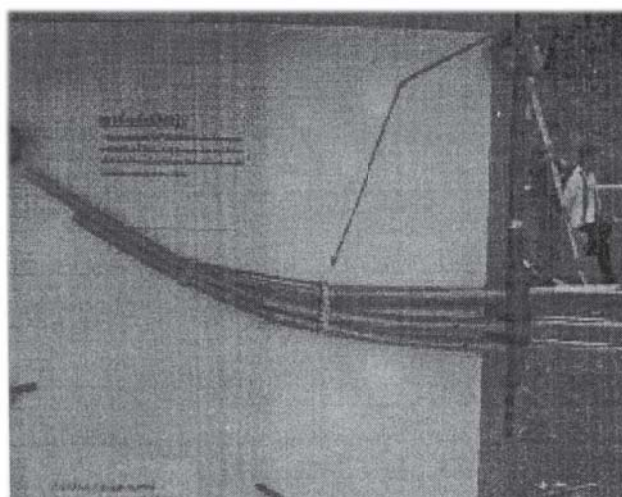
เครื่องดนตรี

ความเป็นมา

ไม่มีการบันทึกไว้อย่างแน่นอนว่า เครื่องดนตรีม้ง มีมาตั้งแต่เมื่อไร และดนตรีชิ้นแรกชื่ออะไร แต่จากการสอบถามผู้คนในหมู่บ้านให้คำตอบทำนองเดียวกันว่า เครื่องดนตรีมีมาพร้อมกับชีวิตของ ชาวเขา และเครื่องดนตรีชิ้นแรกได้แก่ ใบไม้ โดยจะใช้ใบไม้เป่าเป็นสัญญาณต่าง ๆ เช่น สัญญาณในการเรียกหา สัญญาณในการส่งของ สัญญาณในการล่าสัตว์ และสัญญาณเรียกสาวคนรัก ภายหลังได้มีการวิวัฒนาการ โดยนำมาใช้เป่าเป็นทำนอง และบรรยายถึงความรัก ความสุข และความเศร้า ครั้นต่อมาได้มีการพัฒนาเครื่องดนตรีให้มีคุณค่าดีขึ้น โดยใช้ไม้ไผ่ที่เป็นเครื่องดนตรี เช่น ปี่ ขลุ่ย(Raj)

แคน(Qeej) นอกจากนี้ยังมีผู้คิดทำเครื่องดนตรีจากทองเหลืองที่มีเสียงไพเราะมาก เช่น จ้าง (Ncas)

เป็นต้น

ภาพที่ 40 แคนม้ง

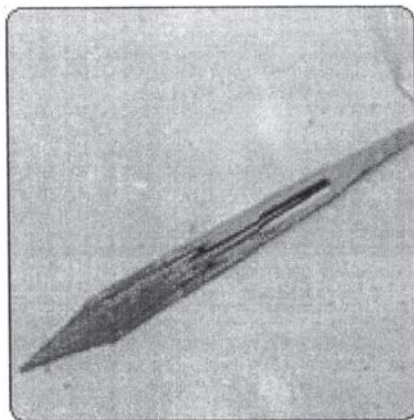
แคนม้ง

แคนม้งเป็นสัญลักษณ์ของชนเผ่าม้ง ตัวแคนทำด้วยไม้ไผ่ มีลำเล็กหาลำ ลำใหญ่หนึ่งลำ แต่ละลำเจาะรู 1 รู แล้วนำมาประกอบเป็นตัวแคน และแต่ละลำจะยาวไม่เท่ากัน โดยมีเต้าเป็นตัวยึด ซึ่งทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ลำไม้ไผ่ที่เสียบอยู่ในเต้า เจาะรูแล้วใส่ลิ้นโลหะที่เป็นทองเหลืองไว้ที่ไม้ไผ่ สำหรับเป่าให้เกิดเสียง 6 เสียง

พิธีกรรมที่ใช้

1.1 เป่าในงานเฉลิมฉลอง เช่น งานปีใหม่ ม้ง งามแสดงต่างๆ เพื่อความสนุกสนาน และโชว์ความสามารถเฉพาะตัว ไม่ใช่มีงทุกคนเป่าเป็น แต่ต้องเป็นคนที่มีการฝึกฝนและมีความตั้งใจเรียนรู้จึงจะสามารถเป่าและแสดงทำไปได้ด้วย.

1.2 เป่าในงานศพ ในงานศพม้งเชื่อว่าเสียงแคนเป็นเสียงที่จะนำวิญญาณผู้ตายไปถึงปู่ย่าตายายที่ตายก่อนนั้น และเป็นการชี้ทางไปถึงบ้านเก่าที่เคยอยู่มาแล้ว

ภาพที่ 41 จิ้งหน่อง (จ่าง)

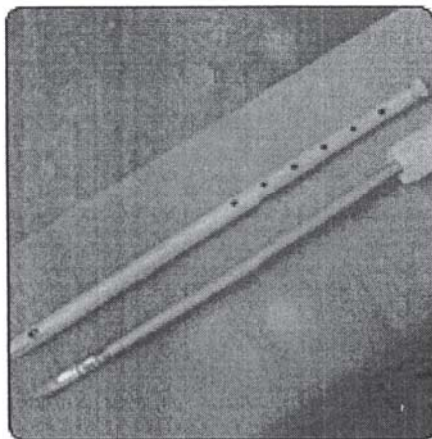
จิ้งหน่อง (จ่าง)

ทำด้วยโลหะทองเหลือง เป็นแผ่นยาวปลายและหัวจะแหลมค้ำในโลหะทองเหลือง ตัดเป็นเส้นสี่เหลี่ยม ยาวขนานกับกรอบนอกของโลหะทองเหลือง ส่วนท้ายจะตัดขาดออกจากโลหะทองเหลือง ส่วนปลายจะไม่ขาด

จิ้งหน่อง (จ่าง) เป็นเครื่องดนตรีคู่กายคู่ใจ ของหนุ่มสาวม้ง จ่างเป็นเครื่องดนตรีที่ปู่ย่าตายายท่านสร้างไว้ และเชื่อกันว่ามีผีสิงอยู่ ใช้เป่าเพื่อระบายความรู้สึกในใจ สามารถเป่าได้หลากหลายรูปแบบ เช่น เราเป็น หนุ่มต้องเดินทางไกลไปเที่ยวสาวก็จะเป่าจ่างทางไกล หรือถ้าเป็นหนุ่มสาวในหมู่บ้านเดียวกันก็จะเป่าอีกแบบหนึ่ง เพื่อแสดงว่าเราเป็นคนคุ้นเคยกัน จ่าง นับว่าเป็นเครื่องดนตรีของม้งที่ใช้สื่อรักกัน แต่พอได้มาเป่าจ่างได้ตอบกัน และทำให้ต่างคนต่างเห็นคุณค่า ของแต่ละคน จนเกิดความผูกพัน และรักกัน

ดังนั้นในการเกี้ยวพาราสีของม้งนั้นเราจะใช้จ่างเป็นสื่อ ของประเพณีการเกี้ยวพาราสีอย่างหนึ่งของม้ง ก็คือหนุ่มต้องไปหาสาวในยามค่ำคืน ซึ่งสาวนอนในบ้านหนุ่มอยู่ นอกบ้านหนุ่มต้องรู้ว่าสาวนั้นเป็นใคร นอนอยู่ตรงไหน ในยามที่ทุกคนหลับหนุ่มจะค่อย ๆ ไปเรียกสาว สาวเองคงไม่ตอบหนุ่มอย่างง่ายดายเหมือนที่ทุกคนคิดกัน ถ้าสาวไม่ตอบหนุ่มก็ต้องกลับ หรือไม่ก็ตอบมาว่ายามนี้เวลาดึกแล้ว ทุกคนต้องการพักผ่อน ขออย่าได้มารบกวนเมื่อได้คำตอบเช่นนี้ หนุ่มก็ต้องกลับไปที่บ้าน แล้วหาวิธีที่ให้พบกับสาวให้ได้ รู้จักกัน นั่นคือหนุ่มจะต้องเป่าจ่างที่เป็นบทเพลงรักมอบให้สาวเพื่อให้สาวได้เห็นคุณค่าของหนุ่ม แล้วจะมี

เสียงตอบออกมาว่า ใครนะเป่าจ่างได้เก่งจังเลย อยากจะรู้จักจริง ๆ การสนทนาจึงเกิดขึ้น จ่างเป็นดนตรีที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของคนม้งในอดีตอย่างยิ่ง

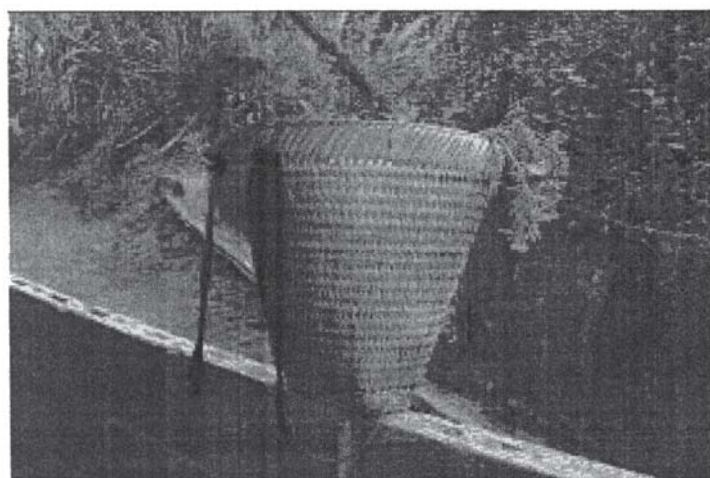
ภาพที่ 42 ขลุ่ยม้ง

การเป่าขลุ่ย

ขลุ่ยเป็นเครื่องดนตรีอีกประเภทหนึ่งของ ม้งที่ใช้เป่าเรียกหาคู่ ซึ่งขลุ่ยม้งจะทำมาจากกระบอกไม้ไผ่ และท่อพีวีซี จะใช้เป่าแทนความรู้สึกของสภาพจิตใจของผู้นั้นจะเป่าในวันสำคัญ เช่นงานปีใหม่และงานสำคัญอื่นๆ

เป่ (เกอะ/Kawm)

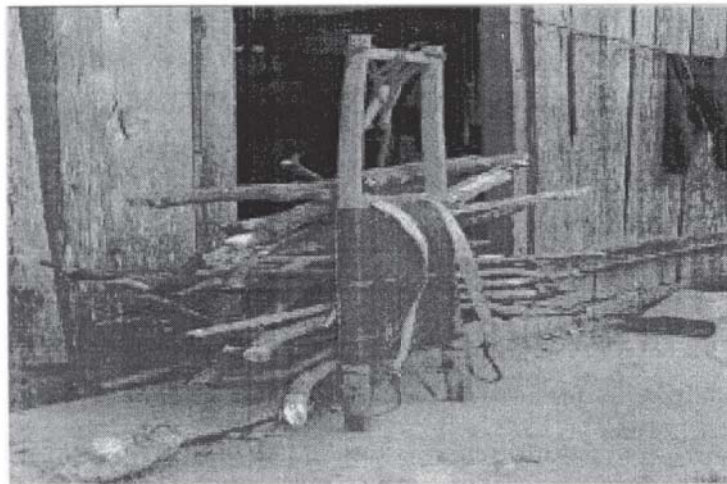
เป่ ภาษาม้งเรียกว่า “เกอะ” เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการบรรจุสิ่งของชนิดต่าง ๆ ใช้แทนกระเป๋าด้านหลัง ผลิตมาจากหวายหรือไม้ไผ่ สายสะพายทำมาจากหนังวัวหรือวัสดุที่มีความเหนียวทนแข็งแรง

ภาพที่ 43 เป่ (เกอะ)

เป้สองขา(คี/Khib)

เป้พื้น ภาษาม้งเรียกว่า “คี” เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ปั่นหรือสิ่งของที่มีความยาว วิธีการเป้ต้องนำสิ่งของที่จะเป้มาเรียงกันตามแนวขวางให้เต็มด้านหลังของเป้และใช้เชือกมัดให้แน่นหลังจากนั้นจึงยกตั้งขึ้นเพื่อเป้ เป้พื้นผลิตมาจากไม้และหวายหรือวัสดุอื่นที่มีความแข็งแรง

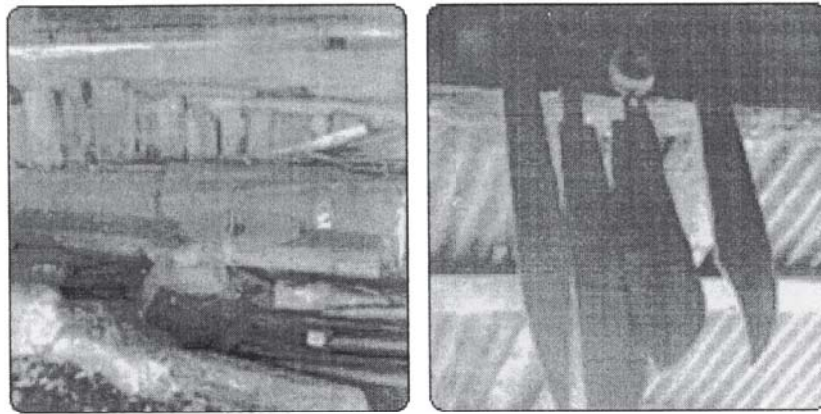
ภาพที่ 44 เป้สองขา(คี/Khib)

การตีมีด

ในอดีdm้งมีความรู้เรื่องการทำมีดอยู่มากมาย ลักษณะมีดของม้งจะไม่เหมือนกับชนเผ่าอื่น ม้งจะมีการตีมีดตามสภาพการ ใช้งาน ถ้าเป็นงานหนักตัวมีดก็จะมึลักษณะใหญ่ แต่ถ้าใช้ในการคายหญ้า ม้งจะทำด้ามมีดให้ยาวเพื่อสะดวกในการฟันหญ้า หรือถ้าตัดไม้ม้งก็จะทำตัวมีดใหญ่ขึ้นด้ามไม่ค่อยยาวเท่าไร เพื่อสะดวกแก่การใช้งาน ม้งจึงได้ชื่อว่าผู้ที่มีความสามารถในการตีมีดเป็นอย่างมาก มีดม้งจะมีลักษณะพิเศษกว่า คือตัวมีดจะหนา ตรงปลายมีดจะแหลมมาก มีความคมมาก

เครื่องเป่าลมกับกองถ่าน

เครื่องเป่าลมมีประโยชน์ในการเป่าลมเพื่อให้ถ่านร้อนขึ้น และไม่ดับ สะดวกแก่การเผาไม้ให้ร้อน และสามารถที่จะตีมีดตามรูปแบบที่ต้องการ ซึ่งมีดที่ถูกวัดแบบเรียบร้อยแล้ว จะถูกนำมาเผาให้มีความอ่อนตัวขึ้น แล้วจึงจะตีมีดให้มีความสวยงาม เครื่องเป่าลมทำมาจากไม้ โดยหาท่อนไม้ที่มีขนาดใหญ่พอสมควร เจาะตรงกลางให้มีช่องว่างในท่อนไม้อยู่ จากนั้นนำเส้นเหล็กมา เอาแผ่นไม้มาทำเป็นฝาปิดตรงด้านหน้าของท่อนไม้ เจาะรู ตรงกลางของแผ่นไม้ที่ใช้ทำเป็นฝา นำเส้นเหล็กที่เตรียมไว้มาสอดใส่เข้าไป จากนั้นจึงนำไปสวมลงไปใ้ท่อนไม้ เวลาที่ดึงออกแล้วดันเข้าไปจะมีลมเป็นตัวช่วยเป่า ให้ถ่านที่ติดไฟอยู่ข้างหน้าไม่ต้องดับ

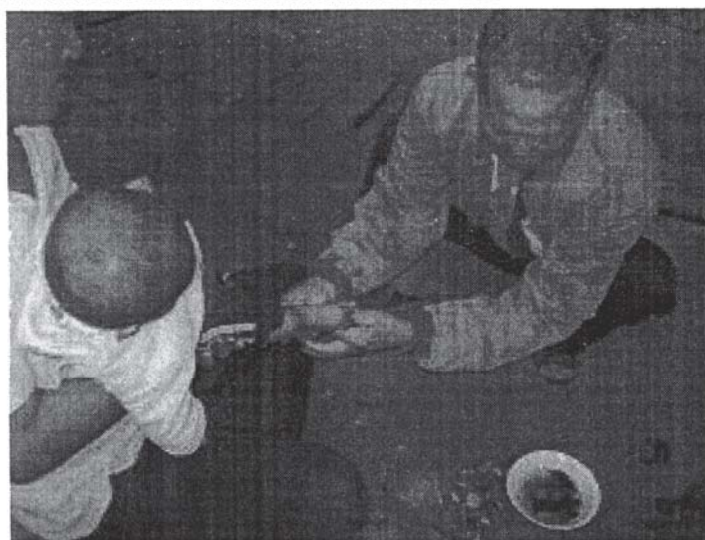

ภาพที่ 45 เครื่องเป่าลมและแบบมิดต่างๆ

ซึ่งการตีมิดแต่ละครั้ง มั่งจะต้องมีการนำแผ่นเหล็กที่จะตีเป็นมิด มาวัดตามแบบ มิดตามที่มีมิดออกแบบไว้ เพื่อสะดวกแก่การใช้งานเพราะมิดมั่ง แต่ละแบบจะมีการนำมาใช้งานคนละด้านกัน มิดจะมีขนาดของตัวมิดหนาก็กจะมี การใช้งานที่ค่อนข้างหนัก หรือใช้สำหรับในการตัดสิ่งของที่มีความแข็งแรง ส่วนมิด ที่มีขนาดของตัวมิดบาง และเล็กลงจะใช้ในการตัดสิ่งของที่อ่อนกว่า เช่น ใช้หั่นผักต่าง ๆ ส่วนมิดที่ใช้ในการหั่นเนื้อสัตว์ต่างกันตรงปลายมิดจะมี ลักษณะแหลมมาก ตัวมิดจะมีลักษณะเล็กยาวเรียว เหมาะสำหรับการในการพกพาไปไหนมาไหนได้สะดวก

ภูมิปัญญาในการรักษาโดยการจับเส้นและใช้คาถา

การรักษาโดยภูมิปัญญาชาวบ้านมีการรักษาในหลายวิธี คือเป็นการรักษาโดยความเชื่อดั้งเดิม บางครั้งก็ใช้ยาสมุนไพรผสมผสานไปด้วย หลายครั้งใช้คาถา เช่น ทำเมื่อเด็ก หรือ ผู้ใหญ่ เจ็บป่วย ๆ ใช้ยารักษาแล้วไม่หาย สุดท้ายก็ต้องใช้วิธีนี้ และก็หายตามที่ตนเองเชื่อ

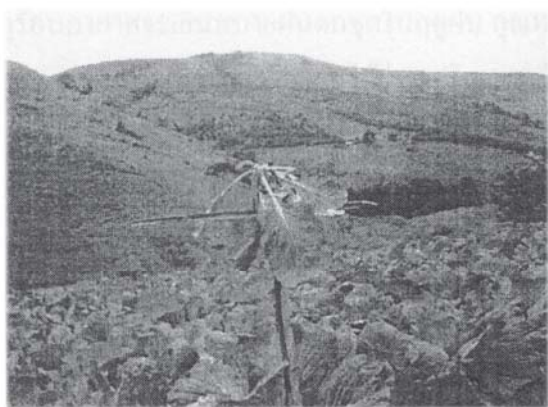

ภาพที่ 46 การรักษาโดยการจับเส้นใช้คาถา

การรักษา โดยใช้การจับเส้นพร้อมทองคำ ใช้ถ่านไฟที่อยู่ในกองไฟยังไหม้แดงอยู่มาชุบน้ำ พร้อมกับบอก ว่าโด้เจ็ง... โด้เจ็ง.. ทำอย่างวันละหนึ่งครั้ง เป็นสามวัน

สัญลักษณ์แห่งการห้ามขโมย

การใช้สัญลักษณ์แจ้งบอกให้คนในหมู่บ้าน ไม่ให้ลักขโมยของกันและกันทำได้โดย การนำเอาไม้ไผ่ หรือกิ่งไม้ มาทำเป็นลักษณะเหมือนไม้กางเขน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 นิ้ว หรือน้อยกว่านั้น ยาวประมาณ 1 เมตร นำมาปักให้แน่นลงบนที่ดินของเจ้าของที่ปลูกพืชไว้ (ปักตรงจุดที่มองเห็นชัดเจน) จากนั้นนำผลผลิต หรือพืชไร่ที่อยู่ในแปลงนั้น มาเสียบไว้บนไม้กางเขน เพื่อแสดงให้เห็นว่า ห้ามทุกคนเข้ามาเก็บผลผลิตหรือพืชไร่โดยเด็ดขาด เช่นถ้าที่ดินแปลงนี้ปลูกกะหล่ำปลี ก็นำเอาหัวหรือใบกะหล่ำปลี มาเสียบลงบนไม้กางเขน เป็นต้น

ภาพที่ 47 สัญลักษณ์เครื่องหมายการห้ามลักขโมย

สัญลักษณ์นี้ถูกถ่ายทอดสืบต่อมานานแล้ว เป็นสัญลักษณ์ที่ทุกคนต้องปฏิบัติ ไม่ฝ่าฝืน ถือว่าเป็นการใช้ภูมิปัญญาของชาวเขาเผ่าม้ง ในการสื่อบอกถึงข้อห้ามของคนในชุมชนได้โดยไม่ต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

กิจกรรมที่ 5 การเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ

ผลการดำเนินงาน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่บ้านร่องกล้า โดยทั่วไปเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน ประกอบด้วยยอดภูเขาที่สำคัญคือ ภูหมันขาว ภูแผงม้า ภูจี่เฒ่า ภูลมโล ภูหินร่องกล้า โดยมีภูหมันขาวเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด สูงประมาณ 1,820 เมตร จากระดับน้ำทะเล เทือกเขาเหล่านี้จะมีความสูงลดหลั่นลงไปตามทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก และ เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำลำธารหลายสาย เช่น ห้วยลำน้ำไข ห้วยน้ำมื่น ห้วยหอมสิงห์ ห้วยเหมือดโคน และห้วยหลวงใหญ่

ภูหินร่องกล้ามีอากาศคล้ายภูกระดึงและภูหลวงเนื่องจากมีความสูงใกล้เคียงกันอากาศจะหนาวเย็นเกือบตลอดปี โดยเฉพาะในฤดูหนาวอุณหภูมิจะต่ำมากประมาณ 0 - 4 องศา มีหมอกคลุมทั่วบริเวณ ส่วนฤดูร้อนอากาศจะเย็นสบายฝนตกชุกในฤดูฝน อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี ประมาณ 18-25 องศา

หมู่บ้านร่องกล้า เรียกได้ว่า อยู่ใจกลางป่าในพื้นที่อุทยานฯ ลายล้อมไปด้วยป่าไม้ที่สมบูรณ์ โดยเรียกตามสภาพป่า คือ ป่าเต็งรัง ป่าดิบเขา และป่าสนเขา ป่าเต็งรัง เป็นป่าที่ขึ้นในพื้นที่ระดับต่ำบริเวณเชิงเขา พื้นที่เป็นดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์และค่อนข้างแห้งแล้ง

นอกจากนี้ยังพบกล้วยไม้ป่าดอกไม้ป่าหลายชนิดขึ้นอยู่ตามลานหิน เช่น ม้าวิ่ง เอื้องดาฮิน เอื้องคำหิน เอื้องสายสามสี ช้องนางคลี่ เหง้าน้ำทิพย์ กุหลาบขาว กุหลาบแดง ฟองหิน รวมทั้งมอส เฟิน ไลเคนส์ และตะไคร้ชนิดต่างๆ ซึ่งในช่วงปลายฤดูฝนต่อฤดูหนาวดอกไม้ป่าเหล่านี้จะออกดอกบานสะพรั่งมีสีสันงดงาม (ข้อมูลจากอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า)

แหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

เนื่องจากอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เป็นอุทยานแห่งชาติทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีสภาพธรรมชาติที่สวยงามแปลกตาผิด จากอุทยานแห่งชาติโดยทั่วไป ดังนั้นสถานที่ท่องเที่ยวในเขตอุทยานฯ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่สถานที่ต่างๆ ที่อดีตผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เคยใช้เป็นที่อยู่อาศัย เป็นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสถานที่เหล่านี้จะได้รับการรักษาดูแลให้คงอยู่ในสภาพเดิม

ภาพที่ 48 แผนที่เส้นทางศึกษามรดกชาติ
อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

โรงเรียนการเมืองการทหาร อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 6 กิโลเมตร มีสภาพเป็นป่าดิบเขา รกทึบหนาแน่นไปด้วยต้นไม้ใหญ่ ในอดีตเคยเป็นสถานที่สำหรับการศึกษาตามแนวทางของลัทธิคอมมิวนิสต์ ในบริเวณโรงเรียนการเมืองการทหาร จะประกอบไปด้วยบ้านฝ่ายพลเรือน ฝ่ายพลการ ฝ่ายสื่อสาร และสถานพยาบาล ส่วนเหล่านี้มีทั้งหมด 31 หลัง เป็นบ้านหลังเล็กๆ กระจายอยู่อย่างเป็นระเบียบ ภายในบ้านแต่ละหลังจะมีแคร่สำหรับนอน และโต๊ะสำหรับเขียนหนังสือทำด้วยไม้กระดานอย่างหยาบ ๆ เศษข้าวของกระจายอยู่เกลื่อนบางหลังเริ่มผุพังเพราะถูกปล่อยให้ร้างภายหลังจากมวลชนทำการมอบตัวแล้ว นอกจากนี้บริเวณตอนกลางของโรงเรียนการเมืองการทหาร มีรถแทรกเตอร์จอดอยู่ 1 คัน ซึ่ง ผกค. ทำการยึดจากบริษัท พินเนส แล้วเผาทิ้งไว้

กังหันน้ำ เป็นกังหันที่ทำด้วยไม้ขนาดใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5 เมตร สร้างโดยฝีมือศิลปะคนละ
วิศวกรรม จากร้างจามบุรี ที่เป็นแนวร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งจุดประสงค์หลักที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการดำ
ข้าวเพื่อช่วยทุ่นเวลาและแรงงาน จะมีบ้างที่ใช้ปั่นกระแสไฟใช้ในโรงเรียนฯ ซึ่งตั้งอยู่เยื้อง ๆ กับโรงเรียนฯ
ห่างกันประมาณ 50 ม. สภาพโดยรอบจะเป็นป่าและมีน้ำตกที่สามารถลงเล่นน้ำได้ แต่ควรระวังเพราะหินมี
ความลื่นมาก

สะพานมรณะหรือประตูว้าว เป็นสถานที่บรรดาเหล่าทหารไทยได้เสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวน
มาก เพราะทางคอมมิวนิสต์ได้มีการดักข่มโจมตี โดยมีการซ่อนตัวอยู่บนลานหินที่มีลักษณะเป็นก้อนหิน
ธรรมชาติที่ทำเป็นแนวสะพานโค้ง

สำนักอำนางรัฐ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอุทยานฯ ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 3
กิโลเมตร ซึ่งเป็นสถานที่ใช้ดำเนินการการเมือง การทหาร การปกครอง มวลชน คล้ายกับศาลากลาง
จังหวัด ทางเข้าสำนักอำนางรัฐ จะเป็นทางเดินแคบๆ ไปตามซอกหิน มีลำธารเล็กๆ ไหลผ่าน มีที่หลบภัย
ทางอากาศ ในบริเวณนี้จะมีบ้านไม้เป็นกลุ่มมีโรงดำข้าว โรงอาหาร โรงทอผ้า สถานที่อบรมที่สอบสวน
ของฝ่ายจัดตั้ง และคุกสำหรับกักขังผู้กระทำความผิด บ้านพักระดับผู้บริหารพรรค ที่รายรอบอยู่บริเวณ
สำนักอำนางรัฐ

สุสานนักรบ ทปท. (กองทัพลดแอกแห่งประเทศไทย) สถานที่แห่งนี้เป็นที่ฝังร่างสมาชิกพรรค
คอมมิวนิสต์ฯ ที่เสียชีวิตบนสมรภูมิจากมือของข้าศึก ซึ่งยังคงเป็นตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาว่าแผ่นดินผืนนี้ได้
ถูกทาศึกด้วยเลือดสีแดงหลายแสนตารางกิโลเมตร และสิ่งที่พอจะให้อนุชนรุ่นหลังได้กราบเคารพคือ แผ่นดิน
ที่กลบหน้าพร้อมกับการสูญเสียที่ยากจะประเมินค่าได้ ญาติผู้เสียชีวิตตลอดจนนักท่องเที่ยวมักจะมาวาง
ดอกไม้ บูหรี เครื่องใช้ เพื่อแสดงการคารวะแก่ดวงวิญญาณของนักรบ

ที่หลบภัยทางอากาศ เป็นที่หลบภัยทางธรรมชาติ ซึ่งทาง ผกค.ใช้เป็นเกราะป้องกันเพื่อ
ลดความเสียหายในการสู้รบ นอกจากนี้ยังใช้เป็นที่พักเสบียงและอาวุธ มีลักษณะเป็นเพิงหินขนาดใหญ่
มี 2 แห่งด้วยกันคือ ก่อนถึงโรงเรียนการเมืองการทหารประมาณ 200 เมตร สามารถจุคนได้ไม่ต่ำกว่า 500
คน และแห่งที่สองคือทางเข้าสำนักอำนางรัฐสามารถจุคนได้ไม่ต่ำกว่า 200 คน

ลานเอนกประสงค์ ลานหินแห่งนี้เป็นลานหินกว้าง อยู่ก่อนจะเข้าสำนักอำนางรัฐ ในอดีตใช้เป็น
ประชุม พบปะสังสรรค์กันในหมู่สมาชิก ภายในลานหินเป็นที่ตั้งของปืนต่อสู้อากาศยาน ซึ่ง ผกค. ใช้ยิง
เฮลิคอปเตอร์เพื่อป้องกันการโจมตีของฝ่ายรัฐบาล และบริเวณใกล้เคียง ๆ จะพบร่องรอยของการทิ้งระเบิดของ
ฝ่ายรัฐบาล สิ่งที่น่าสนใจบนลานหินแห่งนี้คือ ซันแคร็ก (Sun crack) มีลักษณะเป็นร่องรอยของแนวหินที่

ถูกน้ำกัดเซาะจนมีลักษณะเป็นชั้น ๆ ซึ่งเป็นที่บ่งบอกว่า เมื่อหลายล้านปีก่อน สถานที่แห่งนี้เคยอยู่ใต้ทะเลมาก่อน จากนั้นเข้าสู่สำนักอานาจรู

2. ด้านธรรมชาติที่สวยงาม ได้แก่

ลานหินแตก อยู่ห่างจากฐานพัชรินทร์ ประมาณ 300 เมตร ลักษณะเป็นรอยหินที่มีรอยแตกเป็นแนวเป็นร่องเหมือนแผ่นดินแยก รอยแตกนี้บางรอยก็มีขนาดแคบ แต่รากต้นไม้ชอนไชไปได้ บางรอยก็กว้างพอคนก้าวข้ามได้ และบางรอยก็กว้างมากจนไม่สามารถกระโดดข้ามถึง สำหรับความลึกของร่องหินแตกนั้นไม่สามารถจะกะเนได้ ลักษณะเช่นนี้สันนิษฐานว่าอาจจะเกิดจากการโก่งตัวหรือเคลื่อนตัวของผิวโลก จึงทำให้พื้นหินนั้นแตกเป็นแนว นอกจากนี้บริเวณหินแตกยังปกคลุมไปด้วยมอสไลเคนส์ ตะไคร่ เฟิร์น และกล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ

ลานหินปุ่ม อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 4 กิโลเมตร อยู่ริมหน้าผาลักษณะเป็นลานหินผุดขึ้นเป็นปุ่มไล่เลี่ยกัน สูงประมาณ 1 ฟุต คาดว่าเกิดจากการสึกกร่อนตามธรรมชาติของหินทางเคมีและฟิสิกส์ ประกอบกับการขัดเกลาของกระแสลมและสายฝน นอกจากนั้นทางด้านประวัติศาสตร์ ลานหินแห่งนี้ยังเป็นที่สำหรับพักพิงของพรรคคอมมิวนิสต์ เนื่องจากอยู่บนหน้าผา จึงมีลมพัดเย็นสบายเหมาะแก่การนั่งพักผ่อน แต่ปัจจุบันได้ถูกไฟฟ้าไหม้หมดแล้วเหลือเพียงหลักฐานที่บ่งบอกบางส่วนเท่านั้น โดยเก็บรักษาไว้ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ผาซุง เป็นยอดเขาที่มีความสูงถึง 1,614 เมตร ซึ่งสูงเป็นอันดับ 3 รองจากภูหมันขาวและภูมโล มีลักษณะเป็นหน้าผาสูงชันมองเห็นภูมิทัศน์ของเทือกเขาอันสลับซับซ้อน โดยเฉพาะยามเย็นสามารถที่จะชมความงามพระอาทิตย์ได้ ในอดีตผาซุงเป็นที่ที่ พลท.ใช้เพื่อไปปักธงสีแดงรูปผืนเกี้ยว ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นชาติต่อทหารไทย นอกจากนี้ตลอดเส้นทางเดินเราสามารถที่จะศึกษาพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วยได้

น้ำตกหมันแดง เป็นน้ำตกที่มีชั้นต่างๆ รวม 32 ชั้น มีต้นน้ำออกจากเขาภูหมัน ซึ่งมีน้ำตลอดปีตามเส้นทางเดินเท้า จะผ่านป่าดงดิบที่อุดมสมบูรณ์ ที่ทำให้นักท่องเที่ยวสัมผัสความเย็นสดชื่นของสภาพป่าดงดิบ เส้นทางเดินเท้าที่เข้าสู่ น้ำตกกระยะทาง 3.5 กิโลเมตร (ไปกลับ 7 กิโลเมตร)

น้ำตกกรมเกล้า - ภราดร เป็นน้ำตกฝาแฝด 2 แห่ง ที่อยู่ติดๆ กัน อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติ บนถนนภูหินร่องกล้าประมาณ 5 กิโลเมตร ก่อนถึงโรงเรียนการเมืองการทหารประมาณ 1 กิโลเมตร จากถนนสายใหญ่ จะต้องเดินตัดลงไปบนทางเท้าที่เพิ่งทำขึ้นใหม่เป็นระยะทางประมาณ 400

เมตร (ไปกลับ 800 เมตร) ตัวน้ำตกไม่สูงใหญ่นัก แต่สภาพแวดล้อมโดยรอบมีลักษณะเป็นป่าบริสุทธิ์อันงดงามมาก

น้ำตกศรีพัชรินทร ตั้งอยู่ก่อนถึงที่ทำการอุทยานฯ บริเวณเชิงเขาประมาณ 4-5 กิโลเมตร ชื่อน้ำตกนี้ตั้งขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้กับทหารจากค่าย “พัชรินทร” จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นทหารหน่วยแรกที่ขึ้นมาบนภูหินร่องกล้า อยู่ห่างจากถนนประมาณ 600 เมตร ต้องเดินไปตามทางที่ตัดลงไปในหุบเล็ก ๆ จนถึงลานหินและลำธาร เดินย้อนลำธารขึ้นไปประมาณ 150 เมตร ก็จะถึงตัวน้ำตก ซึ่งน้ำตกมีความสูงประมาณ 20 เมตร ในบริเวณจะเป็นแอ่งขนาดใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับเล่นน้ำ

น้ำตกผาลาดและน้ำตกตาดฟ้า ตั้งอยู่บริเวณเชิงภูหินร่องกล้า โดยแยกซ้ายจากหมู่บ้านห้วยน้ำไข ต่อไปประมาณ 2 กิโลเมตร จะถึงที่ทำการพลังงานไฟฟ้าห้วยชมชื่น อันเป็นที่ตั้งของน้ำตกแก่งลาด ขึ้นเขาต่อประมาณ 3-4 กิโลเมตร มีทางเดินแยกซ้ายลงไปที่น้ำตกตาดฟ้า หรือน้ำตกด่านกอกของ เป็นน้ำตกชั้นเดียวขนาดใหญ่ที่สวยงามมาก

น้ำตกห้วยชมชื่นน้อย อยู่ระหว่างเส้นทางอุทยานฯ – โรงเรียนการเมือง น้ำตกแห่งนี้เป็นน้ำตกขนาดเล็กๆ ซึ่งเดินเข้าไป 70 เมตร มีแอ่งน้ำพอที่จะเล่นน้ำได้ การเดินทางสะดวกสบายเหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อนสำหรับครอบครัว ก่อนจะถึงโรงเรียนการเมืองยังมีน้ำตกคู่แฝดอีกแห่งหนึ่ง

น้ำตกร่องกล้า เป็นน้ำตกแห่งใหม่ที่ยังไม่เปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไป แต่หากสนใจต้องติดต่อเจ้าหน้าที่ให้พาไป ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากที่ทำการประมาณ 1-2 กม. การเดินทางจะใช้การเดินเท้า สภาพโดยทั่วไปของป่าจะเป็นป่าดิบเขาผสมป่าเบญจพรรณ การเดินอาจพบรอยเท้าสัตว์ได้ เช่น หมูป่า เลียงผา เก้ง เสือ ฯลฯ ช่วงที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวก็จะเป็นช่วงหน้าฝน เพราะน้ำจะมาก แต่ไม่สามารถที่จะลงเล่นได้ เพราะกระแสน้ำค่อนข้างแรงและเชี่ยวมาก นอกจากนี้ยังพบพันธุ์ไม้แปลก ๆ มากมาย เช่น มะยมแฉะ

จุดชมวิวน้ำมั่งร่องกล้า ในฤดูหนาวสามารถเป็นทะเลหมอกได้ บ้านมั่งร่องกล้า เป็นหมู่บ้านจัดตั้งใหม่บนพื้นที่ซึ่งกันออกจากเขตอุทยานฯ หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้งซึ่งอดีตเคยเป็นแนวร่วมของพคท. ปัจจุบันเป็นที่แวะซื้อผลผลิตจากไร่ของชาวม้ง ทั้งพืชผัก ผลไม้ ไม้ดอกเมืองหนาว เช่น แครอท บล็อกโคลี่ ใผ่หวาน นอกจากนั้นยังมีพืชพื้นเมือง อย่างฝักม้ง ที่รูปร่างคล้ายฝักธรรมชาติแต่กรอบและหวานกว่า จำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวด้วย

ทีมวิจัยชาวบ้านได้ออกสำรวจพื้นที่ของตนเอง โดยมีการมอบหมายหน้าที่กันทำงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ดังนี้

1. สะพานหินงู

ลักษณะเป็นแผ่นหินทรายขนาดใหญ่ วางคู่ขนานกัน 2 แผ่น หินทั้ง 2 แผ่น มีความกว้างประมาณ แผ่นละ 1.50 เมตร ยาว 20 เมตร หนาประมาณ 0.45 เมตร เป็นแผ่นหินเรียบพาดผ่านลำห้วยในป่า มีความสูงประมาณ 4 เมตร

ภาพที่ 49 สะพานหินงู

2. ภูลมโหล

เป็นภูเขาสูงที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของบ้านร่องกล้า สูงประมาณ 1,614 เมตรจากระดับน้ำทะเล เป็นภูเขาสูงที่ทอดตัวจากทางภูหมันขาวลงไปทางภูชี้เต้า บนภูลมโหลจะมีลมพัดตลอดทั้งปีและสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ทางบ้านทับเบิก บ้านหมันขาว ลำน้ำห้วยหลวง ภูอนุสาวรีย์ เป็นจุดที่เหมาะสมแก่การพักผ่อนชมทิวทัศน์และบริเวณรอบจะเต็มไปด้วยต้นซากุระ ซึ่งจะออกดอกให้ได้ชื่นชมในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคมเป็นดงซากุระที่งดงามมาก

3. สัตว์ป่า

จากการค้นคว้าและจากข้อมูลของทางอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าพบว่าสัตว์ป่าที่พบมีทั้งสิ้น 325 ชนิด แบ่งออกเป็น 4 จำพวก คือ

1. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 63 ชนิด เช่น เก้ง หมูป่า เลียงผา กระรอก เป็นต้น

2. สัตว์ป่าจำพวกนก 226 ชนิด เช่น นกเงือก นกค้ำถาด นกปูด นกพระเอก เป็นต้น
3. สัตว์ป่าจำพวกสะเทินน้ำสะเทินบก
4. สัตว์เลื้อยคลาน 22 ชนิด เช่น งูหลาม งูเหือง งูเขียวหางไหม้

4. พืชพรรณ

พื้นที่ของบ้านร่องกล้าส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรเสียเป็นส่วนใหญ่ และพืชพรรณโดยรวมในบริเวณหมู่บ้านนั้นจะเป็นป่าดิบเขา สภาพป่าดั้งเดิมยังไม่ถูกทำลาย ส่วนมากจะอยู่ในตอนใต้และตอนเหนือของหมู่บ้าน เป็นป่าไม้แน่นที่มีความชุ่มชื้นตลอดปีพืชพรรณสำคัญที่พบแยกได้ดังนี้

ต้นไม้ที่สำคัญในเขตป่ารอบหมู่บ้าน

1. ไม้หน้างช้าง (Tawv ntshw) ลักษณะของต้นไม้ ผิวสีเทาขาว ลำต้นใหญ่ 3-4 คนโอบ สูง 50-80 เมตร มีเปลือกหนาประมาณ 2 นิ้ว เป็นไม้เนื้ออ่อน ข้างในสีขาว ชาวบ้านเชื่อว่ามีต้นไม้ชนิดนี้อยู่ที่ไหน ที่นั่นดินสมบูรณ์ทำมาหากินได้ (สามารถปลูกฝังได้) จะมีผลช่วงเดือนตุลาคม ผลมีขนาดเท่าหัวแม่มือ สุกแล้วสีดำ สัตว์ต่างๆชอบมากิน พวกกระรอก/นกเขียวหัวแดง

ประโยชน์ : สามารถเลื้อยมาสร้างบ้านได้(ไม้พื้น)

2. ไม้ยางแดง (DaJ ntawv/คำเตือ) ลักษณะของต้นไม้ ผิวสีเหลือง ลำต้นใหญ่ 3-4 คนโอบ สูง 50 - 80 เมตร ข้างในสีแดง เนื้อแข็ง เวลาตัดจะมียางออกมาสีเหลืองแดง ชาวบ้านเชื่อว่ามีต้นไม้ชนิดนี้อยู่ที่ไหน ที่นั่นดินสมบูรณ์ทำมาหากินได้ (สามารถปลูกฝังได้) จะมีผลช่วงเดือนตุลาคม ผลมีขนาดเท่าหัวแม่มือ สุกแล้วสีดำ สัตว์ต่างๆชอบมากิน พวกกระรอก/นกเขียวหัวแดง

ประโยชน์ : สามารถเลื้อยมาสร้างบ้านได้(ไม้พื้น/ไม้โครง)

3. ไม้เฒ่า (Ntoo neeb) ลักษณะของต้นไม้ ผิวสีดำ ลำต้นใหญ่ ประมาณ 3 คนโอบ สูง 70-80 เมตร ข้างในเนื้อไม้มีสองชั้น ชั้นที่ 1 สีขาว ชั้นที่ 2 สีแดง เนื้อแข็ง เวลาตัดจะมียางออกมาสีเหลืองแดง ชาวบ้านเชื่อว่ามีต้นไม้ชนิดนี้อยู่ที่ไหนที่นั่นดินสมบูรณ์ทำมาหากินได้(สามารถปลูกฝังได้) ติดลูกเดือนตุลาคม ลูกขณะเท่าลูกอมยี่มกลมสีเขียว สุกแล้วสีเหลือง สัตว์ต่างๆชอบมากิน พวกแก้งป่า/วัวป่า/หมูป่า

ประโยชน์ : สามารถผ่านทำเป็นเสาบ้านได้

4. ไม้ค้ำขวาน (Kotau/กอเตา) ลักษณะของต้นไม้ ผิวสีเขียวดำ ลำต้นใหญ่ 1-2 คนโอบ สูง 20-40 เมตร เปลือกหนา 1 ซม. ใบสีเขียวเข้มกว้าง 2 นิ้ว ยาว 6 นิ้ว ข้างในเนื้อไม้มีสองชั้น ชั้นที่ 1 สีขาว ชั้นที่ 2 สีแดง เนื้อแข็ง ชาวบ้านเชื่อว่ามีต้นไม้ชนิดนี้อยู่ที่ไหนที่นั่นดินสมบูรณ์ทำมาหากินได้(สามารถปลูกฝังได้) ติดลูกเดือนพฤศจิกายน ลูกขณะเท่าลูกอมยี่มกลมสีเขียว สุกแล้วสีเหลือง สัตว์ต่างๆชอบมากิน พวกแก้งป่า/วัวป่า/หมูป่า/กระรอก

ประโยชน์ : สามารถผ่านมาเป็นค้ำขวาน/ค้ำจอบ

5. ไม้ฮ้างฮ้าง (Hoob uab) ลักษณะของต้นไม้ ผิวลายขาว-ดำ ลำต้นใหญ่ 2-3 คนโอบ สูง 20-40 เมตร เปลือกประมาณหนา 1 ซม. ใบสีเขียว-ขาว กว้าง 2 นิ้ว ยาว 6 นิ้ว ข้างในเนื้อแข็ง ชาวบ้านเชื่อ

ว่ามีต้นไม้นชนิดนี้อยู่ที่ไหนที่นั้นดินสมบูรณ์ทำมหากินได้(สามารถปลูกฝังได้) ดิดลูกเดือนธันวาคม ลูก
ขณะเล็กกว่าลูกอ้อม กลิ่นเหม็นสดสีเขียว สุกแล้วสีดำ สัตว์ไม่ชอบกิน

ประโยชน์ : ผ่านมาเป็นพันธุ์ที่ดีมาก ดิดไฟง่าย

6. ไม้ฮัวจั่ว (Huab ncua) ลักษณะของต้นไม้ ผิวลายขาว-ดำ ลำต้น 15 ซม. สูง 10-15 เมตร ใบ
กลม 4 นิ้ว สีเขียว-ขาวอ่อนชาวบ้านเชื่อว่ามิดินไม้นชนิดนี้อยู่ที่ไหนที่นั้นดินสมบูรณ์ทำมหากินได้(สามารถ
ปลูกฝังได้) ดิดลูกเดือนธันวาคม - มีนาคม ลูกขณะเล็กเหมือนเมล็ดผักกาด สดสีเขียว สุกแล้วสีดำ สัตว์
ชอบกิน เช่น นกพิราบเขียว

ประโยชน์ : ลอดหนังมาทำเป็นเชือกได้ดี

7. กำลึงเสือโคร่ง (Zaws kos/เขอกอ) ลักษณะของต้นไม้ ผิวลายน้ำตาลเกลบ ลำต้น 2 คนโอบ
สูงประมาณ 40 – 50 เมตรใบสีเขียว กว้าง 1/2 นิ้ว ยาว 2 นิ้ว หนัหนา 1 ½ นิ้ว ตัวผู้ไม่เป็นดอก

ประโยชน์ : เป็นยาของเฝ้าอย่างดี บำรุงเลือดทำให้ร่างกายแข็งแรง

8. ต้นเมเปิล ลักษณะของต้นเปิด ลำต้นสีดำ ขนาด 15 นิ้ว ใบสีเขียวอ่อน

ประโยชน์ : เป็นยาแก้ปวดไขข้อ

9. สนสามใบ ลักษณะสนสามใบ ผิวลำต้นสีน้ำตาลดำ ใบมีสามใบ เป็นสนที่ขึ้นตามธรรมชาติ
ขนาดลำต้น 2 คนโอบ สูง 50 – 60 เมตร กลิ่นหอม

ประโยชน์ : ใช้เป็นเชื้อเพลิง และ เป็นยาแก้ท้องเสีย

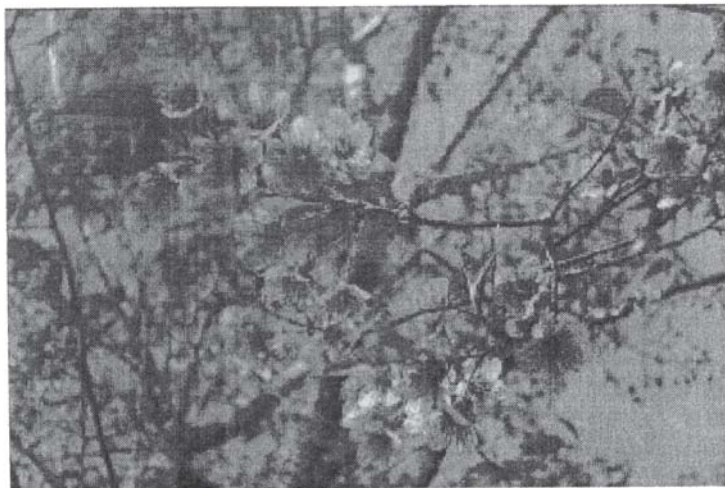
เห็ดที่พบในป่า

1. เห็ดขอน (Nceb cav) เป็นเห็ดที่ขึ้นตามขอนไม้แห้ง ลักษณะจะแข็งมีสีน้ำตาล-ดำ
สามารถพบได้ตามเส้นทางเดินป่า เดือนก.ย.-เม.ย.
2. เห็ดหนู (Nceb tswm) เป็นเห็ดที่ชอบขึ้นตามขอนไม้ที่มีความชื้นสูง มีความอ่อน
สีน้ำตาล สามารถนำมาทำอาหารได้ พบเห็นในช่วงเดือน พ.ค.-มิ.ย.
3. เห็ดเนื้อวัว (Nceb nqaij nyuj) เป็นเห็ดที่ขึ้นตามขอนไม้ที่มีความชื้นสูงมักพบ
ในช่วงฤดูฝน ลักษณะมีสีส้มอมขาว สามารถนำมาทำเป็นอาหารได้ เดือน มิ.ย.-ก.ย.
4. เห็ดไก่ (Nceb Qaib) เป็นเห็ดที่ชอบขึ้นตามพื้นดินตามไร่ที่เผาไหม้ในช่วงฤดูฝน
ลักษณะคล้ายร่มที่กางออก ด้านบนจะเป็นสีเทา ด้านล่างเป็นสีขาว จะผุดขึ้นมาจากผิวดิน
เป็นดอก ๆ สามารถนำมาทำเป็นอาหารได้ นิยมนำมาดำนน้ำพริก เดือน พ.ค.-ส.ค.

พญาเสือโคร่ง (ดอกซากุระ)

นางพญาเสือโคร่ง เรียกกันว่า ซากุระเมืองไทย เป็นดอกไม้ประจำอำเภอเวียงแหง ออกดอกช่วง
ระหว่างเดือนธันวาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ และพบมากบนดอยแม่สลอง จ.เชียงราย

ตอนนี้อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ได้มีโครงการปลูกต้นพญาเสือโคร่งจำนวนกว่าหมื่นต้น บนพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมบน ภูอนุสาวรีย์ ภูกลมโหล เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตอุทยานฯ คาดว่าไม่เกิน 4-5 ปีนี้ บนเขาในเขตหมู่บ้านร่องกล้า จะเต็มไปด้วยสีชมพู ของต้นซากุระ

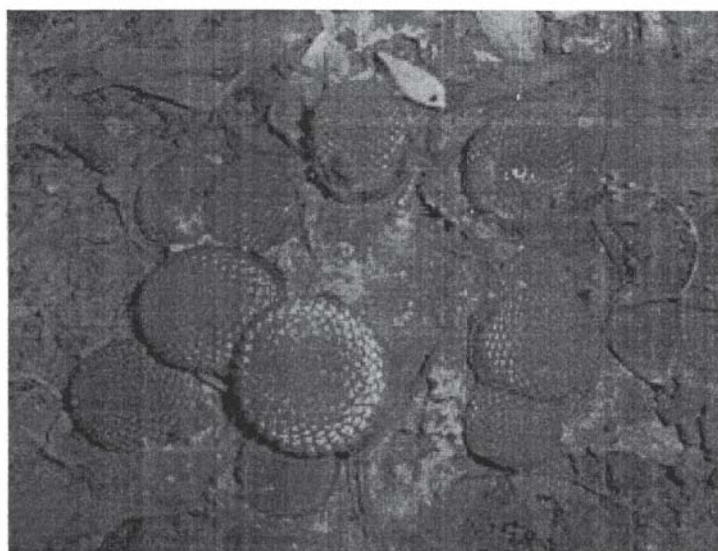
ภาพที่ 50 ต้นพญาเสือโคร่ง (ซากุระเมืองไทย)

- ชื่อวิทยาศาสตร์: *Prunus cerasoides* D.Don
- ชื่อสามัญ: นางพญาเสือโคร่ง
- ชื่อพื้นเมืองอื่นๆ: ชมพูภูพิงค์
- ลักษณะ: เป็นไม้ยืนต้น สูงไม่เกิน 20 เมตร
- ดอก: ออกดอกเป็นกระจุกตามปลายกิ่ง มีทั้งสีชมพู แดงและขาว เมื่อดอกได้รับการผสมจะติด ผลรูปไข่ ผลสุกเป็นสีแดงแบบลูกเชอร์รี่

ขนุนดิน

จากการบอกเล่าของชาวบ้านร่องกล้า ว่า บริเวณวัดป่าร่องกล้า ในหมู่บ้านร่องกล้า มีพืชชนิดหนึ่งที่หายาก ปีหนึ่งจะขึ้นสักครั้ง เรียกว่า ขนุนดิน เราจะมีโอกาสได้เห็น ก็ต่อเมื่อช่อดอกของมันโผล่พ้นดินขึ้นมาเพื่อการผสมพันธุ์และแพร่พันธุ์ตามปกติเราจะพบช่อดอกของขนุนดินเกิดเป็นกลุ่ม ๆ การกระจายอยู่ตามพื้นที่ป่าที่ค่อนข้างชื้นตั้งแต่กลุ่มละ 1 - 2 ช่อดอกไปจนถึงกลุ่มใหญ่หลายสิบช่อดอกขึ้นไปในเดือนมกราคม

เป็นที่น่าสังเกตก็คือหากเราพบขนุนดินบริเวณใดในปีต่อ ๆ ไป ขนุนดินก็จะกลับมาออกดอกในบริเวณนั้นอีกหากสภาพป่าไม่ถูกทำลายไปจนหมดสภาพ แต่อย่างไรก็ดีหากจะรักษาทุกอย่างให้อยู่ร่วมกันได้นั้น วิธีการที่ดีที่สุดก็คือต้องร่วมกันอนุรักษ์และเห็นคุณค่าของพรรณพืชเหล่านั้น ให้ยั่งยืนตลอดไป

ภาพที่ 51 ภาพขุ่นดิน

ลักษณะของขุ่นดิน ทั้งต้นสีแดงเข้ม ความยาวจากโคนลำต้นถึงปลายช่อดอก 10 - 15 ซม. ใบเรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก ช่อดอกเพศผู้มีความยาว 6 - 12 ซม. ดอกเพศผู้ไม่มีก้านดอกย่อยหรือถ้ามีจะขายน้อยกว่า 1 มม. กลีบดอกจำนวน 6 กลีบ ซึ่งมี 4 กลีบ ปลายแหลม แฉกกว่าอีก 2 กลีบที่ปลายตัด ดอกสมมาตรด้านข้าง ช่อดอกเพศเมียรูปทรงรียาว 3 - 5 ซม. กว้าง 1.5 - 2 ซม. ดอกเพศเมียขนาดเล็ก มีจำนวนมาก เรียงชิดติดกันแน่น พบตามป่าดิบเขาระดับสูง

แหล่งที่พบขุ่นดิน พบได้ที่ ในป่ารอบ วัดป่าร่องกล้า ช่วงเดือนมกราคม ของทุกปี

พืชเมืองหนาว

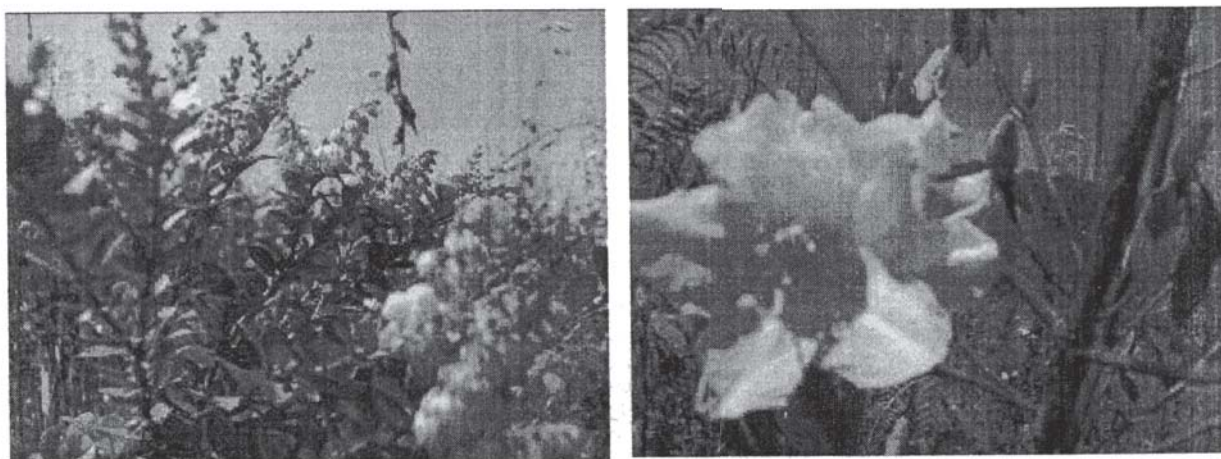
บ้านร่องกล้า มีสภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศ ที่เหมาะสม ในการปลูกพืชเมืองหนาว เมื่อก่อนเคยมีหน่วยงานของรัฐ เข้ามาช่วยส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเมืองหนาว แต่พอทำได้สักพัก ก็ขาดการประสานงาน และเรื่องของตลาด ทำให้ชาวบ้านที่ทำในตอนนั้นไม่รู้ว่าจะไปขายใคร ซึ่งทำให้ชาวบ้านต้องปลูกกะหล่ำตามเดิม แต่ตอนนี้ก็ยังมีผลไม้เมืองหนาวอยู่หลายชนิด สามารถจัดกิจกรรมท่องเที่ยวได้ หากนักท่องเที่ยวสนใจที่อยากจะเข้าเรียนรู้ พืชเมืองหนาวที่ปลูกในพื้นที่บ้านร่องกล้า มีดังนี้ พลับ ท้อ สตอร์เบอรี่ นอกจากนั้นยังมีดอกไม้เมืองหนาวที่ปลูกได้ในพื้นที่บ้านร่องกล้า เช่น ดอกเยอบีร่า ดอกแกนดิโอรัส เป็นต้น

ลานกุหลาบขาว

กุหลาบขาว มีชื่อท้องถิ่นเรียกว่า ดอกสามมี เป็นไม้พุ่ม ไม่ผลัดใบ มีความสูงประมาณ 1-3 เมตร กิ่งก้านระเกะระกะเป็นพุ่มใหญ่ จะออกดอกกระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี ดอกออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง ช่อละ 3-5 ดอก ดอกมีสีขาวและขาวอมชมพู และมีสีเหลืองแต้มตาม โคนดอก กลีบดอก

เชื่อมติดกันเป็นรูปกรวยหรือระฆัง ส่วนใหญ่ สามารถพบตามภูเขาที่มีระดับความสูง 1,000 -1,600 เมตร ชอบขึ้นเป็นกลุ่ม หรือ กระจายตามที่โล่งแจ้งที่มีพื้นเป็นหินทราย ในประเทศไทยพบที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง และมากที่สุดที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

จากการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ ในการทำเป็นเส้นทางเดินป่าของชุมชน พบว่า ลานกุหลาบขาวนี้ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และแหล่งเรียนรู้ได้อย่าง เพราะมีความสวยงาม เป็นธรรมชาติ อยู่ไม่ไกลจากถ้ำวิฑู

ภาพที่ 52 ลานกุหลาบขาวในพื้นที่บ้านร่องกล้า

1. ฝายกั้นน้ำคอมมิวนิสต์

ลักษณะ เป็นฝายกั้นน้ำคอนกรีตเสริมเหล็ก กว้างประมาณ 0.40 เมตร ยาวประมาณ 10 เมตร สูงประมาณ 0.40 เมตร มีประตูปรับน้ำ 1 ช่องพร้อมประตูปรับน้ำทำจากเหล็ก (ปัจจุบันยังหลงเหลือให้เห็น) ฝายแห่งนี้กั้นน้ำห้วยขมิ้น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ช่วงระหว่างการก่อสร้างระหว่างรัฐบาล กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ฝายแห่งนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในยุคนั้น สื่อให้เห็นความพยายามของกลุ่มคนในการใช้ชีวิตอยู่ในป่า และเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

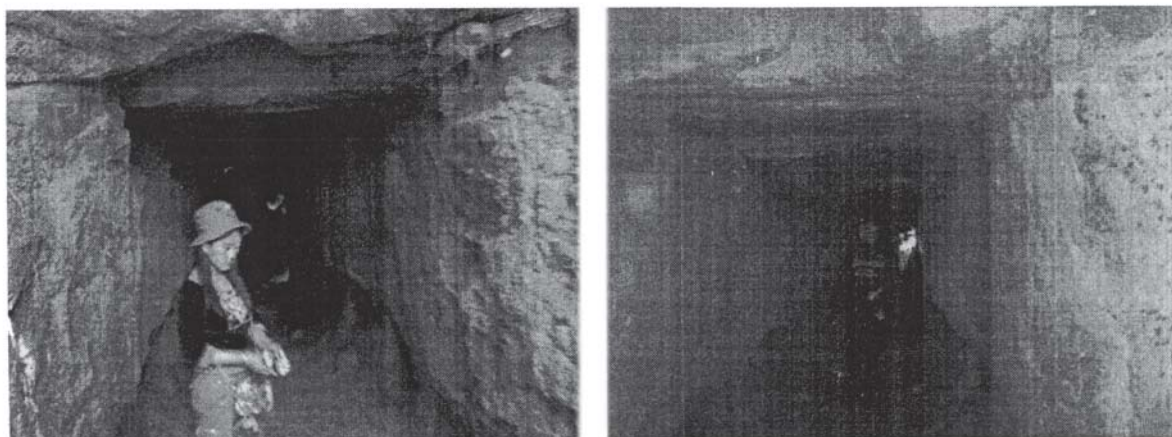
ภาพที่ 53 ฝายกั้นน้ำคอมมิวนิสต์

ภาพที่ 54 ประตุน้ำบายน้ำ

2. ถ้ำวิทย์

เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในเขตอุทยานฯ ที่ทีมวิจัยเข้าไปสำรวจพื้นที่จริง พบว่า เป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากถ้ำแห่งนี้ไม่ใช่ถ้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นถ้ำที่ถูกเจาะขึ้นมาโดย พคท. เพื่อเป็นสถานีวิทย์กระจายเสียง หรือ เป็นกระบอกเสียงในยุคนั้น การที่ พคท. ต้องขุดเจาะให้เป็นอุโมงค์ถ้ำ เพื่อให้รอดพ้นจากการโจมตีของฝ่ายรัฐบาล เนื่องจากสถานีวิทย์เป็นสถานที่สำคัญมาก เพราะต้องรับส่งของมูลความเคลื่อนไหว และสถานการณ์ของฝ่ายตรงข้ามตลอดเวลา จึงต้องหาที่มั่งคั่ง แข็งแรง เมื่อมีการบุกโจมตี อุปกรณ์สื่อสารจะได้ไม่เสียหาย

ภาพที่ 55 ทางเข้าถ้ำวิฑู

จากการสืบค้นจากผู้ที่มีข้อมูลเรื่องประวัติศาสตร์ถ้ำวิฑู ทีมวิจัยได้ข้อมูลเป็นที่น่าสนใจ โดยข้อมูลมีรายละเอียดพอสมควร ที่จะนำมาถ่ายทอดให้คนในชุมชน หรือนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์
อย่างดี

ถ้ำวิฑู สปท.

ความเป็นมา

สถานีวิฑูเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย(สปท.)เป็นสถานีวิฑูที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย(พคท.) ตั้งขึ้น ในปี 2505 ที่กรุงเทพมหานคร ประเทศเวียดนามเหนือ ก่อนจะย้ายไปตั้งที่เมืองขุนหมิง สาธารณรัฐประชาชนจีนในปี 2508 กระจายเสียงทั่วประเทศไทยในระบบคลื่นสั้น(SW) เผยแพร่โฆษณา นโยบายและกิจกรรมของ พคท.

หลังจากรัฐบาลไทย และจีน เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ ได้ทำข้อตกลง ร่วมมือกันระหว่างสองประเทศ พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้แจ้งให้ สปท.ยุติการ โจมตีรัฐบาลไทย เพื่อ แลกเปลี่ยนกับการที่รัฐบาลไทยยอมยุติการสนับสนุนกองกำลังก๊กมินตั๋ง ที่เคลื่อนไหวโจมตีจีน ตาม ชายแดนจีน-ไทย

11 กรกฎาคม 2522 พคท.ประกาศปิด สปท.ในเขตแดนจีน ย้ายเข้ามาตั้งในเขตฐานที่มั่นไทย กระจายไปตามภาคต่างๆ รวมทั้งที่ทุ่งรังกล้า กลางเดือน กันยายน 2523 งานก่อสร้างสถานีส่งวิฑู สปท. เขตทุ่งรังกล้า ก็เริ่มต้นขึ้น

บุคลากร ที่รับผิดชอบในการนี้ คือ สหายเกรียง ผู้รับผิดชอบสำนักทหารช่าง เป็นผู้ขึ้นนำการเมือง , สหายธันวา บัณฑิตวิศวกรรมโยธา รับผิดชอบด้านวิศวกรรม , สหายมั่งชาย คือ เหล่าแข่ง ประหยัด หนูน

(เหล่านึ่ง) และ ทหารเยาวชนอีก 2 คน และยังมีพยาบาลหญิง 1 คน ฝ่ายพลาธิการ 1 คน กับสหายหญิงอีก 2 คน ดูแลเรื่องอาหารการกิน และความเป็นอยู่

ภารกิจ

ทำสถานีส่งวิทยุ สปท.จากเขตภูร่องกล้า โดยมีเงื่อนไขคือ

1. ต้องป้องกันการโจมตีด้วยระเบิดขนาด 500 ปอนด์ได้
2. มีแหล่งน้ำใกล้หน้าผาหินสูงกว่า 25 เมตร เพื่อทำกังหันน้ำผลิตกระแสไฟฟ้า ขนาด 5 กิโลวัตต์ได้

ทำอย่างไร?

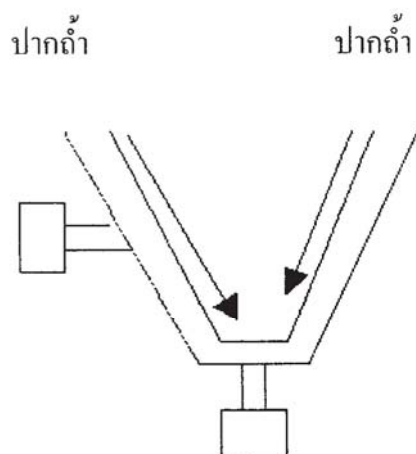
หลังจากหาสถานที่ปลอดภัยกลางฐานที่มั่น ที่สามารถปิดลับได้ และมีภูมิประเทศตามต้องการทางเทคนิคแล้ว หน่วยก่อสร้างก็เริ่มสร้างสำนักชั่วคราว เริ่มงานเปิดปากถ้ำ เจาะถ้ำหิน ให้เป็นอุโมงค์ และสร้างสะพานน้ำ โดยใช้แรงคน และเครื่องมือไม่กี่อย่าง ได้แก่

1. กล้องส่องแนวและกล้องระดับ สำหรับงานสำรวจ
2. เลื่อยยนต์(ใช้น้ำมัน) สำหรับเลื่อยไม้กระดานมาทำผนังค้ำยันกันปากถ้ำถล่ม และทำเขื่อน – สะพานน้ำ ยาว 50-60 เมตร ส่งน้ำไปที่หน้าผา ส่งน้ำผ่านท่อ ลงไปยังกังหันน้ำ ที่อยู่ต่ำลงไป กว่า 25 เมตร เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า
3. เครื่องยนต์Honda ขนาด 5 แรงม้า จากหน่วยทหารช่าง ใช้ปั่นไฟฟ้าให้แสงสว่างเมื่อ เจาะลึกเข้าไประยะหนึ่ง
4. เครื่องมืออื่นๆ ได้แก่ แม่แรงไฮดรอลิกขนาด 5 ตัน 1 ตัว , ส่วนมือหมุนแบบจีน, แหนบรถยนต์ เอามาตีเป็นสากัด 3-4 อัน, ม้วนปอนด์ อีเตอร์ จอบ ชะแลง , อุปกรณ์สำหรับใช้ตีเหล็กให้เป็นเครื่องมือ สากัด สำหรับสากัดหิน
5. รถเข็น ประกอบจากไม้ ส่วนล้อทำจากปีกของโคนต้นไม้บางชนิดซึ่งเหนียวมากไม่มีน็อตตะปู และไม่ใช่ระเบิด เพราะเกรงว่า ผนังถ้ำจะร้าวรับแรงระเบิดไม่ไหว

เริ่มต้นด้วยการเปิดปากถ้ำ ใช้แม่แรงไฮดรอลิก ชะแสง และไม้คานจัดเคลื่อนหินออกจากตำแหน่ง ใช้เวลาเป็นเดือน จากนั้นผลัดกันเจาะ-สกัด ถ้อยไม้ หลังจากเปิดปากถ้ำและค้ำยันปากถ้ำได้แล้ว งานเจาะอุโมงค์จึงเริ่มขึ้น สามารถเจาะภูเขาหินทรายเป็นถ้ำเข้าไปได้ลึก วันละ 10-30 ซม. ใช้เวลานานกว่า 3 เดือน จึงได้ถ้ำขนาด กว้าง 1.20-1.50 เมตร x สูง 2.50 เมตร ความยาวรวมประมาณ 50 เมตร

บริเวณใกล้ปากถ้ำ ได้ทำฝายกั้นน้ำคอนกรีต ความสูงประมาณ 40 ซม. คิดตั้งประตูระบายน้ำ ให้ไหลผ่านสะพานน้ำ ไปยังบ่อพักน้ำริมหน้าผาที่ห่างออกไป ประมาณ 50 เมตร จากนั้น น้ำจะไหลผ่านท่อ PVC ขนาด 4 นิ้ว ลงไปยังกังหันน้ำ ที่อยู่ต่ำลงไป กว่า 25 เมตร เพื่อหมุนกังหันน้ำ กังหันน้ำจะทำหน้าที่หมุนไดนาโมเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า ขนาดประมาณ 5 กิโลวัตต์

ตั้งแต่ กลางเดือนกันยายน 2523 – 31 มกราคม 2524 สามารถเจาะถ้ำ มีทางเข้า 2 ทาง แต่ละข้างลึกประมาณ 25 - 30 เมตร เข้าไปชนกัน รูปร่างเหมือนตัวยู ตรงกัน มีห้องเล็กๆสี่เหลี่ยมสำหรับตั้งเครื่องส่งวิทยุ แต่เจอน้ำซึมออกจากผนังถ้ำ ทำให้ห้องชื้น ไม่สามารถใช้งานได้ ประกอบกับข้อจำกัดเรื่องความยาวของสายอากาศ จึงต้องเปลี่ยนมาเจาะห้องส่งใหม่ ด้านข้างใกล้ปากถ้ำแทน แต่ยังไม้ทันได้ลงมือทำ ประสบปัญหาถูกสกัดจับไม่สามารถนำเครื่องส่งขึ้นมาได้ จึงปิดโครงการไป

ห้องส่ง

(ข้อมูลจาก นายพิเชษ ภูมิพาณิชย์)

3. แม่คะนึ่ง

ปรากฏการณ์น้ำค้างแข็งเป็นสิ่งที่ทิมวิจัยชาวบ้านร่องกล้า ให้ความสนใจ ถึงแม้จะเกิดไม่บ่อยครั้งนัก แต่ปรากฏการณ์นี้สามารถเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่บ้านร่องกล้าได้มาก ทำให้หมู่บ้านร่องกล้าคึกคักขึ้นมามากในช่วงฤดูท่องเที่ยว

ภาพที่ 56 แม่คะนึ่ง บ้านร่องกล้า

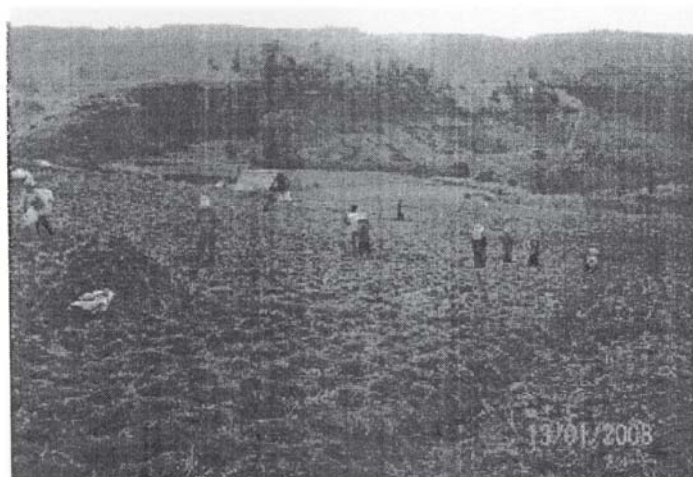
เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2551 บริเวณสนามโรงเรียนบ้านร่องกล้า หมู่ที่ 10 ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย อุณหภูมิวัดได้ 1 องศาเซลเซียส อุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับแม่คะนึ่งคือ 0-1 องศาเซลเซียสและต้องไม่มีลมกรรโชกแรง ช่วงนั้นชาวบ้านได้ติดตามดูว่าจะเกิดน้ำค้างแข็งหรือไม่ แม้อุณหภูมิเหลืออยู่ 0 องศาก็ตาม แต่ก็ไม่ได้เกิดปรากฏการณ์น้ำค้างแข็ง กระทั่งคืนนั้น ไม่มีลม จึงเกิดปรากฏการณ์แม่คะนึ่งเกาะเต็มบ้านร่องกล้า ชาวโพลนไปหมด นักท่องเที่ยวเมื่อรู้ข่าวก็เริ่มทยอยเดินทางเข้ามาบ้านร่องกล้า แห่มาชมแม่คะนึ่งกัน นักท่องเที่ยวรู้ตื่นตื่นดีใจกันใหญ่ เมื่อได้เห็นแม่คะนึ่งที่บ้านร่องกล้า พร้อมกันถ่ายภาพเป็นที่ระลึก นักท่องเที่ยวบางคนเอากางเกงที่มานอนสัมผัสอากาศที่หนาวเย็น ที่สนามโรงเรียน เพื่อดูปรากฏการณ์แม่คะนึ่งต่อ

ถึงแม้ปรากฏการณ์ น้ำค้างแข็งนี้ จะไม่เกิดขึ้นบ่อยครั้งมากนัก แต่ก็เป็นที่กล่าวขวัญให้นักท่องเที่ยวที่ชอบสัมผัสความหนาวเย็น เข้ามาพักแรมในหมู่บ้าน เพื่อลุ้นว่าปีนี้จะมียาน้ำค้างแข็งหรือไม่ เป็นสิ่งที่สร้างจุดขายให้แก่ชุมชนบ้านร่องกล้าได้ทางหนึ่ง นอกเหนือจากทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ และเป็นสิ่งที่ภาคภูมิใจของชาวบ้าน ด้วยว่า นอกจากจังหวัดทางภาคเหนือแล้ว ร่องกล้า ยังมีแม่คะนึ่งเหมือนกับทางภาคเหนือเหมือน

4. แปลงปลูกกะหล่ำปลีหมู่บ้านร่องกล้า

ชุมชนบ้านร่องกล้า มีการดำรงชีวิตแบบการทำเกษตรบนพื้นที่สูง โดยมีการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรบนพื้นที่ที่มีความสูงเฉลี่ยจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,400 เมตร และมีอากาศหนาวเย็นตลอดปี โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 5-20 องศา กะหล่ำปลีเป็นพืชที่ชาวบ้านร่องกล้าปลูกมากที่สุด จนทำ

ให้พื้นที่ในเขตทำกินของชาวบ้านนั้น เต็มไปด้วยแปลงกะหล่ำปลีทั้งภูเขา ดูแล้วเป็นสิ่งที่น่าเยี่ยมชม และ
ท่องเที่ยว

ภาพที่ 57 สภาพพื้นที่แปลงปลูกกะหล่ำปลี

หมู่บ้านร่องกล้า เป็นชุมชนที่มีพื้นที่อยู่ใจกลางของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า มีพื้นที่
ประมาณ 6,215 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน ประกอบด้วยยอดภูเขาที่สำคัญคือ
ภูหมันขาว ภูแผงม้า ภูเข้เต้า ภูลมโหล ภูหินร่องกล้า โดยมีภูหมันขาวเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด สูงประมาณ
1,820 เมตร จากระดับน้ำทะเล เทือกเขาเหล่านี้จะมีความสูงลดหลั่นลงไปจากด้านทิศตะวันออกไปทางทิศ
ตะวันตก และเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำลำธารหลายสาย เช่น ห้วยลำน้ำไซ ห้วยน้ำขมิ้น ห้วยอมสิ่ง
ห้วยหมือดโคน และห้วยหลวงใหญ่

กิจกรรมที่ 6 เก็บข้อมูลด้านการเกษตร ,การปลูกดอกไม้ประดับ และอาชีพของชุมชนบ้านร่องกล้า

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

ลักษณะโดยทั่วไปหมู่บ้านร่องกล้า

- พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้าน 6,215 ไร่
- เป็นพื้นที่การเกษตรทั้งหมด 3,700 ไร่
- เป็นพื้นที่ทำไร่ 3,700 ไร่ จำนวนครัวเรือนทำไร่ 120 ครัวเรือน พืชไร่ที่ปลูกมากที่สุด

- คือ กะหล่ำปลี ถั่วลันเตา แครอท เหงือกหอม
- เป็นพื้นที่ทำสวนไม้ผล/ไม้ยืนต้น ทั้งหมด 30 ไร่ จำนวน 20 ครัวเรือน ไม้ผล/ไม้ยืนต้นที่ปลูกมากที่สุดคือ ต้นพลับ มะคาเดเมีย
 - เลี้ยงสัตว์ ทั้งหมด จำนวน 28 ครัวเรือน ประเภทสัตว์ที่เลี้ยงมากที่สุดคือ โค ไก่ สุกร เป็ดเทศ
 - อาชีพอื่นๆ เป็นลูกจ้างอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
- สภาพทางเศรษฐกิจ ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 33,233 บาท / คน / ปี
- (ที่มาของข้อมูลจาก พัฒนาการอำเภอ นครไทย)

พื้นที่ทำการเกษตร

พื้นที่ทำการเกษตรบ้านร่องกล้า ได้รับการจัดสรรพื้นที่ทำกินจาก กรมประชาสงเคราะห์ (ในขณะนั้น) ได้จัดสรรไว้ ประมาณ 6,400 ไร่ แต่เนื่องจากพื้นที่ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ จึงมีพื้นที่ในการทำการเกษตรกรรมอยู่จริง ประมาณ 5,000 ไร่ โดยมีการทำการเกษตรแบ่งตามพื้นที่ดังนี้

- กะหล่ำปลี ใช้พื้นที่ประมาณ 90 % หรือประมาณ 3,600 ไร่
- พืชอื่น ๆ ใช้พื้นที่ประมาณ 5 % หรือประมาณ 200 ไร่
- ผลไม้ และ ไม้ดอกไปประดับ ใช้พื้นที่ ประมาณ 5 % หรือประมาณ 200 ไร่

พื้นที่เลี้ยงสัตว์

ใช้พื้นที่เลี้ยงสัตว์ บริเวณรอบ ๆ หมู่บ้าน การเลี้ยงที่บ้านร่องกล้านี้ เลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติ ปล่อยให้หากินเอง ถ้าหากว่าพื้นที่แปลงไหนมีพืชไร่อยู่ก็ต้องล้อมรั้วเพื่อไม่ให้สัตว์เลี้ยงเข้าไปกินหรือทำลายพืชไร่ของตัวเอง ซึ่งการเลี้ยงสัตว์นี้ชาวบ้านเลี้ยงไว้เป็นอาชีพเสริม สัตว์ที่เลี้ยงในหมู่บ้านแบ่งประเภทได้ดังนี้

1. วัว ประมาณ 2,000 (ตัวเป็นสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงมากที่สุดในหมู่บ้าน)
2. ควาย ประมาณ 500 ตัว
3. แพะ ประมาณ 30 ตัว
4. ไก่ ส่วนมากเลี้ยงเพื่อการบริโภคในครอบครัว และสำหรับทำ พิธีกรรม ตามความ เชื่อของม้ง
5. หมู เลี้ยงในคอกแบบหมูหลุม เลี้ยงไว้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน และทำพิธีกรรมบางอย่าง

(ข้อมูลจาก จปฐ.อำเภอ นครไทย)

กะหล่ำปลี

เป็นพืชผักชนิดหนึ่ง ซึ่งแต่เดิมเป็นพืชที่ปลูกในเขตเมดิเตอร์เรเนียนแถบยุโรป ต่อมาได้แพร่กระจายเข้ามาในประเทศไทย โดยในสมัยก่อนกะหล่ำปลีปลูกได้ดีเฉพาะฤดูหนาวทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ต่อมาเริ่มเป็นที่นิยมบริโภคกันทั่วไป จึงได้มีการพยายามปลูกกะหล่ำปลีนอกฤดูกันมากขึ้น และได้หาพันธุ์ที่ทนร้อนเหมาะสมกับสภาพอากาศของประเทศไทย จึงทำให้ในปัจจุบันสามารถปลูกกะหล่ำปลีได้ทุกฤดู กะหล่ำปลีเป็นผักอายุประมาณ 2 ปี แต่นิยมปลูกเป็นผักอายุปีเดียว คือ อายุตั้งแต่ย้ายปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวประมาณ 50-120 วัน ปลูกได้ดีในช่วง เดือน ตุลาคม - มกราคม ถ้าปลูกนอกเหนือจากนี้จะต้องเลือกพันธุ์ที่เหมาะสม

สภาพดินฟ้าอากาศที่เหมาะสม

กะหล่ำปลีสามารถขึ้นได้ในดินแทบทุกชนิด ชอบดินโปร่ง อุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับการเจริญเติบโต ประมาณ 22-25 องศาเซลเซียส มีสภาพความเป็นกรดเป็นด่างของดิน (pH) อยู่ในช่วง 6 - 6.5 ความชื้นในดินสูงพอสมควร และได้รับแสงแดดเต็มที่ตลอดวัน

พันธุ์

พันธุ์ของกะหล่ำปลี สามารถแยกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

กะหล่ำปลีธรรมดา มีความสำคัญและปลูกมากที่สุดในแง่ผักบริโภค มีลักษณะหัวหลาย

แบบ ตั้งแต่หัวกลม หัวแหลมเป็นรูปหัวใจ จนถึงกลมแบนราบ มีสีเขียวจนถึงเขียวอ่อน

เป็นพันธุ์ที่ทนร้อน อายุการเก็บเกี่ยวสั้นประมาณ 50-60 วัน พันธุ์ที่นิยมปลูก ได้แก่ พันธุ์ลูกผสมต่างๆ นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ผสมเปิดอื่นๆ

2. กะหล่ำปลีแดง มีลักษณะหัวค่อนข้างกลม ใบสีแดงทับทิมส่วนใหญ่มีอายุเก็บเกี่ยวประมาณ 70 วัน ต้องการอากาศหนาวเย็นพอสมควรเมื่อนำ ไปคัมน้ำจะมีสีแดงคล้ำ พันธุ์ที่นิยมปลูก ได้แก่ พันธุ์บีบอลลูบีเพอเฟกชัน
3. กะหล่ำปลีใบย่น มีลักษณะผิวใบหยาบและเป็นคลื่นมาก ต้องการอากาศหนาวเย็นในการปลูก

การเตรียมดิน

แปลงเพาะกล้า เตรียมดินโดยการขุดไถให้ลึกประมาณ 15-20 เซนติเมตร กว้าง 1 เมตร กว้าง 1 เมตร ขุดตามความต้องการ ตากดินไว้ประมาณ 5-7 วัน แล้วคลุกด้วยปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก ข่อยดินให้ละเอียดพอสมควร รดน้ำให้ชื้นแล้วทำการหว่านเมล็ดลงไป ควรพยายามหว่านเมล็ดให้

กระจายบางๆ ถ้าต้องการปลูกเป็นแถว ก็ควรจะทำ ร่องไว้ก่อนแล้วหว่านเมล็ดตามร่องที่เตรียมคลุมด้วย ฟางหรือหญ้าแห้งบางๆ เมื่อกล้าออกใบจริงประมาณ 1-2 ใบ ก็ทำการถอนแยกต้นที่แน่น หรืออ่อนแอทิ้ง แปลงปลูก กะหล่ำปลีที่นิยมปลูกในประเทศไทยเป็นพันธุ์เบาระบบรากตื้น ควรเตรียมดิน ลึกประมาณ 18-20 เซนติเมตร ตากดิน 5-7 วัน ขุดหลุมปลูก ระยะ 30-40 x 30-40 เซนติเมตร ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักให้มาก โดยใส่รองก้นหลุม ประมาณ 1 กำมือต่อ 1 หลุม เพื่อปรับสภาพของดิน และ เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยเฉพาะในดินทรายและดินเหนียว จากนั้นย่อยผิวหน้าดิน ให้มีขนาดก้อน เล็กแต่ไม่ต้องละเอียดจนเกินไป ถ้าดินเป็นกรดควรใส่ปูนขาวเพื่อปรับสภาพดินให้มีความเหมาะสมต่อการ ปลูก

การปลูก

เมื่อกล้ามีอายุได้ประมาณ 25-30 วัน จึงย้ายปลูกในแปลงปลูกที่เตรียมไว้ โดยให้มีระยะปลูก 30-40 x 30-40 เซนติเมตร การปลูกอาจปลูกเป็นแบบแถวเดี่ยว หรือแถวคู่ก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาด ของสวน

การดูแลรักษา

1. การใส่ปุ๋ย กะหล่ำปลีเป็นพืชที่ต้องการธาตุไนโตรเจนและโปสแตสเซียมสูง เพื่อใช้ในการสร้างความเจริญเติบโตให้แก่ต้นพืช ปุ๋ยที่แนะนำ ให้ใช้คือ ปุ๋ยสูตร 16-8-8 หรือ 21-0-0 หรือ 46-0-0 โดยแบ่ง ใส่ 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ใส่รองพื้นขณะปลูก แล้วพรวนกลบลงในดิน ครั้งที่ 2 ใส่ หลังจากกะหล่ำปลี มีอายุได้ 7-14 วัน และควรใส่ปุ๋ยไนโตรเจน เช่น ปุ๋ยแอมโมเนียมซัลเฟต หรือยูเรียควบคู่ไปด้วย ซึ่งการใส่ปุ๋ยนี้ก็แบ่งใส่ 2 ครั้งเช่นกัน คือ ใส่เมื่อกะหล่ำปลีมีอายุได้ 20 วัน และเมื่ออายุได้ 40 วัน โดยการโรยข้างๆต้น
2. การให้น้ำควรให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ โดยปล่อยไปตามร่องระหว่างแปลงประมาณ 7-10 วัน/ครั้ง ในเขตร้อนและแห้งแล้ง จำเป็นต้องให้น้ำมากขึ้น และเมื่อกะหล่ำปลีเข้าปลีเต็มที่แล้ว ควรลดปริมาณน้ำให้น้อยลง เพราะหากกะหล่ำปลีได้รับน้ำมากเกินไปจะทำให้ปลีแตก และอาจเป็นที่สะสมเชื้อโรคได้
3. การพรวนดินและกำจัดวัชพืช ในระยะแรกๆ ควรปฏิบัติบ่อยๆ เพราะวัชพืชจะเป็นตัวแย่งอาหารในดินรวมทั้งเป็นที่อาศัยของโรคและแมลงอีกด้วย

การเก็บเกี่ยว

อายุการเก็บเกี่ยวของกะหล่ำปลี ตั้งแต่ปลูกจนถึงวันเก็บเกี่ยว ขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละพันธุ์ สำหรับพันธุ์ที่นิยมปลูกจะมีอายุประมาณ 50-60 วัน แต่พันธุ์หนักมีอายุถึง 120 วันการเก็บควรเลือกหัวที่ ห่อหุ้มแน่น และมีขนาดพอเหมาะ กะหล่ำปลี 1 หัว มีน้ำหนักประมาณ 2-3 กิโลกรัม หาก

ปล่อยไว้นานหวัจะแน่นมากขึ้น ทำให้หวักะหล่ำปลีแตก การเก็บควรใช้มีดตัดให้ใบนอกที่หุ้มหวั
ติดมาเพราะจะทำให้สามารถเก็บรักษาได้ตลอดวัน เมื่อตัดและขนออกนอกแปลงแล้วให้ตัดแต่งใบ นอก
ออกเหลือเพียง 2-3 ใบ เพื่อป้องกันความเสียหาย เนื่องจากการบรรจุและขนส่ง จากนั้นคัดแยก ขนาด แล้ว
บรรจุถุง

โรคและแมลงศัตรูที่สำคัญ

โรคที่สำคัญของกะหล่ำปลี ได้แก่

1. โรคเน่าและของกะหล่ำปลี

สาเหตุ เกิดจากเชื้อราแบคทีเรีย

ลักษณะอาการ โรคนี้พบได้เกือบทุกระยะการเจริญเติบโตแต่พบมากในระยะที่กะหล่ำปลี
ห่อหวั โดยในระยะแรกพบเป็นจุดหรือบริเวณมีลักษณะฉ่ำน้ำคล้ายรอยขีด ต่อมาแผลจะขยาย
ลุกลามออกไป ทำให้เกิดการเน่าและเป็นเมือกเยิ้มมีกลิ่นเหม็นจัด เมื่ออาการรุนแรงจะทำให้
กะหล่ำปลีเน่าและทั้งหวัและหักพับลง

การป้องกันกำจัด

1. ระวังอย่าให้เกิดแผลหรือรอยขีดทั้งขณะเก็บเกี่ยวและขนส่ง
2. ฉีดพ่นสารกำจัดแมลงปากกัดหรือแมลงวันในแปลงปลูก
3. กำจัดเศษวัชพืชออกจากแปลง อย่าไถกลบ
4. ในแปลงปลูกควรมีการระบายน้ำดี
5. หลังจากเก็บเกี่ยวแล้วให้เก็บผักไว้ในที่อุณหภูมิต่ำประมาณ 10 องศาเซลเซียส

2. โรคเน่าดำ

สาเหตุ เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ซึ่งจะเข้าทำลายทางรูใบที่อยู่ตามขอบใบ

ลักษณะอาการ ใบจะแห้งจากด้านขอบใบเข้าไปเป็นรูปสามเหลี่ยมที่มีปลายแหลมชี้ไปที่เส้น
กลางใบ บนเนื้อเยื่อที่แห้งจะมีเส้นใยสีดำ เห็นชัดเจน อาการใบแห้งจะลุกลามไปจนถึงเส้น
กลางใบและลุกลามลงไปถึงก้านใบ ทำให้เกิดอาการใบเหลืองเหี่ยวและแห้งตาย กะหล่ำปลีจะ
ชักงักการเจริญเติบโตอาจตายได้ โดยเชื้อแบคทีเรียที่เป็นสาเหตุของโรคนี้จะอาศัยอยู่ในดิน เมื่อ
ฝนตกจะระบาดไปทั่ว นอกจากนี้ยังสามารถติดไปกับเมล็ดผักได้อีกด้วย

การป้องกันกำจัด

ก่อนนำ เมล็ดพันธุ์ผักไปปลูกควรแช่เมล็ดพันธุ์ผักในน้ำอุ่นที่ อุณหภูมิประมาณ 50-55

องศาเซลเซียส เป็นเวลา 20-30 นาที เพื่อฆ่าเชื้อโรคที่ติดอยู่ในเมล็ด

2. ไม่ปลูกพืชตระกูลกะหล่ำติดต่อกันเกิน 3 ปี เพราะจะทำให้แหล่งสะสมโรค

แมลงที่สำคัญ ได้แก่

1. หนอนใยผัก

หนอนใยผักเป็นหนอนผีเสื้อที่มีขนาดเล็กที่สุดในบรรดาหนอนผีเสื้อศัตรูผัก จะมีลักษณะหัว ท้ายแหลม เมื่อถูกตัวจะคืนอย่างแรง และทิ้งตัวลงดินโดยการสร้างใย มักจะพบตัวแก่ตามใบ โดยเฉพาะอยู่ในลักษณะขยหัวขึ้น หนอนใยผักเกิดจากการที่แม่ผีเสื้อวางไข่ไว้ ไข่มีขนาดเล็กค่อนข้างแบนสีเหลือง ติดกัน 2-5 ฟอง อายุไข่ประมาณ 3 วัน อายุตัวแก่ 3-4 วัน ตัวเต็มวัยมีเหลืองเทา ตรงส่วนหลังมีแถบสีเหลืองอายุตัวเต็มวัย 1 สัปดาห์ การทำลายของหนอนใยผักจะกัดกินผักอ่อน ดอกหรือใบที่หุ้มอยู่ทำให้ใบเป็นรูพรุน หนอนใยผักมีความสามารถในการทนต่อสารเคมี และปรับตัวด้านทนต่อสารเคมีป้องกันกำจัดได้ดี

การป้องกันกำจัด

1. ใช้สารเคมีกำจัดตัวหนอนโดยตรง
2. โดยการใช้เชื้อแบคทีเรีย บาซิลลัสทรูรินเจนซิส ทำลาย
3. หมั่นตรวจดูแปลงกะหล่ำปลี เมื่อพบตัวหนอนควรรีบทำลายทันที

2. หนอนกระทู้ผัก

หนอนกระทู้ผักมักพบบ่อในพวกผักกาดโดยจะกัดกินใบ ก้าน หรือเข้าทำลายในหัวปลี มักจะเข้าทำลายเป็นหย่อม ๆ ตามจุดที่ผีเสื้อวางไข่ หนอนชนิดนี้สังเกตได้ง่าย คือ ถ้าตัวอ้วนป้อม ผิวหนังเรียบ คล้ายหนอนกระทู้หอม มีสีส้มต่าง ๆ กัน มีแถบสีข้างลำตัวแต่ไม่ค่อยชัดเจน เมื่อโตเต็มที่จะมีขนาด 3-4 เซนติเมตร เคลื่อนไหวช้า ระยะตัวหนอนประมาณ 15-20 วัน และจะเข้าดักแด้ตามใต้ผิวดิน ระยะดักแด้ประมาณ 7-10 วัน การทำลายจะกัดกินก้านใบและปลีในระยะเข้าปลี

การป้องกันกำจัด

1. หมั่นตรวจดูสวนผัก เมื่อพบหนอนกระทู้ผักควรทำลายเสีย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการระบาดลุกลามต่อไป
2. ฉีดพ่นด้วยสารเคมี เช่น เมโทมิล อัตรา 10-12 กรัม/น้ำ 20 ลิตร หรืออาจใช้เมวินพอส 20-30 ซี.ซี./น้ำ 20 ลิตร

3. หนอนเจาะยอดกะหล่ำ

จะพบระบาดทำ ความเสียหายให้แก่พืชผักในตระกูลกะหล่ำ โดยหนอนจะเจาะเข้าไปกัดกินในหัวหรือยอดผักที่กำลังเจริญเติบโต ทำให้ยอดขาดไม่เข้าหัว ถ้าระบาดในระยะออกดอก จะเจาะเข้าไปในลำ ต้น ก้านดอก หรือในระยะเล็กจะกัดกินดอก

การป้องกันกำจัด

ควรปฏิบัติตั้งแต่ระยะแรกโดยการเลือกกล้าผักที่ไม่มีไข่หรือหนอนเล็กติดมา จะช่วยป้องกันมิให้หนอนเข้าไปทำลายส่วนสำคัญของพืช เช่น หัวหรือก้านดอกได้ นอกจากนี้อาจใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัด โดยหากเป็นแหล่งปลูกผักที่ไม่ค่อยมีการใช้สารเคมีกันมาก่อน ควรใช้เมวินฟอสหรือเมทโธมิลควรเลือกใช้สารเคมีชนิดนี้ในระยะใกล้เก็บผักสด และถ้าเป็นแหล่งที่เคยปลูกผักและมีการใช้สารเคมีมาก่อน ควรเลือกใช้สารในกลุ่มไพรีทรอยด์สังเคราะห์ทั้งหลาย ในอัตรา 20-30 ซี.ซี. วิธีการใช้สารเคมีทั้งสิ่งชนิดนี้คือใช้ เมื่อพบไข่หรือหนอนเริ่มเข้าทำลาย ในช่วงเวลาพ่นประมาณ 7 วัน/ครั้ง

4. แมลงศัตรูอื่น ๆ ได้แก่

- ตัวห้ำตัวกัด จะพบการทำลายได้ตลอดปี ป้องกันโดยการฉีดพ่นด้วยเซฟวิน 85 หรือแลนเนท
- มด จะทำลายช่วงก่อนกล้างอก สังเกตได้จากทางเดินของมดป้องกันกำจัด โดยใช้เซฟวิน 85 และคูมิฟอส รดที่แปลงต้นกล้า

การตลาด

เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต ช่วงนี้บ้านร่องกล้าจะเต็มไปด้วยพ่อค้าที่ขึ้นมาหาผลผลิตแบบยกแปลง หรือเหมาแปลงกันเลย พ่อค้าจะทำการต่อรองกับเจ้าของแปลงกะหล่ำปลี เมื่อต่อรองราคากันได้แล้ว พ่อค้าจะนัดวันเพื่อจะขึ้นไปตัดกะหล่ำปลี โดยที่เจ้าของแปลงกะหล่ำไม่ต้องไปยุ่งเกี่ยวกับอะไรทั้งสิ้น พ่อค้าจะเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด ตั้งแต่ หากคนมารับจ้างตัด ขนส่งไปขาย

ปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่ชาวบ้านร่องกล้าที่ปลูกกะหล่ำปลี จะตัดเหมาให้พ่อค้าคนกลางไปเลย เพราะไม่ต้องยุ่งยาก รอรับเงินที่ตกลงราคากันไว้อย่างเดียว เนื่องจากว่าหากดำเนินการเองทั้งหมดนี้ อาจจะไม่มีเงินทุน เพราะราคาของกะหล่ำปลี ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด ราคาที่ซื้อในขณะนี้ อยู่ที่ กิโลกรัมละ 5-8 บาท (ข้อมูลเดือนมิถุนายน 2552)

พ่อค้าที่มารับซื้อจะกะหล่ำปลี จะขึ้นมาซื้อครั้งละมาก ๆ และหลายแปลง พ่อค้าจะนำรถบรรทุกขนาดใหญ่มารับซื้อผลผลิต ที่สามแยกทางไปบ้านทับเบิก ตรงนั้นจะเป็นจุดถ่ายสินค้า ส่งสินค้าไปที่กรุงเทพฯ และที่อื่นๆ ตลาดอีกแห่งที่พ่อค้า หรือชาวบ้านที่เก็บเกี่ยวผลผลิตเอง ขนส่งไปขาย คือ ตลาดหล่มสัก ใกล้กับสี่แยกพ่อขุนผาเมือง แล้วจะมีพ่อค้ารายย่อยมารับสินค้าไปขายต่ออีกทอดหนึ่ง

ภาพที่ 58 การขนถ่ายผลผลิต

ตารางแสดงระยะเวลาการเพาะปลูกกะหล่ำปลี บ้านร่องกล้า ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย จ. พิษณุโลก

ขั้นตอน / เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
เพาะกล้า	←→					←→						
เตรียมดิน/ไถที่		←→										
เตรียมแปลง ขุดหลุมปลูก		←→					←→					
4.การปลูก			←→					←→				
5. ดูแลรักษา			←→					←→				
6. เก็บเกี่ยว	←→				←→							

สัญลักษณ์

ผักหน้าฝนรุ่นที่ 1 ←→

ผักหน้าฝนรุ่นที่ 2 ←→

การเก็บเกี่ยว ←→

สรุปรายละเอียดการปลูกกะหล่ำปลี

ในระยะเวลา 1 ปี มีการเพาะปลูก 3 รุ่น คือ ผักรดน้ำ, ผักหน้าฝนรุ่น 1 และผักหน้าฝนรุ่น 2
ใช้เวลาในการเพาะปลูกกะหล่ำปลี ดังนี้

2.1 ระยะเวลาเพาะกล้า ประมาณ 1.5 เดือน

2.2 ระยะปลูกแปลง ประมาณ 2 เดือน

2.3 ระยะเก็บเกี่ยว ประมาณ 1 เดือน

รวมระยะเวลา/รุ่น ประมาณ 5 เดือน

ปฏิทินแสดงข้อมูลผลผลิตทางการเกษตร บ้านร่องกล้า ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย จ.พิษณุโลก

พืช / เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
พืชผัก												
กะหล่ำปลี												
ผักกาดขาว												
ถั่วลันเตา												
ผักชี												
แครอท												
บล็อกโคลี												
เฟือก												
หัวไชเท้า												
ข้าวโพดข้าวเหนียว												
ชาโยเต้ (ผักเม้ว)												
ผลไม้												
พลับ												
ท้อ												
สตอร์เบอร์รี่												
อะโวคาโด												
มะคาเดเมีย												
ดอกไม้												
ดอกกระดาส												
เยอบีร่า												

สัญลักษณ์

พืชผัก

ผลไม้

ดอกไม้

มะคาเดเมีย (macadamia)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Macadamia

ชื่อสามัญ Macadamia

ที่มา มะคาเดเมีย นัท เป็นถั่วที่ได้ชื่อ “ราชาแห่งถั่ว” เพราะอร่อยและแพงที่สุดในโลก ตามข้อมูลระบุว่า มะคาเดเมียเป็นพืชที่มีพื้นเพดั้งเดิมอยู่ที่ประเทศออสเตรเลีย แต่ได้ถูกนำเข้ามาสู่ประเทศอเมริกา ในรัฐฮาวาย เพื่อค้นคว้า

มะคาเดเมีย เป็นพืชยืนต้น ที่ปัจจุบันได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เป็นไม้ผลยืนต้นที่มีดอกทรงกลม ออกเป็นช่อ เปลือกนอกเขียว ภายในมีกะลาแข็ง เนื้อในสีขาวนวล รสชาติมัน กรอบ อร่อย

การขยายพันธุ์

มะคาเดเมีย เป็นพืชที่ชอบความเย็น พื้นที่ในการปลูกที่เหมาะสมควรอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 700 เมตร และควรมีแหล่งน้ำเพียงพอ เพราะมะคาเดเมียต้องการน้ำประมาณ 15 ลิตรต่อวัน ช่วงอากาศร้อน ต้องให้น้ำ ต้องเพิ่มมากขึ้น

ระยะปลูกระหว่างต้น - แถว 8x10 เมตร และปลูกพืชแซมในระหว่างแถวช่อง 10-12 ปีแรก ได้แก่ กาแฟ , สตอร์เบอร์รี่, ผัก เป็นต้น ขนาดหลุม 75 x 75 x 75 เซนติเมตร หรือ 1 x 1 x 1 เมตร ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ ของดินรองกันหลุม ด้วย หินฟอสเฟต หลุมละ 1-2 กิโลกรัม และใช้ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น เศษซากพืชแห้ง แกลบหรือปุ๋ยหมัก คลุกเคล้ากับดิน

การปลูกสตอร์เบอร์รี่

ลักษณะทั่วไป

เป็นไม้ผลขนาดเล็กให้ผลผลิตในหนึ่งฤดู ผลสุกมีรสเปรี้ยวหวาน กลิ่นหอม สีแดง เป็นที่นิยมของผู้บริโภค เป็นพืชอยู่ในวงศ์ Rosaceae มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Fragaria ananassa*

เป็นไม้พุ่มที่สูงจากผิวดิน 6-8 นิ้ว ทรงพุ่มกว้าง 8-12 นิ้ว ระบบรากดีมาก แผ่กระจายประมาณ 12 นิ้ว ใบแยกเป็นใบย่อย 3 ใบ มีก้านใบยาว ขอบใบหยัก ลำต้นสั้นและหนา ดอกเป็นกลุ่ม มีกลีบรองดอกสีเขียว 5 กลีบ กลีบดอกสีขาว 5 กลีบ มีเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมียกระจายอยู่เหนือฐานรองดอก ผลเจริญเติบโตจากฐานรองดอก มีผลขนาดเล็กคล้ายเมล็ดจำนวนมากติดอยู่รอบเรียกว่า “เอคีน (Achene)”

ความต้องการสภาพดินฟ้าอากาศ

ดินที่ปลูกสตอร์เบอร์รี่ควรเป็นดินร่วนปนทราย ความเป็นกรดเป็นด่างอยู่ในระหว่าง 5-7 ซึ่งเป็นดินที่สภาพเป็นกรดเล็กน้อย

สตรอเบอรี่ต้องการช่วงแสงต่ำกว่า 11 ชั่วโมง และอุณหภูมิหนาวเย็น ในการติดดอกออกผล ถ้าอุณหภูมิยังต่ำยิ่งทำการติดดอกออกผลดีขึ้น

การปลูกเพื่อต้องการผล

ควรปลูกในเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม โดยดินอ่อนหรือไหลที่จะปลูกควรมีแขนไหลที่มีข้อติดด้วยการเตรียมแปลงปลูกทำนองเดียวกับแปลงปลูกผักคือ การปลูกต้องใช้ส่วนโคนของลำต้นอยู่ในระดับดิน ถ้าปลูกลึกขอดจะเน่า ถ้าตื้นรากจะแห้งทำให้เจริญเติบโตช้า ใช้ส่วนแขนไหลจิ้มลงในดินเพื่อช่วยดูดน้ำในระยะแรกปลูกในขณะที่ไหลกำลังตั้งตัว

ระยะปลูก 25 x 30 ซม. แปลงกว้าง 100 ซม. สูง 20 ซม. ยาวตามที่ต้องการ ทางกว้างประมาณ 40 ซม. ปลูก 3 แถว ในพื้นที่ 1 ไร่ จะใช้ไหลปลูกประมาณ 10,000-12,000 ต้น

การเตรียมแปลงปลูกอาจเตรียมแปลงปลูกแบบทำนาดำซึ่งสะดวกและประหยัดแรงงานและเวลาในการให้น้ำ โดยให้น้ำแบบท่วมแปลง แต่ใช้ได้เฉพาะพื้นที่ที่มีน้ำเพียงพอ

การให้ปุ๋ย

ในที่นี้จะกล่าวถึงการให้ปุ๋ยเพื่อต้องการผลสตรอเบอรี่เท่านั้น ส่วนการให้ปุ๋ยเพื่อผลิตไหลจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

ในการให้ปุ๋ยเพื่อต้องการผลนั้น ก่อนปลูกให้ขุดหลุมลึกประมาณ 5-6 นิ้ว แล้วใส่ปุ๋ยคอก 30 กรัม และปุ๋ยซูเปอร์ฟอสเฟส 1 ช้อนชารองก้นหลุมก่อนปลูก หลังจากนั้น 1 เดือน ใส่ปุ๋ยสูตร 6-24-24 (ใช้ในกรณีที่ปลูกเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม) หรือปุ๋ยสูตร 13-13-21 (ในกรณีที่ปลูก เดือนกันยายน-ตุลาคม) หรือปุ๋ยสูตร 16-16-16 (ในกรณีที่ปลูกเดือนพฤศจิกายน- มกราคม) โดยใส่ 2 กรัมต่อต้น โดยแบ่งให้ 4 ครั้ง ห่างกันครั้งละ 7-10 วัน

การใช้วัสดุคลุมดิน

การใช้วัสดุคลุมดินเพื่อ

ป้องกันการระเหยของน้ำจากพื้นดินเนื่องจากความร้อนจากแสงแดดในช่วงที่ปลูก

สตรอเบอรี่เพื่อต้องการผลจะอยู่ในระหว่างเดือนกันยายน - เมษายน ซึ่งเป็นช่วงที่มีความร้อนแสงแดดรุนแรง ความชื้นในอากาศต่ำ

ป้องกันแร่ธาตุอาหารในดินถูกทำลายเนื่องจากความร้อน

ป้องกันผลสตรอเบอรี่ซึ่งจะเสียหายเนื่องจากผลถูกกับพื้นดิน

วัสดุที่ใช้คลุมดินสำหรับสตรอเบอรี่ ได้แก่ฟางข้าว หรือใบตองตึง การคลุมอาจจะคลุมก่อนปลูก หรือหลังปลูก หรือในระยะเริ่มติดดอกทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคงทนของวัสดุ แรงงาน ราคาวัสดุ และการทำลายของแมลงในดิน เช่น ปลวก เป็นต้น

การเก็บเกี่ยว

เนื่องจากผลสตรอเบอรี่ง่าย การเก็บเกี่ยวต้องคำนึงถึงระยะทางในการขนส่งสู่ตลาดถ้าระยะทางไกลต้องเก็บผลสุกหรือเห็นสีแดง 50% ซึ่งจะได้ผลแข็งแรงสะดวกแก่การขนส่ง ถ้าระยะทางใกล้ควรเก็บผลสุกหรือสีแดง 75%

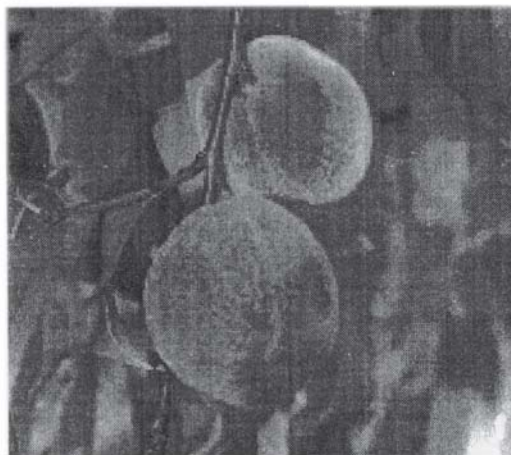
เวลาที่เก็บ ควรเก็บตอนเช้า เมื่อเก็บแล้วไม่ควรให้ผลถูกแสงแดด ซึ่งจะทำให้ผลเน่าเร็วควรเก็บทุก 1-2 วัน

ท้อ

ชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Prunus persica*

ท้อเป็นพืชในสกุล *Rosaceae*

ท้อจัดอยู่ในพวกไม้ผลที่ชอบอากาศหนาวเย็น เป็นไม้พุ่มผลัดใบ ท้อมีทั้งพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งมีผลขนาดเล็กและเปรี้ยวกว่าท้อพันธุ์ต่างประเทศ

ภาพที่ 59 ลูกท้อ

สภาพดินฟ้าอากาศ

ท้อเป็นไม้ผลเมืองหนาวที่ขึ้นได้ดีบนพื้นที่ที่มีความสูงตั้งแต่ 3,000 ฟุตขึ้นไป สามารถปลูกได้ดีบนภูเขาทางภาคเหนือ อุณหภูมิโดยเฉลี่ย 10 เซลเซียส และทนความแห้งแล้งได้ดี

พันธุ์ท้อ

การปลูกท้อในประเทศไทยโดยเฉพาะภาคเหนือมีมานานพอสมควร แต่ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พื้นเมืองเรียกว่า “แปะมุงท้อ” ซึ่งให้ผลผลิตต่ำ ผลเล็กในปัจจุบันมีพันธุ์ที่เหมาะสมและปลูกได้ผลดี ให้ผลผลิตสูงรสชาติดี พันธุ์ต่างประเทศจากสหรัฐฯ คือ ฟลอดาชัน ฟลอดาเรด และฟลอดาเบลล์ และจากไต้หวันคือหญิงกู

การขยายพันธุ์

การขยายพันธุ์ท่อนิยมเตรียมต้นตอ โดยใช้ท้อพันธุ์พื้นเมืองเป็นต้นตอ แล้วจึงติดตาหรือต่อกิ่งด้วยพันธุ์ดี โดยอาจจะเพาะต้นตอด้วยเมล็ดในแปลงเพาะชำแล้วย้ายปลูกก็ได้ ซึ่งการย้ายปลูกควรทำในฤดูหนาวซึ่งกำลังอยู่ในระยะพักตัว พอถึงฤดูใบไม้ผลิหรือฤดูร้อนท้อก็จะเจริญอย่างรวดเร็ว

การปลูกและการดูแล

การเตรียมพื้นที่ปลูกก็เหมือนกับไม้ผลทั่ว ๆ ไป โดยขุดหลุมขนาด 1x1x1 เมตร แล้วใส่ปุ๋ยคอก หรือเศษ วัชพืชรองก้นหลุม อาจจะผสมปุ๋ยสูตร 12-24-12 ด้วยก็ได้ โดยใช้ระยะปลูก 6x6 เมตร จะได้ไร่ละ ประมาณ 40-45 ต้น

การให้ปุ๋ย

การให้ปุ๋ยท้อก็เหมือนกับการให้ปุ๋ยไม้ผลทั่ว ๆ ไป โดยจะให้ 2 ครั้งต่อปี ครั้งแรกให้เมื่อท้อเริ่มออกดอก โดยให้ปุ๋ย 13-13-21 จะให้ปุ๋ยในอัตราแล้วแต่อายุของท้อ อาจจะแบ่งให้เป็นหลาย ๆ ครั้งก็ได้ อีกครั้งหนึ่งให้ หลังเก็บเกี่ยวผลและตัดแต่งกิ่งโดยให้สูตร 15-15-15 วิธีการให้โดยพรวนดินบริเวณรอบทรงพุ่มแล้วหว่าน ปุ๋ยตามแนวที่พรวนและภายในรัศมีทรงพุ่มด้วย หลังจากนั้นก็น้ำตามบริเวณที่โรยปุ๋ยนั้น

การให้ผล

หลังจากปลูก 3 ปีจะเริ่มให้ผล โดยจะออกดอกตอนปลายฤดูฝนต่อฤดูหนาว และจะให้ผลในระหว่างเดือน เมษายน-กรกฎาคม แต่จะให้ผลดีเมื่ออายุ 4-5 ปีไปจนถึงอายุไม่น้อยกว่า 10 ปี

ศัตรูท้อ

โรค ได้แก่ peach leafcurl, Brown rot scab และ rust แต่ปกติท้อมักไม่ค่อยเป็นโรค แมลง ที่สำคัญคือ แมลงวันผลไม้ ซึ่งจะทำลายผลท้อเมื่อแก่หรือเริ่มสุก

เอกสารอ้างอิง

โอพาร ดันทวิชุนท์ การปลูกท้อ วารสารส่งเสริมการเกษตร 2520

เอกสารวิชาการ งานศึกษาไม้ผล สำนักงานโครงการเกษตรที่สูง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กทม.

ปวิณ ปุณศรี แนะนำโครงการไม้ผลเมืองหนาว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กทม.

พลับ

ลักษณะทั่วไป

พลับเป็นไม้ผลเมืองหนาวซึ่งเป็นไม้ผลยืนต้นขนาดใหญ่มีการเจริญเติบโตดี ลำต้นมีผิวหยาบกร้าน ขรุขระ สีน้ำตาลแก่ ใบสีเขียวเป็นมัน รูปหัวใจ ดอกคล้ายระฆังสีเหลืองอ่อน มีทั้งดอกตัวผู้และดอกตัวเมีย ส่วนดอกกระเทยนั้นพบน้อยมาก ลักษณะผลมีหลายแบบเช่น กลม กลมแบน กลมยาวคล้ายรูปกรวย ผลอ่อนมีสีเขียว เมื่อผลแก่จะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง เนื้อผลจะแข็งเมื่อสุกเต็มที่จะเปลี่ยนเป็นสีแดงส้ม เมล็ดสีน้ำตาลแก่พลับบางชนิดก็มีรสฝาด บางชนิดก็มีรสหวาน พลับเป็นพืชในวงศ์ Ebenaceae มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Diospyros kaki*

สภาพดินฟ้าอากาศ

พลับเป็นพืชที่ชอบอากาศหนาวเย็น เพื่อให้การพักตัวสิ้นสุดลง แต่ก็ไม่ชอบอากาศหนาวเย็นจัดเกินไป อุณหภูมิที่ลดต่ำอย่างกะทันหันระหว่างต้นฤดูหนาวทำให้เกิดอันตราย ดังนั้น ความเย็นและระยะเวลาหนาวก็เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ดินที่เหมาะสมก็คือดินร่วนปนทรายควรเป็นกรดอ่อน ๆ ซึ่งจะทำให้ได้ผลผลิตดี

การขยายพันธุ์

การขยายพันธุ์พลับทำได้หลายทาง เช่น การเพาะจากเมล็ด การใช้หน่อที่งอกจากราก การติดตาและต่อกิ่ง ต้นที่ได้จากการเพาะเมล็ดมักจะกลายพันธุ์และมีการเจริญเติบโตไม่สม่ำเสมอ ต้นที่ได้จากหน่อที่งอกออกมาจากราก ก็ขยายพันธุ์ได้ช้าและมีจำนวนน้อย ส่วนการติดตาและต่อกิ่งทำได้ง่ายมาก แต่ต้องใช้ต้นตอที่มีระบบรากแข็งแรง

ต้นตอที่ใช้กันในประเทศไทยใช้พืชสกุล *Diospyros* (Genus) เช่น กล้วยฤาษี (*D. glandulosa*) ตะโกนา (*D. rhodocalyx*) ตะโกสวน (*D. malabarica*) จันทา (*D. dsyphylla*) มะพลับดง (*D. schmidtii*) ฯลฯ

สำหรับกล้วยฤาษีเป็นไม้ป่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติ บริเวณภูเขาสูงทางภาคเหนือของไทย มีลำต้นใหญ่ระบบรากลึก ทนสภาพแห้งแล้ง เติบโตดี

การปลูก

พลับเป็นไม้ผลที่มีการผลัดใบ ต้องการสภาพอากาศที่หนาวเย็น ในฤดูหนาวใบจะเริ่มเปลี่ยนเป็นสีเหลืองและร่วงตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนจนถึงเดือนมกราคมใบจะร่วงหมดต้น ต้นพลับจะพักตัวจนถึงเดือนมีนาคมก็จะเริ่มผลิใบขึ้นมาใหม่หลังจากนั้นไม่นานก็จะมีผลผลิตดอกและติดผล ผลจะแก่ในราวเดือนสิงหาคมถึงกันยายน

พลับขึ้นได้ดีในดินแทบทุกชนิด จึงไม่มีปัญหามากนักสำหรับการเลือกที่ปลูก ระยะปลูกที่เหมาะสม 6-8 x 6-8 เมตร ซึ่งควรเริ่มปลูกต้นฤดูฝน

การเตรียมหลุมปลูกพลับ ควรขุดให้มีความกว้างยาวลึกด้านละ 1/2x1 เมตร แบ่งดินบนไว้กองหนึ่งดินชั้นล่างไว้อีกกองหนึ่ง นำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกเก่า ๆ เทใส่ลงไปขนาดพอ ๆ กับกองดินบนผสมคลุกเคล้าให้เข้ากัน หลังจากนั้นจึงค่อยเอาดินล่างกลบลงไปให้มีระยะสูงกว่าปากหลุมเล็กน้อย นำดินพลับที่ชำไว้ลงปลูก

การใส่ปุ๋ย

ควรแบ่ง 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกให้เมื่อพลับเริ่มออกดอก โดยให้สูตร 13-13-21 อีกครั้งหนึ่ง ให้หลังจากเก็บเกี่ยวผลและตัดแต่งกิ่งแล้ว โดยให้สูตร 15-15-15 สำหรับอัตราที่ใช้ก็แล้วแต่นาและอายุของพลับ วิธีการให้ทำโดยพรวนดินรอบบริเวณทรงพุ่มต้น ๆ ไม่ต้องลึกแล้วโรยปุ๋ยรอบ ๆ หลังจากนั้นก็นำน้ำตาม บริเวณที่โรยปุ๋ยให้ทั่ว

การเก็บผล

พลับที่ปลูกในประเทศไทย จะเก็บเกี่ยวได้ตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงกันยายนตามแต่พื้นที่นั้น ๆ ว่าจะสุกก่อนหรือหลังแค่ไหน ส่วนในอเมริกาจะเก็บเกี่ยวได้ประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม การเก็บเกี่ยวต้องทำอย่างระมัดระวังอย่าให้ผลชำหรือมีรอยตำหนิได้เพราะว่าเชื้อราอาจจะเข้าไปทำลายให้ผลเน่าเสียหายเก็บไว้ได้ไม่นาน และไม่เป็นที่ต้องการของตลาด ซึ่งในการเก็บเกี่ยวจะต้องใช้กรรไกรตัดที่จับผลอย่าใช้มือเด็ดเป็นอันตราย ผลที่เก็บจะต้องเป็นผลที่แก่จัด ผิวผลมีสีเหลือง ซึ่งผลจะยังคงแข็งแรงอยู่ หลังจากเก็บเกี่ยวแล้วควรจะใช้กระดาษฟางห่อผลคล้ายกับการห่อผลแอปเปิลเรียงซ้อนกัน 2-3 ชั้น ในกล่องกระดาษพร้อมที่จะขนส่งสู่ตลาด

ประโยชน์

พลับเป็นผลไม้ที่รับประทานสดได้มีรสหวานหอมชื่นใจ นอกจากนี้ยังนำไปทำเป็นอุตสาหกรรมทำพลับแห้งได้อีกด้วย และถ้ามีมากพอสมควรอาจจะส่งไปขายในตลาดต่างประเทศเป็นการเพิ่มพูนรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกได้เป็นอย่างดีด้วย

เอกสารอ้างอิง

- 1.โอฬาร ตันทวีรุฬห์ การปลูกพลับ วารสารส่งเสริมการเกษตร 2520
- 2.เอกสารวิชาการ งานศึกษาไม้ผล สำนักงาน โครงการเกษตรที่สูง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพมหานคร
- 3.ปวิณ ปุณศรี แนะนำโครงการ ไม้ผลเมืองหนาว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพมหานคร

เยอบีร่า

เยอบีร่า เป็นไม้ดอกที่ปลูกง่าย ให้ดอกตลอดปีซึ่งสามารถจำหน่ายได้ทุกฤดูกาล ดอกของเยอบีร่านั้นมีสีสันหลากหลายและสวยสดใส จึงนิยมตัดดอกมาปักแจกันเพราะว่ามีอายุการปักแจกันนาน สามารถอยู่ได้หลายวัน โดยนำมาประดับในอาคารสำนักงาน ห้องทำงาน และบ้านเรือน

เยอบีร่าไม่ใช่จะมีเพียงแค่ความสวยงามเท่านั้น แต่ยังมีประสิทธิภาพในการดูดสารพิษภายในอาคารได้ดีอีกด้วย จึงจัดว่าเป็นไม้ดอกไม้ประดับอีกชนิดหนึ่งที่มีคุณค่า

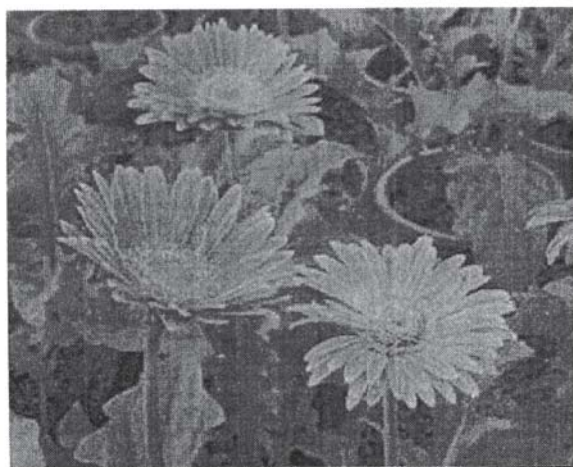
ดอกเยอบีร่ามีลักษณะเป็นดอกเดี่ยว มีหลากสี สดใส ทั้งสีขาว ไล่ดำ สีเหลือง ไล่ดำ สีชมพู ไล่ดำ สีแดง ไล่ดำ สีส้ม ไล่ดำ สีบานเย็น ไล่ดำ สีครีม ไล่ดำ และสีเหลือง ไล่ดำ ออกดอกได้ตลอดทั้งปี นำเข้า 14 สายพันธุ์ มาจากประเทศเนเธอร์แลนด์

ชื่อสามัญ : Gerbera , Barberton daisy

ชื่อวิทยาศาสตร์: Gerbera jamesonii

วงศ์: Compositae

ถิ่นกำเนิด: South Africa

ภาพที่ 60 ดอกเยอบีร่า

แหล่งผลิตเยอบีร่า

ภาคเหนือ : เชียงราย พิชญ์โลก เชียงใหม่ พิจิตร

ภาคใต้ : ภูเก็ต นครศรีธรรมราช

ภาคกลาง : สมุทรสาคร นนทบุรี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ขอนแก่น อุบลราชธานี

ลักษณะของเยอบีร่า

เยอบีร่าเป็นไม้ดอกที่มีลักษณะต้นเป็นกอเดี่ยว ๆ มีลำต้นอยู่ใต้ดิน เป็นไม้พรรณพุ่ม ใบและก้านจะงอกจากตาที่ติดอยู่กับลำต้นใต้ดิน ขอบใบหยักเป็นแฉกแต่จะหยักลึกไม่เท่ากัน แผ่นใบนั้นไม่คลี่กางเต็มที่ ขอบใบทั้งสองข้างจะหุบเข้าหาเส้นกลางใบเล็กน้อย ก้านใบและใบมีขนละเอียด ขึ้นอยู่ทั่วไป ดอกเยอบีรามีลักษณะเป็นดอกรวมประกอบด้วยดอกย่อยเล็ก ๆ เป็นจำนวนมากอัดกันแน่นอยู่บนฐานรองดอก ดอกย่อยนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

- ดอกชั้นใน เรียกว่า ดิส ฟลอเรต (Disc florets) เรียงอยู่ชั้นในรอบใจกลางดอก เป็นดอกสมบูรณ์เพศมีทั้งเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมีย เกสรตัวเมียของดอกชั้นในส่วนใหญ่มักจะเป็นหมัน
- ดอกชั้นนอก เรียกว่า เร ฟลอเรต (Ray florets) เป็นดอกตัวเมีย ไม่มีเกสรตัวผู้

พันธุ์เยอบีร่า

1.สายพันธุ์ไทย เป็นพันธุ์ที่พัฒนามาจากพันธุ์ดั้งเดิมที่นำเข้ามาปลูก มีลักษณะกลีบดอกแคบยาวซ้อนลดหลั่นลงมา มีสีส้มไม่ค่อยสดใสนัก บางพันธุ์อาจมีกลีบดอกเป็นฝอย เรียกว่าหน่อยู่ ก้านดอกเล็กและสั้น ใบมีขนาดเล็กปรับตัวเข้ากับสภาพอากาศของภาคกลางได้ดีแต่มีอายุการปักแจกันสั้น เช่น

- กลุ่มดอกสีขาว : พันธุ์ขาวจักรยาว, ขาวจักรสั้น
- กลุ่มดอกสีเหลือง : พันธุ์เหลืองถ่อ, เหลืองพั่งสี
- กลุ่มดอกสีชมพู : พันธุ์บัวหลวง, มณฑา
- กลุ่มดอกสีแดง : พันธุ์สุรเสน, จำปา
- กลุ่มดอกสีแดง : พันธุ์แดงลักแทง, แดงดาเป็น

การดูแลรักษา

เป็นพรรณไม้ที่ชอบแสงแดดจัด ต้องการน้ำและความชื้นในระดับปานกลางจึงควรรดน้ำอย่างเพียงพอ แต่อย่าให้แฉะ ให้น้ำบ่อยหรือให้น้ำคอกอย่างสม่ำเสมอ

ดอกกระดาศ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Helichrysum bracteatum*

วงศ์ : Compositae

ชื่อสามัญ : *Helichrysum*

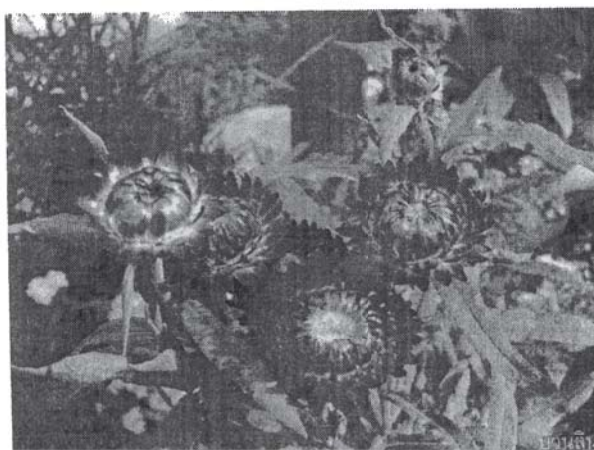
ชื่ออื่น ๆ : Straw flower, Everlasting, ดอกกระดาศ, บานไม่รู้โรยฝรั่ง

ข้อมูลทั่วไปและประวัติ

ดอกกระดาศ หรือ ดอกบานไม่รู้โรยฝรั่งนี้ เป็นดอกไม้ที่อยู่ได้นานวัน ไม่รู้จักโรย จนได้ชื่อว่า Everlasting เมื่อ ถูกละอองน้ำค้างหรือ น้ำเพียงเล็กน้อย ดอกจะหุบได้ ปกติใช้ทำเป็นดอกไม้แห้ง มีถิ่นกำเนิดในออสเตรเลีย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้สกุลนี้มีทั้งไม้ล้มลุก และ ไม้ยืนต้น มีพุ่มต้นสูง 45 -105 ซม. ใบเป็นแบบใบเดี่ยว สีเขียวไม่เข้มนัก ใบยาวรี ขอบใบเรียบ มีขนปกคลุมต้นและใบเล็กน้อย ดอกเป็นแบบ Head เส้นผ่านศูนย์กลางของดอก ตั้งแต่ 2.5-5 ซม. กลีบเลี้ยง มีลักษณะแห้งและแข็ง ดอกมีหลายสี เช่น ขาว ชมพู แดง ม่วง และเหลืองดอก ออกเป็นช่อมี 3-4 ดอกต่อช่อ จะทยอยออกดอกเรื่อยไป ยิ่งถ้าตัดดอกไปใช้ประโยชน์ จำนวนดอกที่ได้จะเพิ่มมากขึ้นดอกจะบานในเวลากลางวัน และหุบในเวลากลางคืน

ภาพที่ 61 ดอกกระดาศ

การขยายพันธุ์

เมล็ด เป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะเมล็ดมีขนาดเล็ก

พันธุ์ที่ใช้ปลูก

Formula Mixture เป็นพันธุ์ที่มีสีต่าง ๆ รวมอยู่ในซองเดียวกันครบทุกสี

การปลูกและการดูแลรักษา

- เนื่องจากเป็นไม้ดอกที่ปลูกง่ายมาก จึงต้องการการดูแลรักษาน้อย
- ชอบแดดแดดจัด ดินร่วนซุย สามารถขึ้นได้ดีในทุกภาคของประเทศไทย
- นับจากวันเพาะเมล็ดจนออกดอกชุดแรก ประมาณ 90 วัน สามารถ เก็บเกี่ยวดอกติดต่อกันได้นานร่วม 2 เดือน

กิจกรรมที่ 7 การเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยว

จากการดำเนินการของกิจกรรมเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวนี้ ทีมวิจัยชาวบ้านได้มอบหมายงานให้หัวหน้าโครงการฯ และผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้ง ส.อบต. เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล ซึ่งที่ผ่านมาข้อมูลที่ได้มายังไม่ชัดเจนเท่าใดนัก เนื่องจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และผู้ที่เกี่ยวข้อง มีภาระกิจต้องเตรียมพร้อมกับการรองรับนักท่องเที่ยวตลอดเวลา ซึ่งทางทีมวิจัยก็เข้าใจในสถานการณ์นั้น จึงมีผลทำให้ข้อมูลที่ได้มา อาจจะยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร แต่พอสรุปได้พอสังเขปได้ว่า ช่วงตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นฤดูของการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะเข้ามามาก ในพื้นที่อุทยานฯ บางครั้ง อุทยานฯ รองรับไม่ได้ สิ่งหนึ่งที่สังเกตได้อีกอย่างหนึ่ง คือ สินค้าของชุมชนที่นำมาจำหน่ายนั้น ขายดีมาก ช่วงนั้นเป็นช่วงที่ชาวบ้านจะต้นตัวและพร้อมรองรับนักท่องเที่ยว

จากสถานการณ์ดังกล่าว ทีมวิจัย ได้ประชุมหารือในการวางแผนงานกันใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลนักท่องเที่ยว จากอุทยานฯ โดยหลังจากหมดฤดูท่องเที่ยวแล้ว จะเข้าไปประสานกับเจ้าหน้าที่เพื่อขอข้อมูลนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในอุทยานฯ ต่อไป เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการเตรียมความพร้อมของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น

รายงานสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ตั้งแต่เดือน มกราคม 2547 - ปัจจุบัน

เดือน	พ.ศ.	จำนวน / คน
มกราคม	2547	26,828
กุมภาพันธ์	2547	4,512
มีนาคม	2547	3,308
เมษายน	2547	3,762
พฤษภาคม	2547	2,103
มิถุนายน	2547	1,572
กรกฎาคม	2547	3,510
สิงหาคม	2547	4,701
กันยายน	2547	2,858
ตุลาคม	2547	10,978
พฤศจิกายน	2547	7,661
ธันวาคม	2547	33,466

**รายการบ้านพักอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
สำนักอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช**

(บ้านโซน ที่ 1)

ลำดับ	ชื่อบ้าน	จำนวนห้องนอน-ห้องน้ำ	จำนวน คน	ค่าบำรุง /คืน	การรับรอง	หมายเหตุ
1	รังกาล้า101 (รังกาล้า1)	2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	6	1,200	จองที่สำนักอุทยานแห่งชาติ	บ้านเดี่ยว
2	รังกาล้า102 (ปีกไม้)	2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	5	1,200	"	"
3	รังกาล้า103 (ไฟล่าย)	2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	5	1,200	"	"
4	รังกาล้า104 (ทิวเขา)	2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ	6	1,800	"	"
5	รังกาล้า105 (ขอบฟ้า)	2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ	8	1,800	"	"
6	รังกาล้า106 (กลุ่มหมอก)	3 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ	7	2,100	"	"
7	รังกาล้า107 (ทะเลเมฆ)	3 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ	7	2,100	จองที่ อช.ภูหินร่องกล้า	บ้านพักรับรอง
8	รังกาล้า108 /1-4 (เชียงดอย)	1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	4	900	จองที่สำนักอุทยานแห่งชาติ	เรือนแถว
9	รังกาล้า109 (หมันแดง)	3 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ	13	2,100	"	บ้านเดี่ยว
10	รังกาล้า110 (กล้าสู้)	3 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ	13	2,400	"	"
11	รังกาล้า 111 (ภูหมันขาว)	4 ห้องนอน 4 ห้องน้ำ	10	5,000	จองที่ อช.ภูหินร่องกล้า	บ้านพักรับรอง

**รายการบ้านพักอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
สำนักอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช**

(บ้านโซน ที่ 2)

ลำดับ	ชื่อบ้าน	จำนวนห้องนอน- ห้องน้ำ	จำนวน คน	ค่าบำรุง /คืน	การรับรอง	หมายเหตุ
1	รังกาล้า 201 /1	2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	4	800	จองที่ อช.ภูหินร่องกล้า	บ้านแฝด
2	รังกาล้า 201 /2	2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	4	800	"	"